

**T.C
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
KRİMİNOLOJİ VE CEZA ADALETİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS
PROGRAMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TÜRK İNFAZ HUKUKUNDA KAPALI CEZA
EVLERİNDEN AÇIK CEZA EVLERİNE GEÇİŞE
İLİŞKİN DÜZENLEMELERİN CEZALARIN
ÖZEL ÖNLEME AMACININ SAĞLANMASI
BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ**

Ali Turab AKMAN

2501190603

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Adem SÖZÜER

İSTANBUL-2022

ÖZ

TÜRK İNFAZ HUKUKUNDA KAPALI CEZAEVLERİNDEN AÇIK CEZAEVLERİNE GEÇİŞ İLİŞKİN DÜZENLEMELERİN CEZALARIN ÖZEL ÖNLEME AMACININ SAĞLANMASI BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

ALİ TURAB AKMAN

Kapalı ceza infaz kurumlarından açık ceza infaz kurumlarına geçiş rejiminin, cezanın özel önleme amacı bağlamında incelenmesi gayesiyle bu çalışma hazırlanmıştır. Özellikle cezanın özel önleme amacının en önemli parçası olarak nitelenen ıslah gayesi ile ceza infaz kurumları arasındaki geçiş meselesi, mevcut düzenlemeler ışığında ve birtakım önerilere olanak sağlayacak bir biçimde ele alınacaktır.

Bu amacın gerçekleştirilebilmesi adına öncelikle ceza mefhumu, cezanın amacına ilişkin teoriler ve cezaevlerinin tarihsel oluşum süreçleri ile ceza infaz sistemleri resmedilecektir. Akabinde ise ülkemizdeki düzenlemelerin incelenmesi suretiyle kapalı ceza infaz kurumlarından, açık ceza infaz kurumlarına geçiş ve açık ceza infaz kurumlarından, kapalı ceza infaz kurumlarına iade meselesi tüm ayrıntılarıyla ortaya konulacaktır. Tezin sonuç bölümünde ise önceki kısımlarda belirtilen bilgilerin ışığında açık ceza infaz kurumları ve açık ceza infaz kurumlarına ayrılma müessesesi, cezanın özel önleme amacının sağlanması bakımından değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Cezaların özel önleme amacı, açık cezaevlerine geçiş, açık cezaevlerinden iade.

ABSTRACT

THE EVALUATION OF THE REGULATIONS REGARDING THE TRANSITION FROM CLOSED PRISONS TO OPEN PRISONS IN TURKISH EXECUTION LAW IN THE CONTEXT OF THE SPECIAL PURPOSE OF PREVENTION OF PENALTIES

ALİ TURAB AKMAN

This study has been prepared in order to examine the transition regime from closed penal execution institutions to open penitentiary institutions in the context of the special prevention purpose of punishment. In particular, the transition issue between the rehabilitation purpose, which is the most important part of the special prevention purpose of the penalty, and the penitentiary institutions will be discussed in the light of the current regulations and in a way that will allow some suggestions.

In order to achieve this aim, first of all, the concept of punishment, the theories related to the purpose of punishment, the historical formation processes of prisons and penitentiary systems will be illustrated. Subsequently, by examining the regulations in our country, the transition from closed penal institutions to open penal institutions and the issue of return from open penal institutions to closed penal execution institutions will be revealed in all details. In the conclusion part of the thesis, in the light of the information stated in the previous sections, open penitentiary institutions and the institution of separation into open penitentiary institutions will be evaluated in terms of ensuring the special prevention purpose of punishment.

Keywords: Specific preventive purpose of penalties, transition to open prisons, extradition from open prisons.

ÖNSÖZ

Cezaların ne şekilde ve hangi esaslar dahilinde yerine getirileceği hususu ile ilgilenen infaz hukuku, şekli ceza hukukunu meydana getiren en önemli parçalardan biridir. Özellikle mahkemelerce hükmedilen hapis cezasının süresi ile hükümlünün ceza infaz kurumunda geçirdiği süre arasında büyük farkların olması, kapalı ceza infaz kurumlarında geçirilen sürenin ise hükmedilen cezanın çok küçük bir bölümüne tekabül etmesi, infaz hukukunun müstakil bir hukuk disiplini olarak bilinmesini zorunlu kılmaktadır. Toplum nezdinde büyük bir şaşkınlığa ve öfkeye sebebiyet veren cezanın sadece küçük bir bölümünün kapalı ceza infaz kurumlarında geçirilmesine yönelik olan bu uygulama, birçok ülke tarafından benimsenmiştir. Bu uygulamanın benimsenmesinde, hükümlülerin asosyal mekanlarda sosyalleştirilemeyeceğine ilişkin düşünce önemli bir rol oynamaktadır.

Ülkemiz bakımından infazın gevşetilmesi aşamasının ilk etabı olarak tarif edilebilecek açık ceza infaz kurumlarına geçiş müessesesinin aynı gaye ile muhafaza edildiği düşünülmektedir. Cezanın genel caydırıcılık etkisini azaltan bu husus ise ancak cezanın özel önleme amacının en önemli parçası olarak kabul edilen hükümlünün yeniden sosyalleştirilmesi gayesiyle açıklanabilir. Bu sebeple yapılan çalışmada, infazın gevşetilmesi aşamasının ilk halkası olan açık ceza infaz kurumlarına geçiş müessesesi ile cezanın özel önleme amacı arasındaki ilişki incelenmiştir. Anılan çalışmanın gerçekleştirilmesinde bizleri infaz hukuku ve cezaevleri ile ceza- adalet sistemi üzerinde düşünmeye sevk eden ve katkılarını esirgemeyen tez danışmanım Prof.Dr.Adem SÖZÜER'e, şahsıma çalışma için gerekli ortamı sağlayan ve manevi destek olan annem Sanem Fidan KURT'a ve yakın dönemde yaşama gözlerini yuman sevgili dayım Yağız Rıza KURT'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

ALİ TURAB AKMAN

İstanbul-2022

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	ii
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ.....	iv
KISALTMALAR LİSTESİ	viii
TABLO LİSTESİ.....	ix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

CEZA KAVRAMI VE CEZANIN AMACINA DAİR TEORİLER

1.1. Kavramsal Olarak Ceza	3
1.2. Cezanın Amacı	7
1.2.1. Genel Olarak	7
1.2.2. Mutlak Teoriler	10
1.2.2.1. Tanımlanması	10
1.2.2.2. Eleştiriler	12
1.2.3. Nispi Teoriler	13
1.2.3.1. Tanımlanması ve Sınıflandırılması	13
1.2.3.2. Genel Önleme Teorisi	15
1.2.3.2.1. Ortaya Çıkış Süreci ve Tanımı.....	15
1.2.3.2.2. Eleştiriler	20
1.2.3.3. Özel Önleme Teorisi.....	21
1.2.3.3.1. Ortaya Çıkış Süreci ve Tanımı.....	21
1.2.3.3.2. Ampirik Çalışmalar	26

1.2.3.3.3. Eleştiriler	28
1.2.4. Karma/Birleştirici Teoriler	30
1.2.5. Türk Hukukunda	31

İKİNCİ BÖLÜM

CEZAEVİ MODELLERİ VE CEZAEVLERİNİN GELİŞİM SÜREÇLERİ

2.1. Genel Olarak	35
2.2. Müşterek Sistem.....	38
2.3. Pensilvanya Sistemi.....	40
2.3.1. Ortaya Çıkışı	40
2.3.2. Özellikleri ve Eleştiriler.....	42
2.4. Karma Sistem (Auburn Sistemi).....	43
2.4.1. Ortaya Çıkışı	43
2.4.2. Özellikleri ve Eleştiriler.....	44
2.5. Panoptikon	45
2.6. Dereceli Sistem	47
2.7. Modern Sistem	49
2.8. Ülkemizde Cezaevlerinin Gelişim Süreçleri	51
2.8.1. Osmanlı İmparatorluğu (II.Meşrutiyet'e Kadar Olan Dönem)	51
2.8.2. II. Meşrutiyet ve Mütareke Dönemi	54
2.8.3. Cumhuriyet Dönemi	56

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

CEZA İNFAZ KURUMLARININ SINIFLANDIRILMASI VE AÇIK CEZA İNFAZ KURUMLARINA GEÇİŞ REJİMİ

3.1. Genel Açıklama	59
3.2. Ceza İnfaz Kurumlarının Sınıflandırılması	59

3.3. Ceza İnfaz Kurumuna Kabul ve Hükümlüye Uygun Bir İnfaz Kurumunun Belirlenmesi	61
3.4. Hükümlülerin Gruplandırılması	65
3.5. Kapalı Ceza İnfaz Kurumları ve Kapalı Ceza İnfaz Kurumlarında Kalması Gereken Hükümlüler	67
3.6. Açık Ceza İnfaz Kurumları	69
3.6.1. Tanımı	69
3.6.2. Kapsamı ve Tarihçesi	74
3.6.3. Açık Ceza İnfaz Kurumları ve Cezanın Özel Önleme Amacı	77
3.6.4. Açık Ceza İnfaz Kurumlarında Bulunan Mahkumların Hakları	80
3.6.5. Türk İnfaz Hukukunda Açık Ceza İnfaz Kurumları	83
3.6.6. Açık Ceza İnfaz Kurumlarına Geçiş Rejimi	84
3.6.6.1. Açık Ceza İnfaz Kurumlarına Ayrılmada Süre Şartı	84
3.6.6.2. Açık Ceza İnfaz Kurumuna Ayrılmada İyi Hal Değerlendirmesi	87
3.6.6.3. Açık Ceza İnfaz Kurumlarına Ayrılamayacak Hükümlüler	92
3.6.6.4. Açık Ceza İnfaz Kurumlarından Kapalı Ceza İnfaz Kurumlarına İade ve Yeniden Açık Ceza İnfaz Kurumlarına Ayrılma	93
3.6.6.5. Karşılaşılan Sorunlar	97
3.6.6.5.1. İyi Hal Değerlendirmesi Yönünden	97
3.6.6.5.2. Disiplin Cezaları ve Diğer Yönlerden	100
3.6.7. Açık Ceza İnfaz Kurumlarına İlişkin Sayısal Bilgiler	101
SONUÇ	105
KAYNAKÇA	110

KISALTMALAR LİSTESİ

ACAY	: Açık Ceza İnfaz Kurumlarına Ayrılma Yönetmeliği
a.g.e.	: Adı geçen eser
CGTİHK	: Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun
CİK	: Cezaların İnfazı Hakkında Kanun
CMK	: Ceza Muhakemesi Kanunu
CİYCGTİHY	: Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik
GSMHDDY	: Gözlem ve Sınıflandırma Merkezleri ile Hükümlülerin Değerlendirilmesine Dair Yönetmelik
İET	: İnternet erişim tarihi
s.y.	: Sayfa yok
TCK	: Türk Ceza Kanunu
t.y.	: Tarih yok
y.y.	: Yazar yok
y.b.	: Yayımcı bilinmiyor.

TABLO LİSTESİ

Tablo I.....	102
---------------------	------------

GİRİŞ

Ülkemizdeki hükümlü ve tutuklu sayısının son on yılda hızlı bir şekilde artması, ceza infaz kurumlarında halihazırda var olan sorunların daha da büyümesine neden olmuştur. Hükümlülerin infaz kurumlarındaki yoğunluk sebebiyle yaşadıkları barınma problemi, açık ceza infaz kurumlarından gerçekleşen firarlar gibi olguların kamuoyuna daha fazla yansmasıyla birlikte infaz kurumlarının büyüyen sorunlarının tartışılması yaygınlık kazanmıştır. Açık ceza infaz kurumlarından gerçekleşen firarlar neticesinde işlenen suçlarla, cereyan eden tartışmalara yenileri eklenmiştir. Bu yeni tartışma başlıklarının arasında açık ceza infaz kurumlarının varlığının toplum açısından doğurduğu riskler ve hükümlüleri iyileştirme noktasında gösterdiği yararlılıklar da bulunmaktadır. Bu hususun tartışılması ise açık cezaevlerinin bir infaz kurumu olarak varlığının tartışılmasını ve CGTİHK'nın 3.maddesinde infazda temel amaç başlığı altında ele alınan özel önleme amacı ile açık ceza infaz kurumları arasındaki ilişkiyi irdelemeyi zorunlu kılmaktadır.

Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'da ve Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ve Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik'te de belirtildiği üzere ülkemizde ceza infaz kurumları açık ve kapalı kurumlar şeklinde tasnife tabi tutulmuştur. Esasında infazın gevşeme aşamalarından biri kabul edilen açık ceza infaz kurumlarına geçiş, koşullu salıverilme öncesi uygulanan denetimli serbestlikten önceki son adım ve onun yeter şartı biçiminde tanımlanmıştır. Bu halde hükümlü cezasının infazının geriye kalan kısmını cemiyyet içerisinde çekmeden önce açık cezaevlerinde barındırılacaktır. Hükümlünün toplumsal hayata yeniden hazırlanması açısından bu tür ceza infaz kurumlarında kalma yeterliliğine sahip olması, cezanın infazı ile elde edilmek istenen faydanın sağlanması bağlamında hayati bir önem arz etmektedir. Ülkemizdeki kapalı cezaevlerinden açık cezaevlerine geçişe ilişkin düzenlemelerin ise ne ölçüde bu amaca hizmet ettiği sorusu, çözümlenmeyi bekleyen önemli bir mesele olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu amaçla çalışmamızda öncelikle ceza kavramı tanımlanmış ve cezanın amacına dair kuramlar sunulmuştur. Devamında ise ceza infaz kurumlarının tarih sahnesine çıkışı ve farklı rejimlere tabi ceza infaz kurumları ile kısa tarihçelerine yer verilmiştir.

Takiben ülkemizde cezaevlerinin kısa bir tarihçesine değinilmiştir. Üçüncü bölümde öncelikle İnfaz Kanunumuza göre ceza infaz kurumlarının ne şekilde sınıflandırıldığı ele alınmış ve daha sonrasında ise açık ceza infaz kurumlarından ne anlaşılması gerektiği tanımlanmış, açık ceza infaz kurumlarının ortaya çıkış süreci anlatılmış ve cezanın özel önleme amacı ile ilişkisi irdelenmiş ve açık ceza infaz kurumlarına ayrılma meselesi ele alınmıştır.

Sonuç bölümündeyse önceki kısımlarda belirtilen yargılardan hareketle ülkemiz özelinde açık ceza infaz kurumlarının varlığının ve bu kurumlara ilişkin düzenlemelerin, cezanın özel önleme amacıyla ilişkisi değerlendirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

CEZA KAVRAMI VE CEZANIN AMACINA DAİR TEORİLER

1.1 Kavramsal Olarak Ceza

Ceza kavramına, tarihin farklı dönemlerinde değişik anlamlar yüklenmiştir. Ceza durağan bir kavram olmamış ve insan topluluklarının evrimine paralel bir biçimde ve tarihsel süreç içerisinde sürekli farklı anlamlar kazanmıştır¹. Bu bakımdan cezadan bahsedildiğinde, kavramın tarihsel süreç içindeki yolculuğuna bakmak ve günümüzde ne şekilde tanımlandığını incelemek gereklidir.

Örneğin ilkel topluluklarda ceza, ortaya çıkan zararın faile atfedilip atfedilememesinden bağımsız olarak tatbik edilen bir misilleme şeklinde görülmüştür². Failin kusur sorumluluğundan bağımsız bir biçimde tatbik edilen bu misillemenin, ilkel toplumda sosyal normları pekiştiren bir çeşit ritüel özelliğine sahip olduğunu söyleyebiliriz. Her biri aynı totemin üyeleri olan bireylerdeki kolektif sorumluluğun temeli, topluluğu bir arada tutan dinsel ve soya dayalı bağlardır. İnsanlığın bu gelişim aşamasında topluluktan ayrı bir birey algısı oluşmadığından, bireyi esas alan kusur sorumluluğuna dayalı ceza anlayışının oluşmasını beklemek pek mümkün gözükmemektedir. Bu aşamada ceza, ilkel toplumlarda misilleme teşkil eden yaptırım ile klan içerisindeki faile acı vermenin yanında, klanı bir arada tutan değerlerin olumlanması ve pekiştirilmesi sürecinde bir çeşit aracı işlevi görmektedir. Bunun yanında ilkel toplumlarda cezadan bahsedildiğinde diğer hukuk dallarına dair yaptırımları içerecek bir kavramın anlaşılması gerekmektedir³. Bu toplulukların uygarlaşma safhasında bulundukları aşama itibarıyla farklı hukuk dalları adı altında değişik yaptırım türlerinin bulunması söz konusu olmamıştır. Bu sebeple tüm yaptırımlar, ceza adı altında ele alınmıştır⁴.

¹ Mustafa Ruhan Erdem, Bahri Öztürk, **Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku**, 21.bs., Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2021, s.57.

² Erdem, Öztürk, **a.g.e.**, s.57.

³ Mehmet Gödekli, **Ceza Hukukunda Güvenlik Tedbirleri ve Muhakeme Usulü**, Ankara, Adalet, 2020, s.57.

⁴ Vasfi Raşid Sevig, "Cezanın Tarihi Menşei", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.XII, No:3, 01.05.1955, s.9.

Cezanın müstakil bir yaptırım çeşidi olarak varlığı ise ancak gelişmiş bir organizasyona sahip, devletli toplumlarda söz konusu olabilmektedir. Bu sebeple cezanın, diğer yaptırım türlerinin zuhur etmediği bir dönemde ve onları da kapsayacak bir biçimde ortaya çıktığını söyleyebiliriz ⁵.

Modern toplumlarda ise ceza, yaptırım çeşitlerinden sadece biridir ve farklı yaptırım türleri arasında en önemlisidir. Şöyle ki tüm hukuk disiplinleri adlarını, düzenledikleri alandan alırken; bir tek ceza hukuku disiplini düzenlenen normdan yani suçlardan bağımsız bir şekilde bu normların ihlali halinde uygulanacak yaptırımdan adını almaktadır⁶. Yalnızca bu husus bile bir yaptırım çeşidi olan cezanın, en önemli ve en eski yaptırım⁷ olduğunu bize göstermektedir. Suç hukuku kavramı yerine ceza hukuku isimlendirmesini kullanmamız sadece basit bir tercihten ibaret olmayıp, insan hayatını derinden etkileyen ceza yaptırımının ihtiva ettiği önemden kaynaklanmaktadır⁸.

Bahsedilen derecede öneme sahip bir yaptırım türü olan ceza, modern toplumlarda birtakım özellikleriyle birlikte tanımlanmaktadır. Cezanın muhatabında yoksunluk⁹ yaratması, topluma zarar veren bir neticenin doğumuna ya da doğma tehlikesine karşı¹⁰ ve ihtilafın çözümünün diğer yollar ile giderilmesinin mümkün olmadığı hallerde son çare olarak uygulanması, failin kusurlu bir davranışına karşılık olarak tatbik edilmesi¹¹, kanunlar ile ihdas edilmesi¹² ve tatbikinin sıkı usul kurallarına bağlanması gibi hususlar cezanın özelliklerini meydana getirmektedir. Belirtilen niteliklere sahip cezanın, bu nitelikleri sayesinde diğer yaptırım türleri ile arasındaki ayrımın sınırlarını

⁵ Vasfi Raşid Sevig, **a.g.e.**, s.9.

⁶ Duygu Çağlar Doğan, **Hapis Cezasına ve İnfazına Seçenek Kurumlar**, Ankara, Seçkin, 2021, s.115.

⁷ Veli Özer Özbek, Koray Doğan, Pınar Bacaksız, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 12.bs., Ankara, Seçkin, 2021, s.37.

⁸ Ceza hukuku yerine suç hukuku kavramını kullanan yazarlar da mevcuttur. Ceza hukuku olarak isimlendirilen alanın suç hukuku şeklinde ele alınması buna karşın ceza ve güvenlik tedbirlerinin ise ceza hukuku ya da yaptırımlar hukuku adı altında incelenmesi gerektiği savunulmaktadır. Bkz. Hakan Hakeri, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 22.bs., Ankara, Adalet Yayınevi, 2019, s.1; Veli Özer Özbek, Koray Doğan, Pınar Bacaksız, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 12.bs., Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2021, s.37.

⁹ Kayıhan İçel ve diğerleri, **Yaptırım Teorisi** (3.Kitap), İstanbul, Beta, Nisan 2000, s.4; Erdem, Öztürk, **a.g.e.**, s.484.

¹⁰ Timur Demirbaş, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 16.bs., Ankara, Seçkin, 2021, s.601.

¹¹ Demirbaş, **a.g.e.**, s.601; Öztürk, Erdem, **a.g.e.**, s.485.

¹² Demirbaş, **a.e.**; Öztürk, Erdem, **a.e.**, s.485.

çizmek mümkündür.

Bununla beraber ceza ile birtakım benzerliklere sahip güvenlik tedbirleri ile ceza arasındaki ayrımın nasıl gerçekleşeceği sorusu sorulabilir. Her iki yaptırım türü de kanunla ihdas edilmiştir¹³ ve ceza mahkemeleri tarafından tatbik edilmektedir. Güvenlik tedbirleri de aynı ceza gibi failde birtakım yoksunluklar yaratmaktadır. Buradan hareket ettiğimizde ceza ile güvenlik tedbirleri arasındaki ayrımın ancak bu iki yaptırım türünün tatbik edilme amacına bağlı olarak sağlanabileceğini söyleyebiliriz. Cezalar, güvenlik tedbirlerinin tatbikinden farklı olarak ödetme amacıyla da uygulanmaktadır. Ayrıca cezanın tatbiki ile genel ve özel caydırıcılık gayesi gerçekleştirilmek istenmektedir¹⁴. Güvenlik tedbirlerindeyse esas olan ıslah amacıdır¹⁵. Bunun yanında güvenlik tedbirlerine hükmedilmesi bakımından, failin ceza ehliyetine sahip olup olmadığı herhangi bir önem arz etmez iken; cezalandırmanın en temel ilkesi ise kusursuz ceza olmaz anlayışıdır. Yine cezalar, kanunda gösterilen alt ve üst sınırlar doğrultusunda somut olay ve failin şahsi özellikleri nazara alınmak suretiyle kesin bir süreyi içerecek şekilde tayin edilmektedir. Güvenlik tedbirleri ise belirsiz süreli olabilmekte ya da temel bir süre belirtildikten sonra bu süre hakim veya mahkeme kararı ile uzatılabilmektedir¹⁶.

Kısacası cezayı sahip olduğu niteliklerden hareketle, hukukun konusu olan ya da olmayan tüm yaptırımlardan ayırmak mümkünken; ceza hukuku kapsamındaki bir başka yaptırım olan güvenlik tedbirleri ile ceza arasındaki ayrım ise bunların tatbik edilme amacı dikkate alınmak suretiyle yapılır.

Cezanın tatbik edilme amacı ise neden ceza verildiği ya da niçin ceza verilmesi gerektiği sorusunun cevaplanmasıdır¹⁷. Cezanın amacına dair her yaklaşım, cezayı

¹³ Bkz. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu 2.Madde/1: "*Kanunun açıkça suç saymadığı bir fiil için kimseye ceza verilemez ve güvenlik tedbiri uygulanamaz. Kanunda yazılı cezalardan ve güvenlik tedbirlerinden başka bir ceza ve güvenlik tedbirine hükmolunamaz.*"

¹⁴ Mehmet Emin Artuk, "Güvenlik Tedbirleri", **Ankara Hacı Bayram Veli Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.XII, No:1, 01.06.2008, s.475-476.

¹⁵ Artuk, **a.y.**, s.475-476.

¹⁶ Faruk Erem, "Türk Ceza Kanununda Emniyet Tedbirleri", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.I, No:3, 1944, s.353.

¹⁷ İçel ve diğerleri, **a.g.e.**, s.38-39.

belirli bir meşruiyet temeline oturtma gayesi gütmektedir¹⁸. Ceza kavramının tanımlanması ile cezanın oturtulduğu bu meşruiyet temeli arasında ise doğrudan bir ilişki mevcuttur. Çünkü ceza kavramının kendisi, cezanın amacına dair yüklenen anlama bağlı olarak değişmiştir. Örneğin cezaların salt yararcı ve toplumsal amaçlar ile tatbik edildiğinden hareket eden bir anlayış cezayı, yeniden sosyalleştirme gayesiyle tatbik edilen bir yaptırım olarak görürken; kefarete teorisini benimseyen bir başka anlayış ise cezanın geçmişe dönük yönünü vurgulamaktadır.

Bu sebeple cezalandırmanın amacına dair benimsenen her yaklaşımın, cezanın tanımlanmasında şu ya da bu ölçüde farklılıklar içermesi veya cezanın sahip olduğu niteliklerden bir kısmını öne çıkarırken diğerlerini önemsizleştirmesi ya da diğerlerine daha az vurgu yapması beklenmelidir. Nitekim ceza, farklı ceza teorilerine dayanılarak farklı tanımlamalara konu olmuştur. Örneğin ceza, kefarete teorisinden hareket edilerek failin haksızlık içeren ve kamu düzenini bozan kusurlu fiiline karşılık ibra olmasını sağlayan bir yaptırım olarak tanımlanabilir¹⁹.

Cezalandırmanın haklılığını yeniden suç işlenmesinin önlenmesi bağlamında açıklayan yaklaşıma göreyse ceza, kanun ile saptanmış ve mahkeme eliyle bireyin ıslahı ve onun yeniden topluma kazandırılması gayesi ile tatbik edilen yaptırımlar bütünü olarak tanımlanabilir²⁰. Yine cezayı, cezalandırmanın haklılığını yani meşruiyetini farklı yaklaşımlar ile açıklayan görüşlerin sentezinden ya da birbirleri ile bağdaştırılmasından hareketle de tanımlamak mümkündür. Buna göre ceza, topluma zarar veren ve başka türlü giderilme olanağı bulunmayan fiil için verilen, zararlar orantılı bir karşılık şeklinde tatbik edilen, hem faili korkutma hem onu uslandırma hem de iyileştirme gibi farklı amaçları içeren bir yaptırımdır²¹.

Görüldüğü üzere ceza kavramının tanımlanması sorunu, bir bakıma insan hayatını derinden etkileyecek bu kadar ağır bir yaptırımın uygulanmasına neden gereksinim

¹⁸ İçel ve diğerleri, **a.e.**, s.38-39

¹⁹ İzzet Özgenç, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 17.bs., Ankara, Seçkin, 2022, s.783.

²⁰ Fatma Karakaş Doğan, **Cezanın Amacı ve Hapis Cezası**, İstanbul, Legal, 2010, s.33, aktaran Faruk Erem, Ahmet Danışman, Mehmet Emin Artuk, **Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Ankara, Seçkin, 1997, s.682 ve 694.

²¹ Sulhi Dönmezer, Sahir Erman, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**, C.III, 14.bs., İstanbul, Der, 2020, s.3-4.

duyulduğu sorusu ile ilişkilidir. Bu soruya verilen cevaplara göre farklı ceza tanımlamaları gündeme gelecektir. Bu sebeple cezanın amacına dair farklı yaklaşımların incelenmesi ve günümüzde “Niçin faile ceza veriyoruz?” sorusuna verilen yanıtın tespit edilmesi ve bu yaklaşımdan hareketle bir ceza tanımlamasının yapılması gerektiğini söyleyebiliriz. Buna karşılık kavramsal olarak değil de fiili olarak yani ceza kanunlarında uygulanan bir yaptırım çeşidi olan cezanın ise yukarıda ayrıntılı bir şekilde bahsedilen unsurları ve nitelikleri itibariyle diğer yaptırım türlerinden ayrıldığını belirtebiliriz. Buradan hareketle cezanın; failin fiili neticesinde ortaya çıkan ve başka türlü giderilme imkanı olmayan bir zarar ya da ortaya çıkma ihtimali beliren bir zarar tehlikesine karşılık kanunlarca öngörülen, toplumun onamama tutumunu²² gösteren ve farklı amaçlar (korkutma, önleme, iyileştirme gibi) ile tatbik edilen bir yaptırım olduğunu söylemek mümkündür.

1.2. Cezanın Amacı

1.2.1. Genel Olarak

Önceki bölümde de değinildiği üzere cezanın amacını açıklamaya ilişkin her girişim, ceza verilmesinin haklılığının ortaya konulmasına yönelik bir izah çabasıdır. Bu izah çabası tarih boyunca sürmüştür. Çok eski dönemlerde dahi "Niçin cezalandırmaya gereksinim duyarız ve ne ölçüde cezalandırmalıyız? " şeklinde ifade edebileceğimiz sorular ortaya atılmıştır²³. Bu sorulara verilen cevaplar ise cezanın amacına dair farklı teorileri meydana getirmişlerdir. Bahse konu teorilere ilerleyen bölümlerde ayrıntılı bir biçimde değinilecektir. Bu kısımda ise cezanın amacına dair ortaya atılan teorilerin ne şekilde sınıflandırıldığı hususu incelenecektir. Buradan devam ettiğimizde cezanın amacına yönelik teorilerin farklı sınıflandırmalara konu edildiğini söyleyebiliriz. Bunlardan en bilineni ve yaygın olanıysa zaman bazlı sınıflandırmadır. Cezaların geçmişe yönelik tatbik edildiğini savunan filozofların ve hukukçuların düşünceleri mutlak teoriler adı altında anılırken; cezaların geleceğe dönük verildiğini dile getiren filozoflar ile hukukçular ise nispi teorilerin savunucuları kapsamında ele alınmıştır²⁴. Ayrıca cezanın hem geçmiş hem de geleceğe dönük olmak üzere iki ayrı yüzü

²² Dönmezer, Erman, **a.e.**, s.3-4.

²³ Doğan, **a.g.e.**, s.22-23.

²⁴ Güven Süslü, **Ceza İnfaz Kurumlarında Hükümlülük**, Ankara, Seçkin, 2016, s.117.

bulunduğunu dile getiren yazarların fikirleri ise karma teoriler adı altında anılmıştır²⁵. Kısaca bu teorileri sırasıyla izah etmek gerekirse cezalandırmanın geçmişe yönelik tatbik edildiğini savunanlar, onun ödetme ve adaleti tesis etme niteliği üzerine eğilirler²⁶. Bu haliyle ceza, herhangi bir toplumsal amaca ya da kişinin ıslahına hizmet etmemelidir. Ceza, araçsallaştırılmamalıdır. Ceza sadece, failin cezalandırılmasına neden olan fiilinin kefaretidir²⁷. Adaletin ödetme yoluyla sağlanmasıdır²⁸.

Cezanın geleceğe yönelik tatbik edildiğini belirtenler ise işlenen suç ile birlikte kamu düzenin bozulduğunu ve eski duruma ceza yaptırımını ile geri dönülmesinin mümkün olmadığını vurgulamaktadırlar. Bundan ötürü ceza sadece suç teşkil eden davranışların bir daha tekrarlanmaması adına tatbik edilmelidir²⁹.

Cezanın geleceğe dönük olarak tesis edildiği düşüncesi, cezanın önleme ya da aynı anlama gelmek üzere caydırıcılık amacı ile izah edilmektedir³⁰. Cezanın önleme amacı ise cezalandırılan bireyin yaşadığı olumsuz ceza deneyimi üzerinden gerçekleşmektedir³¹. Şöyle ki failin muhatap olduğu cezanın yarattığı acı ve ızdırabı gözlemleyen potansiyel failerin suç işlemekten cayacağı varsayımı, cezanın genel önleme etkisi olarak tarif edilirken; cezaya maruz kalan failin bir daha benzer bir fiili gerçekleştirmeyeceği düşüncesi ise cezanın özel önleme amacını ifade etmektedir³². Bununla birlikte cezanın özel önleme amacı, yalnızca failin korkutularak mükerrerliğinin engellenmesi bağlamında ele alınmamaktadır³³. Burada özel önleme ile kast edilen, ceza yaptırımına maruz kalan failin yeniden suç işlememesi ya da

²⁵ Güven Süslü, **a.e.**, s.117; Nur Centel, "Cezanın Amacı ve Belirlenmesi", **Prof. Dr.Turhan Yüce'ye Armağan**, 2001, s.347.

²⁶ Özbek, Doğan, Bacaksız, **a.g.e.**, s.584; Ezazul Karim, "The Critical Evaluation of the Different Theories of Punishment", **The Jahangirnagar Review**, C.XXIX, Mart 2019, s.475-476 .

²⁷ Özbek, Doğan , Bacaksız, **a.e.**, s.584.

²⁸ Özbek, Doğan , Bacaksız, **a.e.**, s.584.

²⁹ Doğan, **a.g.e.**, s.30 ve 33.; Mike C. Materni, "Criminal Punishment and the Pursuit of Justice" **British Journal of Legal Studies**, C.II, No:1, İlkbahar 2013, s.289-290.

³⁰ Daniel S. Nagin, "Deterrence", Ed. Erik Luna, **Reforming Criminal Justice**, C.IV, s. 19.

³¹ John L. Proctor, Michael Pease, "Parole as Institutional Control: A Test of Specific Deterrence and Offender Misconduct", **Prison Journal**, C.LXXX, Sayı:1, 2000, s.39.

³² Demirbaş, **a.g.e.**, s.604.

³³ Demirbaş, **a.e.**, s.605; Havva Begüm Tokgöz, "Cezalandırmanın Amacı ve Bu Bağlamda Ütopyalar Üzerine Bir Değerlendirme", **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Mayıs 2020, s.447-448.

işleyememesidir.

Failin suç işlemesinin engellenmesi, yeniden sosyalleştirilmesi aracılığı ile gerçekleşebileceği gibi cezasının infazı süresince hareket serbestisinin kısıtlanması suretiyle de sağlanabilir. Bir başka deyişle dar anlamda cezanın özel önleme amacı, failin ceza ile terbiye edilerek korkutulması ile sınırlıyken; geniş anlamda cezanın özel önleme amacıysa failin yeniden sosyalleştirilmesi ile failin cezanın infazı boyunca suç işlemesinin engellenmesi hususlarını da kapsamaktadır³⁴.

Bununla birlikte hükümlünün yeniden sosyalleştirilmesini, cezanın özel önleme amacı ile ilişkili görmeyen ve cezanın özel önleme amacını, failin bireysel olarak caydırılması ve olumsuz ceza tecrübesi sebebiyle bir daha suç işlememesinin sağlanması bağlamıyla sınırlandıran düşünceler de mevcuttur³⁵. Ancak bu düşünceye katılmak pek de mümkün görünmemektedir. Çünkü cezanın özel önleme amacı, bireyin yeniden suç işlememesi amacı ile cezalandırmayı gerekçelendirmektedir. Bireyin yeniden suç işlememesi ise onun yeniden topluma kazandırılması ile mümkün olabilecektir. Ve ayrıca hapis cezasının infazı sırasında, hükümlünün geçici bir süre de olsa suç işlemesi engellenmiş olacaktır. Bu bakımdan mesele ele alındığında cezanın amacının ıslah olduğuna dair yaklaşımın da cezanın özel önleme amacı bağlamında değerlendirilmesi gerekmektedir. En nihayetinde suç teşkil eden toplumsal normu ihlal ettiği düşünülen bireyin ıslahı, bireyin mükerrir olma ihtimalini yok etme anlamına gelecektir³⁶. Yani nasıl ki hükümlünün olumsuz ceza deneyimi sayesinde korkutulması ve caydırılması cezanın özel önleme amacına hizmet ediyor ise onun yeniden sosyalleştirilmesi de aynı amaca hizmet etmektedir. Hatta denilebilir ki hükümlünün yeniden sosyalleştirilmesi, hükümlüyü üretken ve kanunlara saygılı bir birey haline getireceğinden ve bu sayede mükerrir duruma düşmesini engelleyeceğinden, cezanın özel önleme amacını sağlamada en etkili yoldur³⁷.

Zaman bazlı sınıflandırmanın son alt başlığı ise karma teoridir. Karma teoriye göre

³⁴ Demirbaş, **a.g.e.**, s.605; Johannes Andenaes, "General Preventive Effects of Punishment", **University of Pennsylvania Law Review**, C.CXIV, No:7, 1966, s.949.

³⁵ Karim, **a.g.e.**, s.478.

³⁶ Materni, **a.g.e.**, s.291.

³⁷ Tokgöz, **a.g.e.**, s.447.

cezalandırma, hem geçmişe hem de geleceğe dönük iki farklı yüzü bulunan bir mefhumdur. Bu düşünceyi savunanlara göre ceza yeniden suç işlenmesinin önlenmesi amacına yönelmesi bakımından geleceğe dönüktür. Aynı zamanda toplumdaki adalet duygusunun tatmini ve hak edenin hak ettiği cezaya çarptırılması açısından ise geçmişe yöneliktir³⁸.

1.2.2. Mutlak Teoriler

1.2.2.1. Tanımlanması

Mutlak teoriler başlığı altında ele aldığımız yaklaşımların ortak özü, cezaya faydacı ve yararcı bir bakış açısı ile yaklaşmamaları ve onu araçsallaştırmamalarıdır³⁹. Cezaya yararcı saiklerle yaklaşanlar, cezayı bireyin ıslahı ya da potansiyel faillerin caydırılması gibi geleceğe dönük amaçlardan hareketle gerekçelendirirken; mutlak teorilere dayandırabileceğimiz yaklaşımlarda cezaya, geleceğe dönük bir anlam ve fonksiyon yüklenmemektedir. Tam tersine ceza, geçmişte gerçekleşmiş bir fiilin karşılığıdır⁴⁰ ya da suç ile bozulmuş kamu düzeninin yeniden sağlanması ve tekrardan denge durumuna dönülmesi⁴¹ gayesiyle tatbik edilen bir yaptırımdır. Bu bakımdan mutlak teorilerin savunucularına göre cezanın amacı ya mağdurda yaratılan hak yoksunluğunun faile döndürülmesi ya failin suç sayesinde edindiği kazancın elinden alınması ya da adaletin sağlanmasıdır.

Mutlak teorilere dayanan yaklaşımlara göre cezalandırmanın meşruluğu, cezanın bir ödetme/kefaret olması ya da adalet duygusunun tatminini sağlaması gibi nitelikleriyle ilgilidir. Örneğin Kant'a göre suç failinin, her ne ad altında olursa olsun başkaları adına cezalandırılması onun birey olmaktan çıkarıp basit bir alet derekesine düşürmektedir⁴². Hegel'e göreyse suç failinin çeşitli saiklerle terbiye edilmesi, sahibinin köpeği bastonu ile dürtmesine benzemektedir⁴³. Bu bakımdan cezalandırmaya faydacı nazariyeler ile meşru bir zemin kazandırdığını iddia eden düşünceler her şeyden önce cezayı

³⁸ Erdem, Öztürk, **a.g.e.**, s.489.

³⁹ İçel ve diğerleri, **a.g.e.**, s.32-33.

⁴⁰ İçel ve diğerleri, **a.e.**, s.32-33

⁴¹ Doğan, **a.g.e.**, s.25.

⁴² Karim, **a.g.e.**, s.475.

⁴³ Karim, **a.g.e.**, s.481.

araçsallaştırmak suretiyle bireyi araçsallaştırmaktadır. Buna karşın cezanın meşruiyeti ise bizatihi kendi varlığından kaynaklanmaktadır⁴⁴. Kant bu hususu evrensel ahlak yasasının emrediciliğinin zorunlu sonucu olarak görmektedir⁴⁵. Evrensel ahlak ilkeleri kendiliğinden kategoriler olarak varlığını sürdürdüğünden bunların ihlali halinde egemenin, buyruklarına acı çektirebilme hakkı şeklinde ifade edilen cezalandırma hakkı gündeme gelecektir.

Hegel ise cezalandırmayı diyalektik akıl yürütme süreci ile izah etmektedir. Şöyle ki suç yani kamu düzenini bozan arzulanmayan davranış bir ihlal teşkil etmektedir. Buna karşın ceza ise ihlalin ihlali yani yadsımanın yadsıması ya da diğer bir deyişle olumsuzlamanın olumsuzlanmasıdır⁴⁶. Böylece ihlalin ihlali ile başlangıç koşullarına daha ileri bir aşamada dönülmektedir.

Mutlak teorilerin teorik ve tarihsel arka planı, Kant ve Hegel'in bahsettiğimiz düşüncelerine dayanmaktadır. Bununla birlikte günümüz toplumunda cezanın amacını mutlak teoriler üzerinden ya da ağırlık olarak bu teorilerin etkisiyle açıklayanlar Hegel'in diyalektik akıl yürütmesinden ve Kant'ın felsefesinden bağımsız olarak teorinin pratik sonuçları ile ilgilenmektedir. Pratik sonuçlardan kast edilen ise cezanın fiil ile orantılı olması, faile verilen ceza ile mağdurun ve toplumun adalet duygusunun tatmini gibi hususlardır. Yine ceza hukukunda failden ziyade fiili merkeze alan anlayışın, yani cezalandırmada fiili bir objektif kıstas olarak kabul eden yaklaşımın da mutlak teorilerin ceza hukuku alanındaki somut görünümünden biri olduğu söylenebilir. Mutlak teorilerin ceza hukuku alanındaki bu somut görünümü ise esasında niçin cezalandırıyoruz sorusundan ziyade nasıl bir ceza verilmelidir sorusu ile daha yakın ilişki içerisinde⁴⁷. Teoriyi savunanlar, somut ceza ile ilgilenmişler ve çağdaş ceza hukukunun gelişimine bu yönüyle katkıda bulunmuşlardır. Cezanın hem fiil ile orantılı oluşu hem de toplumdaki her bireyin suç sebebiyle doğan intikam hissinin yatıştırılması gibi hususlar yani modern cezaya ait nitelikler bu sorgulama

⁴⁴ Mehmet Emin Artuk ve diğerleri, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 13.bs., Ankara Adalet 2019, s.825.

⁴⁵ Demirbaş, **a.g.e.**, s.603; Materni, **a.g.e.**, s.272.

⁴⁶ Demirbaş, **a.g.e.**, s.603; Materni, **a.g.e.**, s.274; Aydın, **a.g.e.**, s.133.

⁴⁷ Doğan, **a.g.e.**, s.38.

sürecinin çıktısı olmuştur⁴⁸.

Kısacası yukarıda yazılanlardan hareketle özetlemek gerekirse mutlak teorilerin değişmeyen özünde faile değil fiile ve zarara odaklanmak vardır. Bu sebeple de cezanın sosyal refah, bireyin ıslahı gibi sosyal-siyasal değer yargıları ile kuşatılmış amaçlara özgülmesine karşı çıkmışlar⁴⁹ ve cezalandırmada kıstas olarak fail yerine fiile ağırlık vermişlerdir.

1.2.2.2. Eleştiriler

Mutlak teoriler, daha çok cezaya yararcı gayelerle yaklaşanlar tarafından çeşitli noktalardan eleştirilmiştir. Buna göre cezayı sadece suç teşkil eden fiilin karşılığı olarak görmek ya da cezanın soyut bir adalet ideasına ulaşmak maksadıyla uygulandığını iddia etmek günümüz gerçekliği ile çelişki içerisinde.

Yakın dönemde kanun koyucuların toplumun dezavantajlı kesimlerini cezalandırmak yerine onları eğitmek ve iyileştirmek gibi gayelerle hareket ettiği görülmektedir⁵⁰. Bilimin gelişmesi ve suçlu karakter ve tiplerinin incelenmesi ile birlikte, failleri bir suçlu gibi değil de yeniden sosyalleştirilmeleri gereken bir hasta olarak ele alma eğiliminin kuvvetlendiğini söylemek mümkündür⁵¹.

Toplumdan soyutlanmış bir suçlu olamayacağından ve suçun işlenmesi failin kendi şahsi özelliklerinden ayrılamayacağından, fail ile ilgilenmeyen bir cezalandırma politikası gerçekçi olmayacaktır. Mutlak teoriler ise cezayı ya mağdurda oluşan zararın giderilmesi ya failin suç ile elde ettiği avantajın elinden alınması ya da adaletin gereği olmasından hareketle gerekçelendirmektedir. Oysa ki bu gerekçelendirmelerin hiçbirisinin gelecekte meydana gelecek yeni suçların önlenmesinde etkisi bulunmamaktadır. Fail yerine fiile ve zarar odaklanmak, gelecekteki işlenen suçları azaltma noktasında herhangi bir önem arz etmemektedir⁵². Ayrıca suç işlendikten

⁴⁸ Doğan, a.e., s.37.

⁴⁹ Sururi Aktaş, "Cezalandırmanın Amacı Üzerine", **Erzincan Binali Yıldırım Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.XIII, No:1-2, 01.06.2009, s.19; Aydın, a.g.e., s.130; Karim, a.g.e., s.476.

⁵⁰ Johs Andenses, "General Prevention—Illusion of Reality", **Journal of Criminal Law and Criminology**, C.XLIII, No:2, 1952, s.176.

⁵¹ Andenses, a.y., s.176.

⁵² Doğan, a.g.e., s.45.

sonra verilecek ceza ile geçmişe dönülmesi de mümkün değildir. Cezanın tatbiki ile adaletin sağlanacağı⁵³ ve eski duruma dönüleceğine dair düşünce sadece bir varsayımdan ibarettir. Çünkü suçun işlenmesi ile bir kez kamu düzeni bozulmuştur ve bu husus ile tatbik edilen ceza arasında herhangi bir ilişki yoktur.

Yine mutlak teorileri savunanlar tarafından cezanın gerekçelendirilmesinde kullanılan kefarete ve adalet nazariyeleri, ideolojik ve sosyal yargılardan bağımsız soyut ilkeler olmadığından tarihsel süreç içerisinde değişiklik göstereceklerdir. Toplumların ceza kanunlarında belirtilen yasaklı fiillere yükledikleri anlam, sürekli değişmektedir. Haksızlık içeriği fazla ya da az olan fiilleri belirlemede esas alınan ölçüt, bu fiillere yüklenen toplumsal anlamdır. Bu durumun sonucu ise evrensel ve tüm toplumlar için genellenebilir bir adalet anlayışının mümkün olmayışıdır⁵⁴. Cezalandırmanın soyut bir adalet ilkesinden hareketle gerekçelendirilmesi hem gerçekçi hem de mümkün değildir.

Bu halde cezanın amacını ödetme ve adaletin sağlanması olarak tanımlayan düşünceler, bize tüm toplumları ve zamanları kavrayacak bir tanımlama verememektedir.

1.2. 3. Nispi Teoriler

1.2.3.1. Tanımlanması ve Sınıflandırılması

Nispi teoriler kapsamında ele alınan teorilerin ortak özü, cezaya yararcı⁵⁵ saiklerle yaklaşımlarıdır. Buna göre cezanın kendinden menkul bir değeri olmayıp, cezayı önemli kılan benimsenen hedefin gerçekleştirilmesinde oynadığı roldür⁵⁶. Bu haliyle tüm nispi teoriler için ceza bir araçtır. Yine nispi teorilerin bir başka özelliği ise cezanın amacının, geleceğe dönük hedefler ile açıklanmasıdır⁵⁷. Nitekim Grotius, “geçmiş bir vaziyetin tekrar iadesine imkân yoktur, belki ancak gelecektekinin önüne

⁵³ Nur Centel, Hamide Zafer, Özlem Çakmut, **Türk Ceza Hukukuna Giriş**, 3.bs., İstanbul, Beta, 2005, s.546.

⁵⁴ Centel, Zafer, Çakmut, **a.g.e.**, s.546

⁵⁵ İçel ve diğerleri, **a.g.e.**, s.30.

⁵⁶ İçel ve diğerleri, **a.e.**, s.31.

⁵⁷ Ekrem Çetintürk, Ali Rıza Töngür, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Ankara, Adalet, 2020, s.364; Özbek, Doğan, Bacaksız, **a.g.e.**, s.585; Mahmut Koca, İlhan Üzülmüş, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 15.bs., Ankara, Seçkin, 2022, s.573.

*geçilebilir*⁵⁸ şeklinde ifadesiyle en yalın ve basit haliyle nispi teorilerin tümünde vurgulanan cezaların geleceğe dönük olarak verilmesi anlayışını, ortaya koymaktadır. Suç işlenmesi ile artık eski duruma dönülmesi mümkün olmadığından ceza ancak gelecekte benzer fillerin işlenmesinin önüne geçilmesi amacı ile tatbik edilmektedir⁵⁹. Cezanın bu etkisi önleme etkisi olarak tarif edilmiştir. Önleme hem cezanın tatbik edilmesiyle doğan etkiyi hem de cezanın amacını tanımlayan bir kavramdır.

Niçin cezalandırırız sorusuna, nispi teoriler altında sınıflandırılan yaklaşımların verecekleri ortak cevap, yeniden suç işlenmesini önlemek için olacaktır. Bununla birlikte önlemenin yöneldiği kesim açısından, önlemeyi genel ve özel önleme olarak ikiye ayırmak mümkündür. Buna göre genel önlemeyle cezanın, toplumun bütün kesimleri üzerindeki etkisi anlatılırken⁶⁰, özel önlemeyle ise sadece suç faili üzerindeki etkisi kastedilmektedir⁶¹.

Yine genel önleme amacını gerçekleştirmeye özgülenmiş önleme etkisini de kendi içerisinde pozitif ve negatif genel önleme etkisi olarak sınıflandırarak ele almak mümkündür⁶². Buna göre negatif genel önleme, faile verilen ceza üzerinden potansiyel failleri ve suç işleme eğiliminde olanları caydırmayı tarif etmektedir⁶³. Pozitif genel önlemeyle ise toplumun suç işlemeyi tercih etmeyen sadık çoğunluğunda oluşan, memnuniyet ve güven duygusu ile sosyal öğrenme süreci anlatılmak istenmektedir⁶⁴. Ceza kanunlarının ilanı ve suç işleyenlerin cezalandırılması sayesinde, toplumun diğer fertlerinde yasaklı davranışların ne olduğuna dair bir algı oluşacaktır. Bu algı, sosyal öğrenme sürecinin sonucu olarak belirlemektedir. Yine suç işleyen failin ceza aldığına şahit olunmasıyla güven etkisi, fail ile devlet arasındaki ihtilafın ceza yoluyla çözümlenmesiyle ise memnuniyet etkisi doğacaktır⁶⁵. Genel hatları ile genel önleme

⁵⁸ Tokgöz, **a.g.e.**, s.445.

⁵⁹ İçel ve diğerleri, **a.g.e.**, s.31; Koca, Üzülmüş, **a.g.e.**, s.573

⁶⁰ Erdem, Öztürk, **a.g.e.**, s.487; Süslü, **a.g.e.**, s.118; Haluk Toroslu, **Ceza Müeyyidesi**, Ankara, Savaş, 2010, s.55.

⁶¹ Erdem, Öztürk, **a.e.**, s.487; Süslü, **a.e.**, s.120.

⁶² Erdem, Öztürk, **a.g.e.**, s.487-488; Veli Özer Özbek, **İnfaz Hukuku**, 15.bs., Ankara, Seçkin, 2022, s.93; Özbek, Doğan, Bacaksız, **a.g.e.**, s.586; Süslü, **a.g.e.**, s.118.

⁶³ Erdem, Öztürk, **a.e.**, s.487-488; Özbek, **a.e.**, s.93; Özbek, Doğan, Bacaksız, **a.e.**, s.586; Süslü, **a.e.**, s.118.

⁶⁴ Erdem, Öztürk, **a.e.**, s.487-488; Özbek, **a.e.**, s.93; Özbek, Doğan, Bacaksız, **a.e.**, s.586; Süslü, **a.e.**, s.118.

⁶⁵ Erdem, Öztürk, **a.e.**, s.488; Özbek, **a.e.**, s.94; Özbek, Doğan, Bacaksız, **a.e.**, s.588.

amacını bu şekilde tanımlamak ve bahsedilen alt başlıklar ile sınıflandırmak mümkündür. Bu alt başlıklardan her birini, genel önleme amacının gerçekleşmesini sağlayan bir fonksiyon olarak nitelendirebiliriz. Diğer yandan aynı husus özel önleme amacı için de geçerlidir.

Özel önleme amacını kısaca, cezaya muhatap olan failin bir daha suç işlemesinin engellenmesi⁶⁶ olarak tanımlayarak, bu amacın gerçekleştirilmesinin de çeşitli yollarla sağlanabileceğini söyleyebiliriz. Bunlar: Faili korkutarak usandırma ve yeniden suç işlemesini engelleme, cezanın infazı süresince failin yeniden suç işlemesini engelleme ve failin yeniden sosyalleştirilmesi, topluma kazandırılması suretiyle yeniden suç işlemesini engelleme şeklinde sayılabilir⁶⁷. Aynı anlama gelmek üzere cezanın özel önleme amacı, sayılan yolları içerecek bir şekilde pozitif ve negatif özel önleme şeklinde sınıflandırılmaktadır⁶⁸. Negatif özel önleme ile cezanın doğurduğu acı, ızdırıp ve korkutma ile failin bir daha suç işlemesinin engellenmesi yani onun korkuyla usandırılması ve cezasının infazı boyunca suç işlemesinin önlenmesi kastedilirken; pozitif özel önlemeyle hükümlünün iyileştirilmesi, üretken bir birey haline getirilerek topluma kazandırılması anlatılmaktadır⁶⁹.

1.2.3.2. Genel Önleme Teorisi

1.2.3.2.1. Ortaya Çıkış Süreci ve Tanımı

Cezalandırmanın haklılığını, cezanın genel önleme etkisi ile açıklayan düşünceleri çok eski dönemlere kadar götürmek mümkündür⁷⁰. Hatta denilebilir ki İlk Çağ'da dahi bu düşüncenin izlerine rastlanılmaktadır⁷¹. Ancak genel önlemenin, bir teori ve sistemli bir düşünceler bütününe dönüşümü ise Aydınlanma olarak tarif edilen dönemle birlikte gerçekleşmiştir. Buna göre daha önceleri sadece dehşet verici cezanın, üçüncü kişiler nezdinde doğurduğu korku ve ibret yaratma etkisini tarif etmek⁷² için kullanılan genel önleme düşüncesi, Aydınlanma dönemi ve takip eden

⁶⁶ Demirbaş, **a.g.e.**, s.604.

⁶⁷ Erdem, Öztürk, **a.g.e.**, s.487; Özbek, Doğan, Bacaksız, **a.g.e.**, s.585; Özbek, **a.e.**, s.93.

⁶⁸ Doğan, **a.g.e.**, s.40.

⁶⁹ Doğan, **a.e.**, s.40.

⁷⁰ Demirbaş, **a.g.e.**, s.604.

⁷¹ Demirbaş, **a.e.**, s.604.

⁷² Doğan, **a.g.e.**, s.35.

süreçte farklı bağlamları ile kullanılmıştır. Genel önleme düşüncesine yüklenen anlamın bu değişimi ile Aydınlanma döneminde cezaya yüklenen anlamın köklü biçimde değişmesi arasında kuvvetli bir bağ mevcuttur. Aydınlanma dönemine kadar baskın olan insan bedenini hedef alan ceza anlayışı, bu dönemle ve takip eden gelişmelerle birlikte yerini yavaş yavaş hapis cezasına bırakmıştır. Hapis cezasının yaygınlaşması ile genel önleme düşüncesinin ağırlık kazanması ise el ele yürümüştür. Diğer bir deyişle cezanın amacına ilişkin bakış açısındaki köklü değişimden sonra yani genel önleme düşüncesinin ağırlık kazanması ile birlikte hapis cezaları yaygınlaşmıştır.

Bu sebeple hapis cezasının, işkence ve azap çektirme ritüelleri ile donatılmış bedeni cezaların⁷³ yerini almasında ve genel önleme düşüncesinin ağırlık kazanmasında önemli rol oynayan filozoflara ve hukukçulara değinmek gerekmektedir. Böylece genel önleme düşüncesinin tarihsel gelişiminin izi sürülmüş olacaktır. Değinmek istediğimiz ilk isim Beccaria'dır. Beccaria cezayı, mutlak bir zorunluluğun yansıması yani kamu esenliğinin sağlanması amacıyla tatbik edilen bir karşılık biçiminde nitelendirmiştir⁷⁴. Beccaria da Montesque gibi cezaların gereklilik halinden kaynaklanmadığı müddetçe zorbalık karakterine bürüneceğini ileri sürmektedir⁷⁵. Beccaria'ya göre hem egemenin varlığı hem de egemende vücut bulmuş cezalandırma hakkı, bireyin güvenlik hakkı lehine feragat ettiği özgürlüklerin toplamına dayanmaktadır⁷⁶.

İşte bireylerin bu haklarının toplamının sınırlarını aşan cezalandırma, keyfi ve despotik bir niteliğe bürünecektir⁷⁷. Cezalandırmanın amacı kamu esenliğinin sağlanmasıdır. Beccaria bu amacı mealen şu şekilde ifade etmektedir: Ceza, failin diğer yurttaşlara karşı suç teşkil eden davranışı gerçekleştirmesini engellemek ve diğer yurttaşların failin suç teşkil eden davranışlarını takip etmelerine mani olmak amacıyla

⁷³ Michel Foucault, **Hapishanenin Doğuşu**, Çev. Mehmet Ali Kılıçbay, 6.bs., Ankara, İmge Kitapevi, 1992, s.39.

⁷⁴ Cesare Beccaria, **Suçlar ve Cezalar Hakkında**, Çev. Sami Selçuk, 9.bs., Ankara, İmge Kitapevi, 2020, s.27.

⁷⁵ Beccaria, **a.e.**, s.27.

⁷⁶ Beccaria, **a.e.**, s.25-26.

⁷⁷ Beccaria, **a.e.**, s.27

tatbik edilen yaptırımdan daha fazlası değildir⁷⁸. Ona göre ceza, suç işlenmesinin önlenmesi suretiyle kamu esenliğinin sağlanması gayesine özgülünmelidir. Bu neviden bir ceza ise tatbik edildiğinde failin bedeninde en az acıyı yaratacak nitelikte olmasına karşın; failin zihninde, en ağır izi bırakmalıdır⁷⁹. Beccaria ile ortaya konulan bu perspektif, cezalandırma anlayışında geçmişten köklü bir kopuşu ifade etmektedir. Nitekim bu zamana kadar cezanın konusu failin bedeni iken, Beccaria ve takipçileri cezaların insan zihni ya da ruhuna yönelik tatbik edilmesini savunarak bedene yönelen ceza anlayışına cepheden saldırmışlardır.

İnsan zihni ve ruhunda birtakım yoksunluklar yaratacak şekilde kurgulanmış cezalar ise en iyi ifadesini hapis cezalarında bulmaktadır. Beccaria'nın ortaya koyduğu bu perspektif; cezaların kesinliği⁸⁰ ve hızının⁸¹, şiddetinden daha önemli olduğu önermesini ihtiva etmektedir. Cezaların kesinliği ile bahsedilmek istenen husus, suç teşkil eden fiilin cezasız kalmamasıdır. Cezanın hızı ise suç teşkil eden fiil ile cezai yaptırımın tatbiki arasındaki süredir⁸². Cezanın şiddeti ile aydınlanmacılar bedeni cezaları değil hapis cezasının uzunluğunu anlatmak istemektedirler. Ayrıca Beccaria, suça sabit ceza anlayışını savunmakta olup hakimın takdir yetkisi gibi sübjektif ölçütler ile cezanın kesinliği ilkesinden taviz verilmemesi gerektiğini belirtmektedir⁸³. Beccaria'ya göre tatbiki kesin buna karşın ılımlı bir cezanın; ne zaman uygulanacağı kestirilemeyen şiddetli bir cezaya nazaran hem fail hem de potansiyel failer nezdinde daha fazla caydırıcılık yaratacağı kuşkusuzdur⁸⁴.

Değineceğimiz diğer isim ise Bentham'dır. Bentham'da cezayı Beccaria gibi önleme saiki ile gerekçelendirmektedir. Bentham'a göre ceza ancak daha büyük bir kötülüğün önüne geçilebilmesi gayesiyle tatbik edilmektedir⁸⁵. Bu kötülük, yeniden suç işlenmesidir ve ceza ise bu kötülüğün önlenmesine özgülünen bir başka kötülük

⁷⁸ Materni, **a.g.e.**, s.270.

⁷⁹ Materni, **a.y.**, s.270.

⁸⁰ Beccaria, **a.g.e.**, s.129.

⁸¹ Beccaria, **a.e.**, s.102

⁸² Aktaş, **a.g.e.**, s.5

⁸³ Beccaria, **a.g.e.**, s.31.

⁸⁴ Beccaria, **a.e.**, s.129

⁸⁵ Jeremy Bentham, **Ahlak ve Yasama İlkeleri**, Çev.Ömer Saruhanlıoğlu, Uğur Kaşif Boyacı, 2.bs., İstanbul, Litera, 2021, s.159.

olmaktadır⁸⁶. Ayrıca bu hususla bağlantılı olmak üzere ceza, yeniden suç işlenmesinin önlenmesi amacını başarmak suretiyle toplumsal hazzı da çoğaltmaktadır⁸⁷. Bahse konu hazzın çoğaltılması sürecinin gerçekleşmesi için ise uygulanacak cezanın birtakım niteliklere sahip olması gerekmektedir. Öncelikle faile uygulanacak cezanın, failin suçtan elde ettiği kara göre ağır basması gerekmektedir⁸⁸. Cezalandırmanın sınırı, failin suç işlemek suretiyle edindiği avantajın miktarı olmaktadır. Ayrıca toplumun diğer üyelerinin failin takip ettiği yolu takip etmesini engellemek de cezalandırmada bir diğer sınırı teşkil etmektedir⁸⁹. Bentham tarafından çizilen bu çerçevenin dışında kalan durumlarda, cezanın tatbiki kamu esenliğinin sağlanması amacıyla hizmet etmeyecektir. Bu durumlarda cezalandırma karsız, temelsiz ve gereksiz ve etkisiz olmaktadır⁹⁰. Failin acil bir ihtiyacı gidermek adına arzulanmayan davranışı gerçekleştirmesi ancak zararı telafi etmesi halinde, ceza vermek temelsiz olacaktır⁹¹. Yine meşru müdafaa ya da zorunluluk hali ile irade serbestisini sınırlayan cebir ve şiddet gibi hallerin ya da ceza ehliyetini sınırlayan yaş küçüklüğü ve akıl hastalığı gibi örneklerin bulunduğu durumlarda ise ceza vermek etkisizdir⁹². Bunun yanında ceza teşkil eden fiilin başka bir şekilde engellenmesi mümkün ise ceza tatbiki gereksiz olacaktır⁹³. Siyasi ilişkilerin bozulmasına, olumsuz sonuçlara yol açabilecek vakalarda ise ceza vermek karsız olacaktır⁹⁴. Bentham'a göre sayılan istisnai hallerde, cezanın fail üzerinde tatbiki hem fail hem de toplumun diğer üyeleri açısından hazzın artmasına, faydanın sağlanmasına hizmet etmeyeceğinden bu hallerde failin fiili cezasız kalmalıdır⁹⁵.

Yine cezalandırmayı genel önleme amacı ile gerekçelendiren diğer bir isim ise Feurbach'tır. Feurbach'a göre cezanın amacı, tüm toplum üyelerinde cezalandırma tehdidini canlı tutmaktır. Suç işleyen birey üzerinden tüm toplum üyelerine, suçlunun

⁸⁶ Bentham, **a.g.e.**, s.159.

⁸⁷ Bentham, **a.e.**, s.159.

⁸⁸ Bentham, **a.e.**, s.166.

⁸⁹ Aktaş, **a.g.e.**, s.9.

⁹⁰ Bentham, **a.g.e.**, s.159.

⁹¹ Bentham, **a.e.**, s.160.

⁹² Bentham, **a.e.**, s.161-162.

⁹³ Bentham, **a.e.**, s.163-164.

⁹⁴ Bentham, **a.e.**, s.163.

⁹⁵ Özbek, **a.g.e.**, s.93

davranışının takip edilmesi halinde başlarına gelecek olanlar hatırlatılmaktadır. Özellikle ceza ve infaz kanunlarının, suç olarak nitelenen fiilin işlenmesiyle beraber kaçınılmaz surette tatbiki, potansiyel faillerin bu düşüncüyü benimsemesinde etkili olmaktadır⁹⁶. Böylece cezalandırma tehdidi ile toplumsal normlara itaat sağlanmaktadır⁹⁷. Ceza ve infaz kanunları ile bu kanunların tatbiki amacıyla kurulan mahkemelerin ve mahkeme hükümlerinin icra edildiği infaz kurumlarının varlığı üzerinden topluma verilen mesaj sayesinde, potansiyel faillerin caydırılacağı düşünülmektedir.

Görüldüğü üzere hem Beccaria hem Bentham hem de Feurbach cezalandırmanın gerekçesini izaha giriştiklerinde, genel önleme teorisi adı altında ele alınabilecek fikirler iler sürmüşlerdir. Genel önleme düşüncesi ise daha çok korkutma yolu ile potansiyel faillerin caydırılması bağlamı ile ele alınmıştır. Buna karşın ilerleyen dönemlerde ise önleme düşüncesi sadece korkutma yolu ile caydırmayı içeren negatif genel önlemeyi değil aynı zamanda da kanunlara sadık büyük çoğunluğun neden suç işlemeyi tercih etmedikleri sorusuna cevap veren pozitif genel önlemeyi içerecek biçimde kullanılmıştır. Önceki kısımda da belirttiğimiz üzere pozitif genel önleme, failin cezalandırılmasıyla toplumun diğer üyeleri üzerinde oluşan birtakım etkileri tanımlamak için ortaya atılmış bir kavramdır⁹⁸.

Failin cezalandırılması ile arzulanmayan ve ceza yaptırımı ile karşılaşacak fiiller bir nevi ilan edilmiş olmaktadır. Bu sayede arzulanmayan davranışlara ilişkin bir öğrenme süreci gerçekleşmektedir. Hem kanunların tanzimi hem mahkemelerin uygulamaları, hapisanelerin varlığı ve kolluk faaliyetlerinin hepsi bu öğrenme sürecini kolaylaştırmaktadır. Öğrenme sürecinin kuşaktan kuşağa aktarılması ile sosyal öğrenme gerçekleşmiş olmaktadır. Pozitif genel önlemenin bu sonucuna onun pedagojik etkisi denilmektedir⁹⁹. Bunun yanında failin cezalandırılması sayesinde

⁹⁶ Demirbaş, **a.g.e.**, s.604.

⁹⁷ Andenaes, **a.g.e.**, s.952.

⁹⁸ Özbek, Doğan, Bacaksız, **a.g.e.**, s.586; Erdem, Öztürk, **a.g.e.**, s.488; Doğan, **a.g.e.**, s.49-51; Irmak Koruculu, **Türk Ceza Hukukunda Cezanın Belirlenmesi ve Cezanın Bireyselleştirilmesi**, Ankara, Seçkin, 2022, s.79.

⁹⁹ Erdem, Öztürk, **a.e.**, s.488.

toplumda adalet sistemine güven ve sadakat duygusu oluşacaktır¹⁰⁰. Ayrıca failin cezalandırılması, fail ile devlet arasındaki ihtilafı sona erdirdiğinden memnuniyet duygusunun oluşumuna da sebebiyet verecektir¹⁰¹. Kısacası genel önleme teorisinin savunucularına göre failin cezalandırılması ile yalnızca potansiyel failer korkutularak caydırılmayacaktır, ayrıca kanunlara sadık büyük çoğunluğun, hukuk sistemine olan güvenleri de pekiştirilmiş olacaktır.

1.2.3.2.2. Eleştiriler

Genel önleme teorisi de diğer teoriler gibi farklı yönlerden eleştirilmiştir. Örneğin genel önleme teorisini esas alan bir cezalandırma anlayışının, ceza-adalet sistemlerinde cezaevlerinin oynadığı rolü arttıracakı söylenmiştir¹⁰². Cezaevlerinin ceza politikasında öne çıkması, uzun vadede mahkum sayısının daha fazla artması sonucunu doğuracak ve mahkum sayısının fazla oluşu, beraberinde başka problemler meydana gelecektir. Bunların başında cezaevlerinin suç okulu vasfı olma niteliklerinin pekişmesi, mahkumların barınma sorunları gibi hususlar sayılabilir. Mahkum sayısının artışı ile beraber ortaya çıkan bu problemlerin çözümü içinse koşullu salıverilme gibi infaz müesseselerinin daha fazla kullanımı sonucu doğacaktır.

Teoriye dair yapılan bir başka eleştiri ise cezaların şiddeti ile caydırıcılığı arasında doğrudan kurulan bağa yöneliktir. Buna göre suç ne cezaların şiddeti ile ne de hızı ya da kesinliği ile ilgili bir fenomen değildir. Cezayı genel önleme saiki ile gerekçelendirenlerin ortak özü suçluyu, kar-zarar hesabı yapan ve kendi menfaati doğrultusunda hareket etme kabiliyeti bulunan rasyonel bir birey olarak görmeleridir¹⁰³. Oysaki suçlu birey, toplumun çoğunluğu gibi rasyonel davranma yetisine sahip olmadığı için kanunlara sadık çoğunluktan ayrılmaktadır¹⁰⁴. Suçluyu ele alırken ortalama akıl sağlığı yerinde bir vatandaşı kıstas almak yerine, onu akıl hastaları ve küçükler ile karşılaştırmak daha yerinde bir yaklaşım olacaktır. Akla uygun hareket etme özelliğine sahip olmayan suç faili için cezaların şiddetinin, hızının

¹⁰⁰ Erdem Öztürk, **a.e.**, s.488; Özbek, Doğan, Bacaksız, **a.g.e.**, s.586; Koruculu, **a.g.e.**, s.79.

¹⁰¹ Erdem Öztürk, **a.e.**, s.488; Özbek, Doğan, Bacaksız, **a.e.**, s.586-587; Koruculu, **a.e.**, s.79.

¹⁰² Nagin, **a.g.e.**, s.33.

¹⁰³ Doğan, **a.g.e.**, s.34; aktaran Massimo Pavarini, Bruno Guazzaloca, **Corsa di Diritto Penitenziario**, Bologna, 2004, s.8.

¹⁰⁴ Karim, **a.g.e.**, s.480.

ve kesinliğinin ise bir önemi yoktur. Kısmen bazı failler ve suç tipleri için bu görüşe hak vermek mümkün olsa dahi birçok suçta, özellikle malvarlığına karşı suçlar kapsamında ele alabileceğimiz suçlarda, suç faillerinin kar-zarar hesabı yaparak, tamamiyle rasyonel saiklerle hareket etmeleri mümkündür¹⁰⁵.

Yine benzer noktadan yapılan bir başka eleştiri, idam cezaları yerini müebbet hapis cezasına bırakmış olmasına rağmen insan öldürme suçunda bir artışın olmadığı verisinden yola çıkmaktadır. Buna göre idam cezasının yürürlükten kaldırılmasından sonra beklenin aksine, insan öldürme suçunda bir artış olmamıştır. Bu durum ise cezaların caydırıcılığı ile suç işlenmesinin önlenmesi arasında herhangi bir bağ olmadığı önermesinin ileri sürülmesine izin vermektedir. Bununla birlikte insan öldürme gibi suçlarda failin esas motivasyon yakalanmamaktır. Ayrıca fail bu tarz suçlarda çoğunlukla psikolojik saiklerle hareket etmektedir. Bu varsayımlardan hareket edildiğindeyse insan öldürme suçunun cezasının müebbet hapis cezası ya da idam cezası olmasının, fail açısından herhangi bir öneminin bulunmadığı sonucu çıkarılabilir¹⁰⁶. Bu eleştirilerin haricinde suç faili üzerinden, toplumun diğer üyelerine suçtan uzak durma mesajının verilmesinin etik olmadığı yönünde bir eleştiri de yapılmaktadır. Buna göre failin, birtakım potansiyel failleri caydırmak için kullanılması onu bir araç haline getirmektedir¹⁰⁷. Ayrıca bu husus cezayı hak etme nosyonundan tamamen bağımsız bir hale sokmakta ve cezanın adaleti tesis etmede bir araç olma işlevini sona erdirmektedir¹⁰⁸. Böyle bir durumda ceza, adaleti değil tam tersine adaletsizliği çoğaltmaktadır. Salt korkutma yoluyla caydırmayı esas alma, diğer yandan ceza kanunlarına despotik bir karakter yükleme anlamına gelecektir¹⁰⁹.

1.2.3.3. Özel Önleme Teorisi

1.2.3.3.1. Ortaya Çıkış Süreci ve Tanımı

Kökleri çok eskilere kadar uzanan¹¹⁰ cezalandırmada özel önlemeye dayalı yaklaşım; potansiyel failleri caydırmayı esas alan genel önleme anlayışından, bireyi baz alması

¹⁰⁵ Karim, **a.g.e.**, s.480-481.

¹⁰⁶ Andenaes, **a.g.e.**, s.967; Erdem, Öztürk, **a.g.e.**, s.488.

¹⁰⁷ Centel, **a.g.e.**, s.347.

¹⁰⁸ Erdem, Öztürk, **a.g.e.**, s.488.

¹⁰⁹ Centel, **a.g.e.**, s.346.

¹¹⁰ Demirbaş, **a.g.e.**, s.604.

itibariyle farklılaşmaktadır. Nitekim özel önlemeye dayalı yaklaşımı anlatan en iyi tümcelerden biri Protagaros'un "*Akıllı insan suç işlediği için değil suç işlememesi için cezalandırılır*"¹¹¹ tümcesidir.

Bununla birlikte Aydınlanma dönemine kadar cezalandırmada baskın anlayışın özel önleme düşüncesi olduğunu söylemek zordur¹¹². Hatta Aydınlanma döneminden sonra dahi cezanın özel önleme amacı ile gerekçelendirilmesi, genel önleme düşüncesinin gölgesinde kalmıştır. Ayrıca bu dönemde özel önleme düşüncesi bireyin nahoş ceza tecrübesi ile uslandırılması bağlamıyla sınırlı olarak ele alınmıştır. Dar anlamda özel önleme amacı şeklinde sınıflandırabileceğimiz bu bakış açısı failin bireysel olarak caydırılması ile sınırlıdır. Bu düşüncenin temelinde ise Aydınlanma döneminin rasyonel insanı vardır. Buna göre insan, kendi yararına olan eylemlerin ne olduğu noktasında eksiksiz bir bilince sahiptir. Rasyonel bir varlık olan insan, kar ve zarar hesabı yapmak suretiyle kendisi için en doğru davranışı seçme yetisine sahiptir. Suç işleyen insan için de bu husus geçerlidir. Suçun yararlarının ağır basması durumunda, suçun kendisi de rasyonel bir seçenek haline gelecektir. Bu sebeple bireysel olarak caydırıcı olacak ceza, suçun getirilerine göre ağır basan cezadır¹¹³. Bireysel caydırıcılık saiki ile cezalandırmada cezanın sınırını teşkil edecek nokta, bu doğrultuda saptanır. Yani faile verilecek cezada sınır, yeniden suç işlemesini engellemeye yetecek kadar ceza miktarıdır¹¹⁴.

Uzunca bir süre özel önleme düşüncesi yukarıda bahsedildiği üzere korkutma-acı verme yolu ile caydırma bağlamı ile sınırlı olarak ele alınmıştır. Ancak hem farklı ceza okullarının oluşumu hem de 20.yy'da sosyal devlet, refah devleti gibi kavramların ortaya çıkışı gibi hususlar ile birlikte özel önleme düşüncesi daha geniş bir bağlamda ele alınmıştır¹¹⁵. Örneğin 19.yy'ın sonlarında Listz özel önleme amacını farklı yüzleri ile birlikte tanımlamıştır. Buna göre özel önleme, bireyin yeniden suç işlemesinin engellenmesi için uygulanan yol ve yöntemlerin bütünüdür. Yani failin

¹¹¹ Demirbaş, **a.e.**, s.604; Centel, **a.g.e.**, s.341.

¹¹² Demirbaş, **a.e.**, s.605.

¹¹³ Doğan, **a.g.e.**, s.34; aktaran Pavarini, Guazzaloco, **a.g.e.**, s.8.

¹¹⁴ İçel ve diğerleri, **a.g.e.**, s.32; aktaran L. Radzinowic, J.W.C. Turner, **The Modern Approach to Criminal Law**, London, Macmillan, 1948, s.40.

¹¹⁵ Doğan, **a.g.e.**, s.45-46.

yeniden sosyalleştirilmesi suretiyle üretken bir birey haline getirilmesi, nahoş ceza tecrübesi ile failin uslandırılması ve failin cezanın infazı süresince suç işlemesinin engellenmesi gibi yöntemlerin hepsi cezanın özel önleme amacı kapsamında değerlendirilebilmektedir¹¹⁶. Burada hangi yöntem ile failin yeniden suç işlemesinin engelleneceği sorusu, failin şahsi özellikleri ile de bağlantılıdır. Eğer failin ıslah edilmesi mümkün değilse, özel önleme failin korkutulması ve hareket serbestisinin kısıtlanması suretiyle sağlanacaktır¹¹⁷. Fail, ceza infaz kurumları aracılığı ile toplumdan uzak tutulacak ve böylece failin yeni suçlar işlemesinin önüne geçilecektir. Bununla birlikte fail, suç işlemeyi alışkanlık haline getirmemiş ve anlık güdülerin etkisi ile suç işlemiş biriyse yani ihtirasi ya da tesadüfi suçlu kategorisindeyse hükümlünün ıslah edilmesi suretiyle özel önleme yerine getirilecektir¹¹⁸.

Özel önleme düşüncesinin, failin ceza ile korkutulması ve bu sayede uslandırılması bağlamıyla sınırlı olarak ele alınması yerine yukarıda bahsettiğimiz diğer yönleriyle değerlendirilmesinde ise pozitivist ve toplumsal savunma gibi ceza hukuku okullarının ortaya çıkması etkili olmuştur. Bu okullar ile birlikte fiil ve kusur odaklı bir ceza hukuku yaklaşımından, fail ve tehlikelilik kavramını esas alan ceza hukukuna bir kayış gerçekleşmiştir. Hatta ceza kavramının kendisi de bir çeşit hastanın iyileşmesi için gereken tedaviler bütünü şeklinde nitelendirilmiştir¹¹⁹. Ceza hukukunda tehlikelilik kavramının öne çıkması, tehlikelilik halinin giderilmesi için uygulanacak reçeteleri beraberinde getirmiştir. Bu durum ise suçluyu yalnızca ceza kanunlarında sayılan yasaklı davranışları gerçekleştiren bir ceza hukuku süjesi olarak görmemeyi gerektirmiştir. Suç teşkil eden fiili işleyen fail, tüm boyutları ile incelenmiştir. Suçlu hem antropolojik hem sosyolojik hem de psikolojik incelemelere konu olmuş ve bir suçlu fenotipi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Modern bilimlerin katkısı ile yapılan bu incelemeler sonucundaysa, Aydınlanma döneminin ortaya koyduğu suç faili ile taban tabana zıt sonuçlara ulaşılmıştır.

¹¹⁶ Centel, **a.g.e.**, s.341; aktaran Franz Von Liszt, “Der Zweckgedanke im Strafrecht”, Marburg, 1882, 23 ve devamı.

¹¹⁷ Ayhan Önder, **Ceza Hukuku Dersleri**, İstanbul, Filiz, 1992, s.481.

¹¹⁸ Demirbaş, **a.g.e.**, s.605.

¹¹⁹ Doğan, **a.g.e.**, s.41.

Aydınlanma döneminde yaşamış filozoflara göre suçlu birey, rasyonel bir birey olması ve ekonomik çıkarlarını takip etmesi nedeniyle suç teşkil eden fiili işlerken; 20.yy'da çizilen suçlu figürü ise birtakım yoksunluklar sebebiyle suça yönelmektedir. Burada yoksunluk kavramı ekonomik olarak dezavantajlı konumdaki kişileri aşan bir anlamda kullanılmıştır. Modern dönemde suçlu; ekonomik, entelektüel, psikolojik yoksunluklara sahip bir canlı olarak tasvir edilmiş ve cezaevlerinin bu niteliklere sahip bireylerle dolu olduğu iddia edilmiştir¹²⁰.

Suç failine yüklenen bu anlamın değişmesine paralel bir biçimde özel önleme düşüncesi, hükümlülerin yeniden sosyalleştirilmesi amacını kapsayacak bir biçimde ele alınmıştır. Buradan hareketle özel önleme amacı pozitif ve negatif özel önleme gibi iki ayrı yüzü olan bir mefhum olarak görülmüştür¹²¹. Buna göre negatif özel önleme hükümlünün olumsuz ceza tecrübesi sebebiyle bireysel olarak caydırılması ve yeniden suç işlemesinin bu sayede engellenmesidir¹²². Ancak negatif özel önleme sadece bununla sınırlı değildir. Aynı zamanda failin bir daha suç işlemesini engelleyecek ve onun iyileştirilmesini değil ancak kısıtlanmasını esas alan tüm yöntemleri bu kapsamda ele almak mümkündür. Örneğin müebbet hapis cezası ya da süreli hapis cezası gibi cezalar, hükümlünün, cezanın infazı boyunca yeniden suç işlemesini engellemeyi hedeflemektedir¹²³. Yine son dönemde tartışılan ve bazı ülkelerde uygulaması olan kimyasal hadım gibi birtakım araçların, negatif özel önleme düşüncesinin ceza-infaz hukukundaki somut karşılıklarından biri olduğu söylenebilir¹²⁴. Kimyasal hadım ile failin en azından cinsel suçları yeniden işlemesinin önüne geçmek, amaçlanmaktadır. Bu hali ile kimyasal hadım, hapsedme gibi hükümlünün yeniden suç işleme kapasitesini hedef almakta ve onu bu sayede suç işleyemeyen bir birey haline getirmektedir. Bazı suçların infazından sonra, eski hükümlünün bir müddet denetimli serbestlik halinin devam etmesi gibi durumlar ile de negatif özel önleme düşüncesi arasında bağ kurmak mümkündür¹²⁵. Kısacası

¹²⁰ Doğan, a.e., s.44; aktaran Massimo Pavarini, *Corso di Istituzioni di Diritto Penale*, Bologna, 2013, s.33.

¹²¹ Özbek, a.g.e., s.44 .

¹²² Mehmet Tahir Taner, *Ceza Hukuku Umumi Kısım*, İstanbul, Ahmet Sait Matbası, 1949, s.561.

¹²³ Taner, a.g.e., s.561; Doğan, a.g.e., s.49.

¹²⁴ Doğan, a.e., s.49.

¹²⁵ Doğan, a.e., s.49.

negatif özel önleme, failde birtakım yoksunluklar yaratmak suretiyle onun yeniden suç işlemesinin engellenmesidir. Burada yoksunluktan kastedilen, kısıtlılık halinin sürdürülmesidir.

Özel önleme amacının bir diğer yüzü ise pozitif özel önlemedir. Bahsettiğimiz üzere fiil ve kusur esaslı ceza hukuku yaklaşımı, fail ve tehlikelilik halini esas alan yaklaşımlarla dengelendikten sonra, suç failine odaklanan ceza politikaları izlenmiştir. Fail, rasyonel bir birey olarak değil de daha çok küçük ve akıl hastalarına benzer davranışlar gerçekleştiren irrasyonel bir birey olarak ele alınmıştır. Bunun sonucunda ise ceza, failin iyileştirilmesi için bir ilaç ve reçete biçiminde sunulmuştur¹²⁶. Pozitif özel önlemenin özü, failin iyileştirilmesi amacıyla cezanın tatbik edilmesi gerektiğini savunan bu düşüncedir¹²⁷.

20.yy öncesinde bile cezanın kendisinin ıslah edici olduğuna dair bir düşünce mevcut olsa da çağdaş dönemde ceza-ıslah ilişkisi ile anlatılmak istenen farklı olmuştur. Önceki dönemlerde cezanın, hükümlünün inzivaya çekilmesine ve böylece suç teşkil eden fiili ile yüzleşip nedamet getirmesine vesile olacağı söylenmiştir¹²⁸. Bu yaklaşım, cezanın kendisinin bir çeşit ıslah olduğunu iddia eden modası geçmiş bir yaklaşımken; modern dönemde ıslah, ceza yaptırımı süresince hükümlünün yeniden sosyalleştirilmesini anlatmak için kullanılmaktadır¹²⁹. Pozitif özel önleme düşüncesi, bu varsayımdan yola çıkmaktadır. Ceza yaptırımı süresince hükümlü cezaevi içerisinde birtakım programlara dahil olacaktır. Hükümlü, çalışacak ve eğitim alacaktır. Cezanın infazı, hükümlünün iyileştirilmesine özgülenecek ve hükümlü yeniden sosyalleştirilecektir. Bu çabaların sonucunda hükümlü, üretken ve sosyal bir bireye dönüşeceğinden yeniden suç işlemesinin önüne geçilmiş olunacaktır¹³⁰.

Kısaca bahsettiğimiz üzere cezanın özel önleme amacı, tarihsel süreç içerisinde ceza yaptırımı ile bireyin yeniden suç işlenmesinin engellenmesi bağlamında yani

¹²⁶ Andenses, **a.g.e.**, s.176.

¹²⁷ Faruk Erem, Ahmet Danışman, Mehmet Emin Artuk, **Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 14.Baskı, İstanbul, Seçkin, 1997, s.690.

¹²⁸ İçel ve diğerleri, **a.g.e.**, s.35.

¹²⁹ İçel ve diğerleri, **a.e.**, s.35.

¹³⁰ İçel ve diğerleri, **a.e.**, s.35.

korkutarak caydırma anlamını içeren bir kavram olarak ortaya çıkmıştır. Günümüzde ise yeni fonksiyonlarını kapsayacak bir şekilde kullanılmaktadır. Bu çalışmada da cezanın özel önleme amacı; hükümlünün hem ıslahını hem ceza yolu ile korkutulmasını ve uslandırılmasını hem de cezanın infazı sayesinde ve cezanın infazı boyunca suç işleminin engellenmesini içerecek bir şekilde kullanılacaktır.

1.2.3.3.2. Ampirik Çalışmalar

Cezalandırma ile özel önlemenin sağlanıp sağlanamadığı hususu, kuramsal yönden tartışılmasının yanı sıra ampirik çalışmalara da konu olmuştur. Bu kısımda seçilen ampirik çalışmalar paylaşılabilecek ve yorumlanacaktır.

İlk vereceğimiz örnek, hapis cezasına alternatif yaptırımlarla cezalandırılan çocuk hükümlüler ile haklarında kontrol emri kararı verilen çocuk faillerin karşılaştırılmasıdır¹³¹. 1995 tarihli Avustralya Ceza Yasası uyarınca terörist eylemlerle ilişkili olduğu ortaya koyulan çocuklar için esas hüküm ya da hüküm giymeksizin kovuşturma aşamasında kontrol emri verilebilmektedir¹³². Çalışma kapsamında 243 çocuk hakkında "**community based order**" biçiminde ifade edilen, dilimize alternatif yaptırımlar şeklinde çevirebileceğimiz yaptırımlar tatbik edilirken, 143 çocuk hakkında ise kontrol emri kararı verilmiştir. Haklarında alternatif yaptırımlara hükmedilen çocuklar cezalarını cemiyyet içerisinde yerine getirmektedir. Haklarında kontrol emri kararı uygulanan çocuklar ise cezalarını, bu neviden fail ve hükümlüler için oluşturulmuş merkezlerde çekmektedirler¹³³. 2004-2007 yılları arasında mahkum olan çocukları kapsayan bu çalışmada, her iki grubun mükerrerlik durumları arasında kayda değer bir farkın oluşmadığı belirtilmiştir¹³⁴. Bu hali ile çalışma olumsuz ceza deneyimi ile yeniden suç işleme arasında önemli bir ilişki saptayamamıştır¹³⁵.

¹³¹ Bkz. Don Weatherburn, Sumitra Vignaendra, Andrew Mcgarth, "The Specific Deterrent Effect of Custodial Penalties on Juvenile Reoffending", **National Judicial College of Australia**, 07.02 2010.

¹³² Kontrol emri detaylı bilgi için bkz. Avustralya Ceza Kanunu, 1995, m.104, (çevrimiçi) <https://www.legislation.gov.au/Details/C2022C00324>, İET: 14.09.2022.

¹³³ Weatherburn, Vignaendra, Mcgarth, **a.e.**, s.4.

¹³⁴ Weatherburn, Vignaendra, Mcgarth, **a.g.e.**, s.5.

¹³⁵ Weatherburn, Vignaendra, Mcgarth, **a.y.**, s.5.

Bir diğer çalışmada ise koşullu salıverme ile cezanın özel önleme amacı arasındaki ilişki değerlendirilmiştir¹³⁶. Çalışma koşullu salıverme kurumunun hükümlü davranışlarını biçimlendirmedeki etkisi ile beraber dar anlamda cezanın özel önleme amacını da test etmektedir¹³⁷. Şöyle ki gerçekleştirilen çalışmada iki oturumlu koşullu salıverme sisteminin uygulandığı Nebraska eyaleti, esas alınmıştır. Nebraska eyaletinde, hükümlünün şartlı tahliyesi iki aşamada gerçekleşmektedir. Bunlardan ilki hükümlünün, şartlı tahliye duruşmasına uygunluğunun değerlendirildiği ilk oturumu kapsarken diğeri ise şartlı tahliye duruşmasını içermektedir¹³⁸. Değerlendirme şartlı tahliye duruşmasına uygunluğun ele alındığı ilk oturum ve sonraki yılı kapsayacak biçimde gerçekleşmiştir. Mevcut çalışma ile şartlı tahliye duruşmasına katılma talebi reddedilen hükümlülerin, kurum düzenine aykırı fiillerinde geçmişe nazaran herhangi bir artmanın ya da azalmanın olup olmadığı incelenmek istenmiştir. 1993-1994 yılları arasında 2626 hükümlünün şartlı tahliye başvuruları ve mevcut disiplin sicillerinin incelenmesi ile gerçekleştirilen araştırmada; hükümlüler yüksek düzey, orta düzey ve düşük düzey olmak üzere saldırganlık ve tehlikelilik seviyelerine göre üç kategoriye ayrılmıştır¹³⁹.

Çalışma sonuçlarına göre yüksek ve orta düzeyli saldırgan profili kapsamında sınıflandırılan ve şartlı tahliye duruşmasına uygun bulunmayan hükümlülerin, takip eden yılda disiplin fiillerinde kayda değer bir azalış gerçekleşmiştir¹⁴⁰. Mevcut çalışma, şartlı tahliye duruşmasına uygun bulunmama ile hükümlüler açısından olumsuz cezalandırma deneyiminin oluştuğunu ve bu sebeple de disiplin fiillerinde istatistiksel olarak anlamlı bir azalmanın gerçekleştiğini göstermektedir¹⁴¹. Bu haliyle çalışma; şartlı tahliyeden yararlanmaksızın hapis cezasının sürdürülmesinin, hükümlüde olumsuz bir ceza deneyimi yarattığını söylemektedir. Hükümlüler yeniden şartlı tahliyeye başvurma imkanına sahip olduklarından, olumsuz cezalandırma

¹³⁶ Bkz. John L. Proctor, Michael Pease, "Parole as Institutional Control: A Test of Specific Deterrence and Offender Misconduct", **Prison Journal**, C. LXXX, No:1, 2000, s.39-55.

¹³⁷ Proctor, Pease, **a.g.e.**, s.41.

¹³⁸ Proctor, Pease, **a.g.e.**, s.42.

¹³⁹ Proctor, Pease, **a.g.e.** s.42-47.

¹⁴⁰ Proctor, Pease, **a.g.e.**, s.46-47.

¹⁴¹ Proctor, Pease, **a.g.e.**, s.50-51.

deneyiminin sürmemesini istemektedir. Bu nedenle kurum disiplinine aykırı davranışların sayısında azalma gözlemlenmektedir.

Cezanın özel önleme etkisi bağlamında ele alabileceğimiz bir başka çalışma ise Waitling ve arkadaşları tarafından gerçekleştirilmiştir¹⁴². Mevcut çalışma hem olumsuz ceza deneyimi bulunanların takip eden davranışlarını incelediği için cezaların özel caydırıcılık etkisini ele almakta hem de üçüncü kişilerin fiillerinin cezalandırılması ya da cezasız kalması gibi olguların birey üzerindeki etkisini incelediğinden cezaların genel caydırıcılık tesirini de sınamış olmaktadır. Avustralya'nın Queensland eyaletinde işlenen uyuşturucu etkisi altındayken araç kullanma fiilleri ile özel ve genel caydırıcılık arasındaki ilişki çalışmaya konu edilmiştir. Eyalet kanunları gereğince polisin araç çevirme ve ilgili testleri yapma imkanı olması sebebiyle çalışmada daha önceden çevirmeye yakalanan kişilerin, aynı fiili tekrar işleyip işlemediği hususu incelenmiştir¹⁴³. Waitling ve arkadaşlarının vardığı sonuca göre kişinin uyuşturucu etkisi altındayken araç kullanması durumu cezasız kaldığı takdirde bireylerde aynı fiili tekrarlama eğilimi kuvvetlenmektedir¹⁴⁴. Buradan hareketle olumsuz ceza deneyiminin, yasaklı davranışın gerçekleştirilmesi bakımından sakınma neticesi doğuracağı söylenmiştir¹⁴⁵. Çalışmanın cezanın dar anlamda özel caydırıcılık etkisi doğuracağı önermesini desteklediğini söyleyebiliriz.

1.2.3.3.3. Eleştiriler

Özel önleme teorisi de diğer ceza teorileri gibi farklı çevrelerce eleştirilmekten kurtulamamıştır. Her şeyden önce cezanın özel önleme amacı ile tatbikinin cezayı, hak etme nosyonundan bağımsız hale getireceği söylenmiştir¹⁴⁶. Sadece tehlikelilik kavramını esas alan bir cezalandırma politikasının; cezanın asıl amacı olduğu iddia edilen ödetme ve adalet gibi mefhumlardan, cezayı bağımsızlaştıracığı ve toplumun

¹⁴² Bkz. Christopher N. Waitling, ve diğerleri, "Applying Stafford and Warr's Reconceptualization of Deterrence Theory to Drug Driving: Can It Predict Those Likely to Offend ?", **Accid Analysis Prevention**, C.XLII, No:2, Mart 2010, s.452-458, (çevrimiçi) doi:10.1016/j.aap.2009.09.007, İET: 26.09.2021. (Atfedilen dergide çalışmanın kısa hali bulunmaktadır. Çevrimiçi kaynakta ise uzun hali mevcuttur ve sayfa atıfları uzun versiyonuna göre yapılacaktır. Uzun hali için bkz. https://core.ac.uk/reader/10894978?utm_source=linkout)

¹⁴³ Waitling, ve diğerleri, **a.g.e.**, s.8.

¹⁴⁴ Waitling, ve diğerleri, **a.e.**, s.15.

¹⁴⁵ Waitling, ve diğerleri, **a.e.**, s.15.

¹⁴⁶ Artuk ve diğerleri, **a.g.e.**, s.829.

değer yargılarının faile-hükümlüye empoze edilmesi sonucu doğuracağı belirtilmektedir¹⁴⁷. Şöyle ki cezalandırmada kusurun tehlikelilik ile ikamesi, fiil yerine faili esas almayı gerektirecektir. Fail eksenli cezalandırma yaklaşımı ise sosyal ve ekonomik bakımdan dezavantajlı kesimleri bir kez daha mağdur edebilecektir. Özellikle fail, hakim anlayış ve yargılardan uzaksa ya da marjinal addedilen bir toplumsal kesimin içerisinde konumlandırılıyorsa bu tehlike kendisini daha fazla göstermektedir¹⁴⁸. Kısacası özel önleme amacı ile cezalandırmada, ceza objektif bir kıstasa bağlanamamaktadır. Bunun yerine ileri sürülen tehlikelilik kavramı ise siyasal ve sosyal değer yargılarına aşırı bağımlı bir mefhum olarak gözükmektedir. Kaldı ki yalnızca özel önleme amacından hareketle ceza verildiği takdirde, cezalandırmada sınırın ne olacağı sorusu gündeme gelecektir¹⁴⁹. Bu soruya her ne kadar hükümlünün yeniden suç işlemesini engelleyecek kadar ceza verilecektir şeklinde cevap verilse de verilen bu cevap, belirsizliklerle dolu bir sürece kapı aralayacaktır.

Bunların yanı sıra yapılan bir diğer eleştiri ise cezanın özel önleme amacı kapsamında ele alınan ıslah kavramı ile bağlantılıdır. Buna göre ıslah, ceza hukuku disiplininin ziyade psikolojinin ve sosyolojinin konusu olmaktadır. Bireyin ıslahı, bireye birtakım değer yargılarının benimsetilmesi gibi ceza hukuku ile doğrudan bağı olmayan hususları içermektedir. Failin karakterinin, toplumca kabul edilebilir standartlara göre dizayn edilmesi, cezalandırmanın amacı olmamalıdır¹⁵⁰.

Bunun yerine bir cezalandırma amacı olarak ıslah, sadece hükümlünün tehlikelilik halinin ortadan kaldırılması adına ele alınmalıdır. Ancak hükümlünün toplum açısından tehlikelilik halinin son bulması ise toplumca benimsenen değer yargılarının, hükümlü tarafından da benimsenmesi ile mümkün olacağından, tehlikelilik hali ve karakter biçimlendirmesinin aynı madalyonun farklı yüzleri olduğu belirtilmiştir¹⁵¹.

Özel önlemeye dayalı yaklaşımın eleştirildiği bir başka husus ise suç mağdurlarını önemsemeyen bir anlayışa sahip olmasıdır¹⁵². Adalet ve kefarete teorilerinin

¹⁴⁷ Centel, Zafer, Çakmut, **a.g.e.**, s.549.

¹⁴⁸ Mehmet Gödekli, **a.g.e.**, s.121

¹⁴⁹ Önder, **a.g.e.**, s.481-482.

¹⁵⁰ Materni, **a.g.e.**, s.291.

¹⁵¹ Materni, **a.g.e.**, s.292.

¹⁵² Karim, **a.g.e.**, s.480; Materni, **a.g.e.**, s.293.

savunucularına göre hükümlülerin ıslah gayesi ile ceza infaz kurumundan ziyade tatil köylerini andıran kurumlarda kalmaları kabul edilemez¹⁵³. Buna karşılık cezalandırmada ıslah amacının, cezayı açıklayan en modern nazariye olduğunu düşünenler ise sıkça Norveç hapisane sistemi örneği üzerinden bu eleştirilere cevap vermektedirler¹⁵⁴. Norveç'te her 100.000 kişiye karşılık hapsedme oranı 69 olarak kaydedilmesine karşın Amerika'da bu sayının 753 olması; Avrupa ve Amerika'da genel tekerrür oranının sırasıyla % 50 ve % 75 olmasına rağmen Norveç'te bu oranın sadece % 20 olması gibi istatistiklerden hareketle, ıslah sistemine dayalı bir cezalandırmanın en azından diğer teorilere dayalı yaklaşımlara nazaran daha etkili olduğu belirtilmektedir¹⁵⁵. Ancak mutlak teorilere dayanılarak yapılan bu eleştiriye taraf olanlar için cezanın faydacı gayeler ile tatbiki hususu, ilkesel olarak reddedildiğinden¹⁵⁶ sayısal verilerin ya da özel önleme teorisinin kuramsal tutarlılığının herhangi bir anlamı olmayacaktır.

1.2.4. Karma/Birleştirici Teoriler

Karma veya birleştirici ya da uzlaştırmacı ceza teorileri adı altında yer alan yaklaşımlar, cezaları hem önlemeye hem de ödetmeye matuf yaptırımlar olarak kabul etmektedir¹⁵⁷. Bu düşünceden hareketle, cezaların failin bir daha suç işlememesini sağlamak bakımından geleceğe; toplumun adalet duygularının tatmini bakımından ise geçmişe dönük olduğu dile getirmektedir¹⁵⁸.

Karma teoriler cezayı farklı yüzleri olan bir mefhum şeklinde nitelendirse ve cezanın amacını buradan hareketle açıklasa dahi, ağırlık noktasının hangi teoriye verilmesi gerektiği hususunda bir tartışma mevcuttur. Bir düşünceye göre cezanın meşruluğu, onun toplumun varlığı için zorunlu olmasından gelmektedir¹⁵⁹. Ceza vermek bu amacı yerine getirdiğinden meşrudur ve bu husus cezayı, faydalı yapmaktadır. Ancak cezanın niçin tatbik edildiği ile ne kadar ceza verilmesi gerektiği soruları, iki ayrı sorudur. Bu

¹⁵³ Materni, **a.g.e.**, s.293

¹⁵⁴ Emma Jane Kirby, "Norveç'te Suçlular Nasıl 'İyi Komşulara' Dönüşüyor ?", **BBC News Türkçe**, 10 Temmuz 2019, (çevrimiçi) <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-48932195>, İET: 25.10.2021.

¹⁵⁵ Materni, **a.g.e.**, s.294.

¹⁵⁶ Erem, Danışman, Artuk, **a.g.e.**, s.684; Önder, **a.g.e.**, s.478.

¹⁵⁷ Özbek, Doğan, Bacaksız, **a.g.e.**, s.577.

¹⁵⁸ Artuk ve diğerleri, **a.g.e.**, s.829; Özbek, Doğan, Bacaksız, **a.g.e.**, s.577.

¹⁵⁹ Erem, Danışman, Artuk, **a.g.e.**, s.692; Önder, **a.g.e.**, s.483.

iki soruya verilen cevapların sentezlenmesi sonucunda ise cezanın amacına ilişkin karma teoriler kapsamında ele alınabilecek bir yaklaşım elde edilmiş olacaktır. Buna göre ceza faydalı olduğundan tatbik edilmektedir. Buna karşın cezanın bu işlevini, yani toplumu ve onun değerlerini bir arada tutma işlevini sürdürebilmesi, failin işlediği fiile göre cezanın sınırlandırılmasını gerektirmektedir¹⁶⁰.

Bir başka düşünceye göreyse cezanın meşruluğu, hizmet ettiği amaçtan bağımsızdır. Cezalar faydalı olduğu için uygulanmamaktadır. Ancak cezalar tatbik edilirken hem birey açısından hem de toplumsal açıdan sağlayacağı fayda dikkate alınmalıdır. Cezanın son çare olması, başka şekilde giderilmesi mümkün olan ihtilaflarda ceza verilmesinin faydasız olmasından kaynaklanmaktadır¹⁶¹.

Bunun haricinde tatbik edilen cezanın özelliklerinden hareketle ve herhangi bir ceza teorisine ağırlık vermeksizin de karma teoriyi tanımlamak mümkündür. Şöyle ki failin yeniden suç işlemesini engellemek adına yani onu caydırmak adına tatbik edilen ceza aynı zamanda da failin hak ettiği ceza olacaktır¹⁶². Diğer bir deyişle ise failin fiilinin karşılığı olan ceza, aynı zamanda faili caydıracak olan cezadır.

Özetle cezanın amacını karma görüşler bağlamında ele alan yaklaşımlar, mutlak ve nispi teorileri aynı bütünün parçası addetmektedirler. Bağdaştırılan ceza teorilerden her biri cezanın başka bir yönüne vurgu yapmaktadır.

1.2.5. Türk Hukukunda

5237 sayılı TCK'nın 1.maddesinde¹⁶³ kanunun amacı başlığı altında, ceza kanunun amacı; kanun maddesinde sayılan hukuki değerlerin korunması ile suç işlenmesinin önlenmesi ve toplum barışının korunması olarak ifade edilmiştir¹⁶⁴. Kanun lafzından

¹⁶⁰ Erem, Danışman, Artuk, **a.e.**, s.692.

¹⁶¹ Erem, Danışman, Artuk, **a.e.**, s.692.

¹⁶² İçel ve diğerleri, **a.g.e.**, s.30.

¹⁶³ TCK, 2004, m.1: "*Ceza Kanununun amacı; kişi hak ve özgürlüklerini, kamu düzen ve güvenliğini, hukuk devletini, kamu sağlığını ve çevreyi, toplum barışını korumak, suç işlenmesini önlemektir. Kanunda, bu amacın gerçekleştirilmesi için ceza sorumluluğunun temel esasları ile suçlar, ceza ve güvenlik tedbirlerinin türleri düzenlenmiştir.*"

¹⁶⁴ Köksal Bayraktar, "Yeni Türk Ceza Kanunu'nda Belirlenen Ceza Hukuku Temel İlkeleri", Ed. Necmi Yüzbaşıoğlu, **Galatasaray Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.II, No:1, Ocak 2003, s.4-6; Çetintürk, Töngür, **a.g.e.**, s.366.

hareket edildiğinde genel önleme amacına vurgu yapıldığını söylemek mümkündür¹⁶⁵. Bununla birlikte yalnızca kanunun tek bir maddesine bakmak suretiyle ceza kanunun amacının anlaşılmayacağını ve kanunun tümünü değerlendirerek bütünsel bir yaklaşım ile yorum yapılması gerektiğini belirtenler olmuştur¹⁶⁶.

TCK 1.maddesinde toplum barışının ve suç işlenmesinin önlenmesi amacına vurgu yapılması, genel önleme nazariyesine dayanıldığını gösterse dahi; TCK 3.maddesinde¹⁶⁷ ceza ve güvenlik tedbirlerinin, suç teşkil eden fiiller ile orantılı olacağı belirtilmektedir. Fiil ile ceza ve güvenlik tedbirlerinin orantılı olmasına dair yaklaşımın ise cezalandırmada, ödetmeyi esas alan anlayışın etkisi ile ceza kanunlarına girdiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Yine TCK'nın 61.maddesinde kanun maddesinde belirtilen cezanın verilmesinde göz önüne alınacak kriterler arasında meydana gelen zarar ve tehlikenin ağırlığı ile kast ve taksire dayalı kusurun ağırlığı gibi kıstasların olması¹⁶⁸, TCK'da cezaların bir ödetme aracı şeklinde kurgulandığı düşüncesini kuvvetlendirmektedir. Buna karşın kanunda belirtilen kıstaslar aracılığıyla cezanın saptanmasının, kefaret düşüncesinden ziyade cezanın özel önleme amacı ile bağlantılı olduğunu ileri sürenler mevcuttur¹⁶⁹.

5275 sayılı Cezalar ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un 3.maddesinde ise infazda temel amaç başlığı altında kanunun amacı şu şekilde özetlenmiştir:

"Ceza ve güvenlik tedbirlerinin infazı ile ulaşılmak istenilen temel amaç, öncelikle genel ve özel önlemeyi sağlamak, bu maksatla hükümlünün yeniden suç işlemesini engelleyici etkenleri güçlendirmek, toplumu suça karşı korumak, hükümlünün; yeniden sosyalleşmesini teşvik etmek, üretken ve kanunlara, nizamla ve toplumsal kurallara saygılı, sorumluluk taşıyan bir yaşam biçimine uyumunu kolaylaştırmaktır."¹⁷⁰

¹⁶⁵ Bayraktar, **a.y.**, s.4-6.

¹⁶⁶ Doğan, **a.g.e.**, s.65.

¹⁶⁷ TCK, 2004, m.3: "(1) Suç işleyen kişi hakkında işlenen fiilin ağırlığıyla orantılı ceza ve güvenlik tedbirine hükümlenir.

(2) Ceza Kanununun uygulamasında kişiler arasında ırk, dil, din, mezhep, milliyet, renk, cinsiyet, siyasal veya diğer fikir yahut düşünceleri, felsefi inanç, milli veya sosyal köken, doğum, ekonomik ve diğer toplumsal konumları yönünden ayırım yapılamaz ve hiçbir kimseye ayrıcalık tanınmaz."

¹⁶⁸ Artuk ve diğerleri, **a.g.e.**, s.829; Çetintürk, Töngür, **a.g.e.**, s.366.

¹⁶⁹ Doğan, **a.g.e.**, s.66; Centel, Zafer, Çakmut, s.558.

¹⁷⁰ Bkz. CGTİHK, 2005, m.3.

Kanun lafzında açık bir şekilde, genel ve özel önleme amacının gerçekleştirilmesi kanunun gayesi olarak ifade edilmiştir¹⁷¹. Ayrıca hükümlünün yeniden sosyalleştirilmesi yani ıslah edilmesi ve üretken bir birey olarak yaşamına devam etmesi gibi amaçlara da yer verilmiştir¹⁷². Bununla birlikte kanunda cezanın özel önleme amacı, dar anlamı ile yani olumsuz ceza deneyimine maruz kalan failin bir daha suç teşkil eden davranışa meyletmeyeceği tezi ile sınırlı olarak ele alınmıştır. Cezanın özel önleme amacı, cezanın özel caydırıcılığı anlamı ile sınırlanmıştır. Yine kanun metnine göre cezanın özel ve genel önleme amacı, yeniden sosyalleştirme amacını önceleyecek şekilde kullanılmıştır¹⁷³. Ancak hem kanunun bütününe hem de doktrindeki yorumlara baktığımızda önleme amacı ile yeniden sosyalleştirme amacı arasında hiyerarşik bir ilişkinin olmadığını ve tam aksine birbirlerini tamamladıklarını söylemek daha doğru olacaktır¹⁷⁴.

Yukarıdaki kanun normlarından ve ceza mevzuatımızı oluşturan kanunların bütünsel şekilde incelenmesinden hareketle, TCK ve CGTİHK'nın benimsediği sisteme yönelik farklı görüşler ortaya atılmıştır. Örneğin yeni ceza kanunumuzun ibret ve kefaret amaçlarından hareketle tanzim edildiği iddia edilmiştir. Buna göre ceza kanunumuzda, modern yaklaşımın öne çıkardığı ıslah amacına yer verilmemiştir. Bunun yerine soyut ceza ile ibret, cezanın şahsileştirilmesi ile de kefaret etkisi yaratılmak istenmiştir¹⁷⁵. Bir başka görüşe göreyse Türk Hukukunda karma teori benimsenmiştir¹⁷⁶. TCK 1.maddesinde genel önleme amacına atıf yapılırken, cezanın ne şekilde tayin edileceğini gösteren 61.maddesi ve ceza ve güvenlik tedbirlerinin fiil ile orantılı olması gerektiğini belirten 3.maddesinde de kefaret nazariyesiyle hareket edilmiştir. 5275 sayılı CGTİHK'da ise kanun amacının belirtildiği 3.maddede genel ve özel önleme ile yeniden sosyalleştirme amaçlarına atıf yapılmıştır. Buradan hareketle Türk Hukukunda karma teorisinin benimsendiği dile getirilmiştir¹⁷⁷.

¹⁷¹ Özbek, **a.g.e.**, s.42-43; Abdülkadir Akın, **İnfaz Hukuku**, 3.bs., Ankara, Seçkin, 2016, s.26.

¹⁷² Özbek, **a.e.**, s.42-43; Akın, **a.e.**, s.26.

¹⁷³ Özbek, **a.e.**, s.42-43.

¹⁷⁴ Özbek, **a.e.**, s.42-43.

¹⁷⁵ Bayraktar, **a.g.e.**, s.4-6.

¹⁷⁶ Artuk ve diğerleri, **a.g.e.**, s.829-830.

¹⁷⁷ Artuk ve diğerleri, **a.e.**, s.829-830.

Bize kalırsa da karma teörinin benimsendiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Ceza kanunumuzda her ne kadar cezanın genel önleme amacı ile ödetme nazariyesi ön plana çıksa dahi 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ile bu kanunun uygulanması adına çıkarılan yönetmelik ve eski tüzüğe baktığımızda, bu kanıya varmak mümkün gözükmektedir. 5275 sayılı CGTİHK’da, infazda temel amaç başlığı altında kanunun tanzimindeki amaç belirtilmiştir. Anılan 3.maddede; cezaların tatbiki ile genel ve özel önlemenin sağlanması, toplumun suçtan korunması, suç faillerinin ıslah edilmesi, kanun ve nizama saygılı bireyler yaratılması gayelerinden bahsedilmiştir¹⁷⁸.

Kanunun uygulanması adına yayımlanan mülga Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkındaki Tüzük’ün infazda temel ilkeler başlığı altında tanzim edilen ikinci bölümünde yer alan ceza ve güvenlik tedbirlerinin infazında gözetilecek temel ilkeler başlıklı 4.maddesi¹⁷⁹ de kanuna paralel bir biçimde ihdas edilmiştir. İlgili tüzük hükmü uyarınca ceza ve güvenlik tedbirlerinin tatbikindeki esas gaye, genel ve özel önlemeyi sağlamak ile toplumun suçtan korunması ve failin ıslah edilmesidir. Özetle ceza kanunumuzda cezanın ibret ve kefareet etkisine vurgu yapılırken; infaz kanununda ve bu kanunun uygulanmasına dair hazırlanan mülga tüzükte ve yönetmelikte ise ıslah mefhumu ön plana çıkarılmıştır.

¹⁷⁸ CGTİHK, 2004, m.3: "(1) Ceza ve güvenlik tedbirlerinin infazı ile ulaşmak istenilen temel amaç, öncelikle genel ve özel önlemeyi sağlamak, bu maksatla hükümlünün yeniden suç işlemesini engelleyici etkenleri güçlendirmek, toplumu suça karşı korumak, hükümlünün; yeniden sosyalleşmesini teşvik etmek, üretken ve kanunlara, nizamlara ve toplumsal kurallara saygılı, sorumluluk taşıyan bir yaşam biçimine uyumunu kolaylaştırmaktır..."

¹⁷⁹ Bkz. Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük, 2006, m.4.

İKİNCİ BÖLÜM

CEZAEVİ MODELLERİ VE CEZAEVLERİNİN GELİŞİM SÜREÇLERİ

2.1. Genel Olarak

Cezaevleri çok eski dönemlerden beri var olan kurumsal yapılar olmasına karşın; bu yapıların hürriyeti bağlayıcı cezaların infaz edildiği müesseselere dönüşümü görece yenidir¹⁸⁰. Modern anlamdaki işlevlerine sahip olmadan önce de cezaevleri mevcuttur¹⁸¹. Fakat cezaevleri, münhasıran hapis cezasının infaz edildiği kurumlar olmaktan ziyade sanıkların yargılamaları bitene kadar muhafaza edildikleri yerler olarak kullanılmışlardır¹⁸². Bunun yanında yargılama neticesinde hakkında ölüm cezası ya da işkence, kırbaç gibi cezalar tatbik edilecek failler de kaçmamaları için cezaevi benzeri yapılarda tutulmaktadır¹⁸³.

Ayrıca ilk hapishanelerde sadece hükümlüler bulunmamaktadır; borçlular, toplum güveliği açısından tehlikeli bireyler, hayat kadınları da mahkumlarla birlikte bu kurumlara kapatılmıştır¹⁸⁴. Bu haliyle hapishaneler modernite öncesinde ne yaş, cinsiyet gibi faile ne de suçun ağırlığı gibi fiile yönelik sınıflandırma ve tasniflerin yapılmadığı kurumlardır. Modernite öncesinde hapishanenin bir cezalandırma aracı olmaktan ziyade, failin bedenini hedef alan cezaların uygulanmasını temin etmek için geçici olarak kullanılan bir kurum ve ayrıca hapsetmenin de bir ceza değil tedbir niteliğinde olduğunu söylemek mümkündür¹⁸⁵.

Bir ceza çeşidi olarak hapis cezasının infaz edildiği hapishanenin ortaya çıkması için insan bedenini hedef alan cezaların ve buna dayanan anlayışın, hapis cezasını merkeze

¹⁸⁰ Ramadan Sanıvar, **Modern İnfaz Hukuku Ve Koşullu Salıverilme (Şartlı Tahliye) Kurumu**, Ankara, Seçkin, 2020, s.28; Mehmet Emin Artuk, Mehmet Emin Alşahin, "Hapis Cezalarının ve Cezaevlerinin Tarihi Gelişimi", **Marmara Üniversitesi Hukuk Araştırmaları Dergisi Özel Sayı, Prof.Dr.Mehmet Akif Aydın'a Armağan**, C.XXI, No:2, 2015, s.145.

¹⁸¹ Harry Elmer Barnes, "Historial Origin of the Prison System in America", **Journal of Criminal Law and Criminology**, C.XII, No:1, 1921, s.36.

¹⁸² Timur Demirbaş, **İnfaz Hukuku**, 8.bs., Ankara, Seçkin, 2021, s.113; Artuk, Alşahin, **a.g.e.**, s.146.

¹⁸³ Doğan, **a.g.e.**, s.101.

¹⁸⁴ Sanıvar, **a.g.e.**, s.41; Demirbaş, **a.g.e.**, s.121.

¹⁸⁵ Doğan, **a.g.e.**, s.101.

koyan yaklaşım ile ikame edilmesi gerekmektedir¹⁸⁶. Elbette ki bahse konu ikame süreci bir anda gerçekleşmemiş, sosyal ve siyasal alandaki çalkantılı değişimin ceza hukuku alanındaki yansıması ve yüzyıllara yayılan evrimsel bir sürecin çıktısı olarak belirmiştir. Özellikle bu evrimsel halkada kopuşu ifade eden Amerikan Devrimi, Fransız Devrimi gibi hadiseler hapis cezasını merkezine alan yeni sistemin evrenselleşmesinde önemli eşik noktaları olmuştur.

Örneğin Amerikan Devrimi sonrasında Philedelfiya’da 1788-1791 yılları arasında gerçekleşen ceza reformunda, ölüm cezası gerektiren suçların kademeli olarak azaltılması ve en nihayetinde 1794 yılında birinci dereceden insan öldürme haricindeki tüm suçlar için ölüm cezasının kaldırılması ile bedene yönelen cezaların ilgası¹⁸⁷, hapis cezasını merkeze alan yeni sistemin yaygınlaşmasında önemli bir dönüm noktası olmuştur. Buna karşın 18.yy’da dahi hapis cezaları, insan bedenini hedef alan cezaların yanında istisnai bir ceza çeşidi olarak kalmıştır¹⁸⁸. Hapis cezasını merkeze alan bir ceza-adalet sistemi ancak 19.yy’da yerleşiklik ve yaygınlık kazanabilmiştir¹⁸⁹.

Bu tarihsel dönemece kadar hapis cezasına benzer birtakım cezalar, hapishane benzeri yerlerde tatbik edilmiştir. Bunlardan ilki, deniz aşırı kolonilere sürgün etme cezasıdır. Söz konusu cezaya çarptırılan hükümlü, çoğunlukla cezaevi benzeri bir yapı olan hükümlü gemisinde kalmaktadır¹⁹⁰. Bu gemiler mahkumların gece kaldıkları, hükümlü gemileridir. Bu gemilerde kalan hükümlüler, gündüzleri çiftlik sahipleri ya da diğer özel müteşebbisler için çalışmaktadırlar. Mahkumlara herhangi bir ücret verilmemektedir¹⁹¹.

Mahkumların yanı sıra toplum açısından tehlike teşkil ettiği düşünülen işsizler ve dilenciler gibi marjinal gruplar da deniz aşırı kolonilere gönderilmektedir. İşsizler ve dilencilerin, çalıştırılmaları amacıyla deniz aşırı kolonilere gönderilmesi ile hem toplumun korunması amacı gerçekleştirilmekte hem de üretim sürecinin dışında kalan

¹⁸⁶ Artuk, Alşahin, **a.g.e.**, s.146; Sanıvar, **a.g.e.**, s.29.

¹⁸⁷ Barnes, **a.g.e.**, s.48.

¹⁸⁸ Artuk ve diğerleri, **a.g.e.**, s.836.

¹⁸⁹ Erdem, Öztürk, **a.g.e.**, s.494.

¹⁹⁰ Mary K. Stohr, Anthony Walsh, **Corrections: The Essentials**, 4.bs., California, Sage, 2022, s.34-35.

¹⁹¹ Stohr, Walsh, **a.e.**, s.34-35.

gurupların üretime dahil edilmesi ile kolonilerdeki işgücü arzının kısıtlı olmasından doğan sorunlar çözülmüş olmaktadır. Örneğin ABD bağımsız olmadan önce İngiliz yönetimi, yaklaşık 50.000 mahkumu Amerika'ya göndermiştir. Bunlardan kötü çalışma ve barınma şartlarına dayanarak cezalarını infaz edip ayakta kalabilenlere, ABD'de mal ve mülk verilmiştir. Amerika'nın bağımsızlığından sonra ise İngiliz mahkumlar, Avustralya'ya gönderilmiştir. Yerel halkın tepkisi ile karşılaşılınca bu sefer mahkumlar, Yeni Zelanda ve Cebelitarık gibi diğer İngiliz sömürgelerine gönderilmiştir¹⁹².

Kolonilere göndermek suretiyle zorunlu çalışmaya tabi tutmaya benzer bir diğer uygulama ise yoksul evleri ya da diğer ismiyle çalışma evleridir¹⁹³. Bu evlerde mahkumlar ile istenilmeyen kesimlere mensup bireyler çalıştırılmak amacıyla hapsedilmektedir¹⁹⁴. Özellikle feodal sistemin çözülüş sürecine girmesi ile kentlere akın eden kitleler; Sanayi Devriminin gerçekleşmediği ve bu nedenle büyük ölçekli üretim komplekslerinde çalışma imkanından yoksun oldukları- kapitalist sosyo-ekonomik sistemin altyapısının hazırlandığı geçiş yıllarında- bu dönemde mevcut düzen açısından önemli bir tehlike kaynağı olmuştur¹⁹⁵. Kentlerdeki her türlü sefaletin ve yoksulluğun yarattığı tahribat sonucunda suç ile iç içe yaşamak zorunda kalan bu kesimin varlığı, aylak emek gücünün emilmesini yakıcı bir zorunluluk biçiminde dayatmıştır. Çalışma evleri, bu ihtiyacın en dolaylı sonucu olarak belirmiştir.

İlk çalışma evinin hangisi olduğu konusu ise tartışmalıdır¹⁹⁶. Bu tartışmalara rağmen ilk çalışma evinin, 1553 yılında Londra'da inşa edilen Bridewell¹⁹⁷ olduğunu söyleyebiliriz. Söz konusu kurumlarda yargılaması devam eden sanıkların ve mahkumların dışında dilenciler, borçlular gibi farklı ve ortak noktası bulunmayan

¹⁹² Stohr, Walsh, **a.e.**, s.34-35.

¹⁹³ Özbek, **a.g.e.**, s.36; Sanıvar, **a.g.e.**, s.41.

¹⁹⁴ Demirbaş, **a.g.e.**, s.127-128; Özbek, **a.e.**, s.36; Sanıvar, **a.e.**, s.41.

¹⁹⁵ Stohr, Walsh, **a.g.e.**, s.33.

¹⁹⁶ Dönmezer, Erman, **a.g.e.**, s.74; aktaran Austin Van der Slice "Elizethian Houses of Correction", **Journal of Criminal Law and Criminology**, C.XXVII,1936, s.45.

¹⁹⁷ Bazı kaynaklarda ilk çalışma evi olan Bridewell'in kuruluş tarihi 1553 olarak verilmekle birlikte faaliyete geçtiği tarih olarak 1557'e işaret edilmektedir. Bkz. Leonard A. Roberts, "The World's First Attempt at Prisoner Rehabilitation Through Education", **Journal of Correctional Education**, C.XXXV, No:3, Eylül,1974.

kesimler barındırılmaktadır¹⁹⁸. Çalışma evlerinde fiile ve faile yönelik herhangi bir sınıflandırma yapılmamaktadır. Çalışma evlerinde çocuklar ile yetişkinler aynı yerde kalmaktadır¹⁹⁹. Pislik ve hastalıkların yaygın olduğu belirtilen çalışma evlerinde²⁰⁰, mahkum ve istenmeyen kesimlere mensup bireyler hastalık ya da sefil koşulların etkisiyle ölene dek acımasızca çalıştırılmıştır²⁰¹.

Bu zaman kesitinde çalışma evlerinin sayısı hem İngiltere’de hem de Kıta Avrupası’nda sürekli artmıştır. Çalışma evleri şeklinde örgütlenmiş cezaevleri; 1609 Bremen, 1613 Lübeck, 1629 Danzig, 1712 Berlin’de inşa edilmiş ve tüm Avrupa’ya yayılmıştır²⁰².

2.2. Müşterek Sistem

Yukarıda bahsedildiği üzere çalışma evleri, modern hapishanelere giden yolda önemli bir kilometre taşıdır. Müşterek sistem ya da topluluk sistemiyse, çalışma evlerinden devşirilen cezaevlerinde uygulanan koğuş sistemini tarif etmek için seçilmiş bir adlandırmadır²⁰³. Bu sistem modern hapishanelerin atası olan çalışma evlerinde ve ilk cezaevlerinde uygulanmıştır.

Modern anlamda ilk cezaevinin ise 1596 yılında Amsterdam’da kurulduğu dile getirilmektedir²⁰⁴. Özellikle bu cezaevinin kuruluşuna giden süreçte, 16 yaşındaki hırsızlıktan mahkum edilen bir genç hakkında, ilk defa mutat uygulamadan farklı olarak idam cezası yerine devletçe eğitilip ıslahı yönünde karar verilmesinin, önem arz ettiği belirtilmektedir²⁰⁵. Klarissen Manastırı’nın bir kısmının mahkumlara tesis edilmesi ile günümüzdeki hapishanelere benzer ilk örneğin, bu şekilde oluştuğu ifade edilmiştir²⁰⁶. Bu gelişmeleri takiben 1597 yılında ilk erkek cezaevi olan ve çalışma evi şeklinde örgütlenmiş Zuchthaus, akabinde ise kadınlar için oluşturulmuş Spinhuis

¹⁹⁸ Stohr, Walsh, **a.g.e.**, s.34.

¹⁹⁹ Artuk ve diğerleri, **a.g.e.**, s.838.

²⁰⁰ Stohr, Walsh, **a.g.e.**, s.34

²⁰¹ Stohr, Walsh, **a.e.**, s.34.

²⁰² Demirbaş, **a.g.e.**, s.129.

²⁰³ Artuk, Alşahin, **a.g.e.**, s.157.

²⁰⁴ Volkan Soran, "Cumhuriyetin İlk Yıllarına Ait Hapishaneler Raporu Üzerine Bir Değerlendirme", **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, No:59, 2016, s.112.

²⁰⁵ Dönmezer, Erman, **a.g.e.**, s.74; Demirbaş, **a.g.e.**, s.126; Özbek, **a.g.e.**, s.36.

²⁰⁶ Dönmezer, Erman, **a.e.**, s.74; Demirbaş, **a.e.**, s.126; Özbek, **a.e.**, s.36.

cezaevi açılmıştır²⁰⁷. Çalışma evi şeklinde oluşturulmuş bu cezaevleri, ilk örneği 40 yıl öncesinde Londra’da görülen ve devamında yaygınlaşan Bridewell’ler ile aynı özelliklere sahiptir. Bridewell’lerdeki gibi bu kurumlarda da mahkumların ve istenilmeyen kesimlere mensup bireylerin, gün boyunca çalıştırılmaları suretiyle zararsız kılınacaklarına yönelik bir inanç söz konusudur²⁰⁸. Nitekim Amsterdam’daki Spinhaus’un girişinde yazdığı ifade edilen şu cümleler ile ilk cezaevlerinin kuruluş nedeni en özlü bir biçimde açıklanmıştır: *"Korkma! Kötülüğe karşılık vermeyeceğim, aksine iyiliği zorlayacağım. Ellerim serttir, hissiyatım sevgi doludur"*²⁰⁹

Bu tümcelerden hareketle ilk cezaevlerinde, ıslahın cezanın amacı olarak kabul edildiği ve cezanın infazının bu doğrultuda kurgulandığı düşünülebilir. Buna karşılık günümüz anlamında mahkumun ıslahı için temel şart, belirli bir süre mahkumun gözlemlenmesi ve daha sonrasında ise sınıflandırma ve tasnif aracılığıyla mahkumun nevi şahsına özgü bir infaz programının hazırlanmasıdır. Nitekim çalışma evlerinde ve ilk cezaevlerinde, sınıflandırmanın ve tasnifin olmayışı ile bu kurumlardaki kötü koşullar hesaba katıldığında söylediklerimiz daha iyi anlaşılacaktır.

İlk cezaevlerinde tatbik edilen müşterek sistemde, suç ile suçluya ilişkin kıstaslar dikkate alınmamış ve tüm mahkumlar aynı koşutta barındırılmıştır. Böylece mahkumların, zararlı davranışlarını birbirlerine nakletmeleri gibi bir netice ortaya çıkmıştır²¹⁰. Yine de tüm bu olumsuz özelliklerine rağmen müşterek sistemi, modern hapisanelerde uygulanan infaz rejiminin öncüsü olarak görmek mümkündür. Çünkü ilk defa müşterek sistem ile fail, kendi bedenini hedef alan cezanın tatbiki için geçici süre cezaevinde bekletilmemekte; bunun yerine toplumdan izole edilerek çalışmaya mecbur edilmektedir.

Bu haliyle müşterek sistemin uygulandığı ilk cezaevleri, mahkumların özgürlüğünden alıkonulmak ve çalıştırılmak suretiyle cezalarını infaz ettikleri

²⁰⁷ Dönmezer, Erman, **a.e.**, s.74; Demirbaş, **a.e.**, s.126-127; Özbek, **a.e.**, s.36.

²⁰⁸ Stohr, Walsh, **a.g.e.**, s.34

²⁰⁹ Demirbaş, **a.g.e.**, s.127; Dönmezer, Erman, **a.g.e.**, s.74-75.

²¹⁰ Recep Gülşen, "Hürriyeti Bağlayıcı Cezaların İnfazında Çağdaş Sistem", **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1993, s.14; aktaran Turhan Tufan Yüce, "Hürriyeti Bağlayıcı Ceza ve Suçlunun Terbiyesi Meselesi", Ed. Murat Erol, **Adalet Dergisi**, No:9-10, Eylül-Ekim 1961, s.928.

kurumlar olma özelliğine sahiptir. Yani bir başka deyişle, müşterek sistem ile cezaevleri, ilk defa hapis cezasının infazının yerine getirildiği kurumlar olma vasfı kazanmıştır. Ancak modern hapishanelerden farklı olarak, herhangi bir suça karışmamasına rağmen marjinal addedilen kesimlerin de ilk cezaevlerinde barındırılması gibi hususlar dikkate alındığında, bu kurumlar ile günümüzdeki hapishaneleri aynı yerde konumlandırmak doğru olmayacaktır.

Modern hapishanenin, çalışma evleri şeklinde örgütlenmiş cezaevleri ve bedeni cezaların tatbik edilebilmesi amacıyla sanıkların bekletildikleri zindan gibi mekanların dönüşümü ile oluştuğunu kabul etmek, daha sağlıklı bir bakış açısı gibi gözükmemektedir²¹¹.

2.3. Pensilvanya Sistemi

2.3.1. Ortaya Çıkışı

Pensilvanya sistemi, hücre tipi infaz rejimini ifade etmek için kullanılmaktadır²¹². Söz konusu sistemin Pensilvanya sistemi olarak adlandırılması, Pensilvanya eyaleti sınırları içerisindeki Walnut Street Hapishanesi'nde ilk defa bu sistemin uygulanmasından dolayıdır²¹³. 1790 yılında Philadelphia'da inşa edilen bu cezaevi; insan bedenini hedef alan cezaların, yerini hürriyeti bağlayıcı cezalara bırakmasıyla sonuçlanan eyalet hukuk reformu ile birlikte yeniden dizayn edilmiştir²¹⁴. Bunun sonucu olarak Walnut Street Hapishanesi'nde, işlenen suça göre bir sınıflandırma yapılmış, cani suçlular şeklinde isimlendirilen hükümlüler ile hafif suçlardan mahkum olanlar, cezaevinin ayrı kanatlarında barındırılmıştır. Hücre sistemi benimsenmiştir²¹⁵. Daha sonrasında Philadelphia'daki diğer hapishanelerde de tatbik edilecek mevcut sistemde²¹⁶, mahkumların geceleri ve gündüzleri birbirleri ile temas etmelerine izin verilmemiştir.

²¹¹ Barnes, **a.g.e.**, s.36-37.

²¹² Artuk, Alşahin, **a.g.e.**, s.160.

²¹³ Artuk, Alşahin, **a.y.**, s.160.

²¹⁴ Barnes, **a.g.e.**, s. 48.

²¹⁵ Barnes, **a.g.e.**, s. 48.

²¹⁶ Dönmezer, Erman, **a.g.e.**, s.77.

Bununla birlikte hücre sistemi, ilk defa Philadelphia bölgesindeki hapishanelerde tatbik edilmeden çok daha önce Avrupa’da kilise merkezli düşüncelerin etkisi ile inşa edilen cezaevlerinde uygulanmıştır²¹⁷. Özellikle müşterek sistemin yarattığı sakıncalardan ve hapishanelerin öncülü ve gelişmemiş bir biçimi olan çalışma evlerinin bir suç okuluna dönüşmesi gibi olgulardan hareketle, Avrupa’da sınıflandırmaya ve geceleri mahkumların birbirlerinden ayrılmasına dayanan farklı tarzda cezaevleri inşa edilmiştir. Papa XI Clement’in katkıları ile 1704 yılında inşa edilen Saint Michele Cezaevini ve 1773’de Belçika’nın Gent kentinde inşa edilen cezaevini, bu kapsamda örnek olarak gösterebiliriz²¹⁸. İlk defa bu cezaevlerinde suça ve suçluya göre mahkumların tasnifi yoluna gidilmiştir. Geceleri mahkumlar hücrelerde barındırılmış ve çalışma aracılığı ile mahkumların ıslah edilmesine yönelik bir program uygulanmıştır²¹⁹. Bu bakımdan tecrit ile ruhun, çalışma ile de bedeninin ıslah edileceğine dönük yaklaşımın, Pensilvanya sisteminden çok daha önce Avrupa’da, kilise kaynaklı olarak doğduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Daha önceleri hücre hapsinin uygulanması, her ne kadar dinsel kaynaklı olsa da zaman içerisinde seküler bir karakter kazandığı söylenebilir. Özellikle İngiliz reformcu Howard’ın 1773-1790 yılları arasında Avrupa’da çeşitli cezaevlerine yaptığı ziyaretler üzerine yazdığı yazılar, bu dönüşümde pay sahibidir. Nitekim Howard’ın gayretleri neticesinde İngiltere’de 1779 tarihli Cezaevi Yasası kabul edilmiştir²²⁰. Howard’ın önerdiği hücre sistemine dayalı bu model, 1779 Horsham ile 1785 Petworth cezaevlerinde ilk defa tatbik edilmeye başlanmıştır²²¹. Yine Howard’ın, Pensilvanya sisteminin şekillenmesinde önemli bir etkisi bulunduğunu da söyleyebiliriz²²². Özellikle Pensilvanya’da faaliyet gösteren Kamu Hapishanelerinde Sefaleti Azaltma Derneği ile Howard arasında gerçekleşen yazışmalar bu kapsamda örnek verilebilir. Kamu Hapishanelerinde Sefaleti Azaltma Derneği ise Pensilvanya cezaevi

²¹⁷ Dönmezer, Erman, **a.g.e.**, s.77.

²¹⁸ Barnes, **a.g.e.**, s.43; Demirbaş, **a.g.e.**, s.133.(Demirbaş, Gent Cezaevi’nin 1775 yılında, San Michele’nin ise 1703 yılında inşa edildiğini söylemektedir.)

²¹⁹ Demirbaş, **a.e.**, s.133-134; Dönmezer, Erman, **a.g.e.**, s.75; Barnes, **a.y.**, s.43.

²²⁰ Artuk, Alşahin, **a.g.e.**, s.155.

²²¹ Demirbaş, **a.g.e.**, s.131.

²²² Barnes, **a.g.e.**, s.44.

reformunda, önemli sa ayaklarından biridir²²³. Dernek üyeleri düzenli olarak mahkumlar ile görüşerek, cezaevi koşullarını içeren raporlar düzenlemişler, yetkili kurumlara görüş ve önerilerini sunmuşlardır²²⁴. Dernek tarafından Howard'a yazılan mektuplardan birinde, cezaevi meselesinde gösterdiği ilgi ve gayret için teşekkür edilmektedir²²⁵.

Avrupalı reformcuların, Amerikan cezaevi reformu üzerindeki etkisine verebileceğimiz bir diğer örnek Bentham'dır. Hücre sisteminin uygulandığı Batı Philadelphia Hapishanesi, Bentham'ın 1785 yılında tasarladığı ancak ülkesinde hayata geçiremediği panoptikon modeli esas alınarak inşa edilmiştir²²⁶. Kısacası Pensilvanya ile özdeşleştirilmiş hücre modelinin kökleri, Avrupa'da kilise etkisi ile inşa edilen cezaevleri ile Bentham, Howard gibi cezaevi meselesiyle yakından ilgilenmiş reformcuların düşüncelerine kadar uzanmaktadır.

2.3.2. Özellikleri ve Eleştiriler

Sistemin özü, mahkumların birbirlerinden ve cezaevi personelinden tecrit edilmesine dayanmaktadır. Her mahkumun hücresi bu sebeple bireysel ihtiyaçlarını karşılayabilecek şekilde tasarlanmıştır. Mahkumların çalışmasında da bu esas gözetilmiştir. Söz konusu sistemde mahkumun gündüzleri, diğer mahkumlar ile bir araya gelmeden çalışması istenmiştir²²⁷. Toplu çalışmaya dayanmayan ve genellikle terzilik, ayakkabıcılık gibi basit ekonomik faaliyetlere dayalı üretkenliği sınırlı bir çalışma rejimi benimsenmiştir²²⁸.

Tam tecride dayalı bu sistemde, mahkumun hücresi ruhen ıslahını sağlayacak bir mabettir. Gündüzleri çalışma ile bedenini ıslah eden mahkumun, çalışmadığı zamanlarda İncil okuması ve işlediği suç sebebiyle nedamet getirmesi

²²³ Artuk ve diğerleri, **a.g.e.**, s.840.

²²⁴ Barnes, **a.g.e.**, s.46.

²²⁵ Barnes, **a.g.e.**, s.44.

²²⁶ Barnes, **a.g.e.**, s.44-45.

²²⁷ Dönmezer, Erman, **a.g.e.**, s.78; Artuk, Alşahin, **a.g.e.**, s.161; Ahmet Gökçen, "Hürriyeti Bağlayıcı Cezanın Amacı ve İnfazı Sistemleri", **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.VII, No:1-2, 13.06.2000, s.207.

²²⁸ Artuk ve diğerleri, **a.g.e.**, s.839; Dönmezer, Erman, **a.e.**, s.78; Artuk, Alşahin, **a.y.**, s.161; Gökçen, **a.g.e.**, s.208.

beklenmektedir²²⁹. Pensilvanya sisteminde dinin bu denli yer tutması, dinsel inanışları sebebiyle İngiltere ve Kıta Avrupası'ndan kovulan Quakerlar adlı dinsel grubun cezaevi reformu sürecindeki etkisinden kaynaklanmaktadır²³⁰.

Genel hatları ile yukarıda özetlediğimiz özelliklere sahip olan Pensilvanya sistemi, çeşitli noktalardan eleştirilmiştir. Öncelikle hücre sistemi, suçluların zararlı davranışlarını birbirlerine nakletmelerini önlediği ve cezaevlerini bir suç okulu olmaktan çıkardığı için övülmüştür.²³¹ Buna karşın asosyal koşullarda gerçekleşecek bir infaz, hükümlüyü ıslah etmeye muktedir olamayacağı için eleştirilmiştir²³². Ayrıca hücre sisteminin tatbik edildiği birçok cezaevinde, mahkumların akıl hastalıklarına yakalanması ve mahkumların birbirleri ile iletişim kurmalarını engellemenin mümkün olmaması sebebiyle de eleştiriler yöneltmiştir²³³. Bunun yanında mahkum çalışmasının bireysel olması nedeniyle toplu çalışmanın getireceği emek üretkenliğinin sağlanamayacağı belirtilmiştir²³⁴. Söz konusu cezaevlerinin inşasının, müşterek sisteme göre daha pahalı olacağı da açıktır²³⁵.

2.4. Karma Sistem (Auburn Sistemi)

2.4.1. Ortaya Çıkışı

Amerika Birleşik Devletleri'nde ortaya çıkan bir başka model ise hücre sisteminin katılığından doğan sakıncaları gidermek amacıyla uygulanmış Auburn sistemidir. Bu sistemde mahkumlar günün belli saatlerinde birlikte çalışmaktadır. Geceleri ise hücre sisteminde olduğu gibi hükümlüler tek başına kalmaktadır²³⁶. 1816 yılında inşa edilen Auburn Hapishanesi'nde mevcut sistem tatbik edildiğinden, sisteme Auburn Modeli

²²⁹ Artuk ve diğerleri, **a.e.**, s.840, Artuk, Alşahin, **a.g.e.**, s.162; Sanıvar, **a.g.e.**, s.50-51

²³⁰ Demirbaş, **a.g.e.**, s.137.

²³¹ Güven Süslü, **a.g.e.**, s.178; Artuk ve diğerleri, **a.g.e.**, s.841; Dönmezer, Erman, **a.g.e.**, s.77; Sanıvar, **a.g.e.**, s.52; Artuk, Alşahin, **a.g.e.**, s.162.

²³² Dönmezer, Erman, **a.e.**, s.78; Sanıvar, **a.e.**, s.53; Süslü, **a.e.**, s.178; Artuk ve diğerleri, **a.e.**, s.841; Artuk, Alşahin, **a.g.e.**, s.164.

²³³ Dönmezer, Erman, **a.e.**, s.78; Artuk ve diğerleri, **a.e.**, s.841; Artuk, Alşahin, **a.y.**, s.164

²³⁴ Dönmezer, Erman, **a.g.e.**, s.78; Artuk ve diğerleri, **a.g.e.**, s.841; Sanıvar, **a.g.e.**, s.53; Süslü, **a.g.e.**, s.178; Artuk, Alşahin, **a.g.e.**, s.164; Gökçen, **a.g.e.**, s.208.

²³⁵ Dönmezer, Erman, **a.e.**, s.78; Artuk ve diğerleri, **a.e.**, s.841; Sanıvar, **a.e.**, s.53; Süslü, **a.e.**, s.178; Artuk, Alşahin, **a.y.**, s.164; Gökçen, **a.y.**, s.208.

²³⁶ Süslü, **a.e.**, s.178; Sanıvar, **a.e.**, s.54; Artuk ve diğerleri, **a.e.**, s.842; Artuk, Alşahin, **a.g.e.**, s.166; Gökçen, **a.g.e.**, s.209; Dönmezer, Erman, **a.e.**, s.79; Gülşen, **a.g.e.**, s.18.

denmektedir²³⁷.

Auburn sisteminin ilk defa gündeme gelmesi ise Pensilvanya sisteminin tatbik edildiği cezaevlerinde akıl hastalığına yakalanan mahkumların sayısının hızla artması ve hücre sisteminin toplu çalışmaya izin vermemesi gibi nedenlerin ürünüdür. Auburn Hapishanesi'nde tatbik edilen hücre sistemi sebebiyle birçok mahkum akıl hastalığına yakalanmış ve Newyork Valisi tarafından genel af ilan edilmek zorunda kalmıştır²³⁸. Ayrıca hücre sisteminde mahkum emeğinin, büyük ölçekli üretim faaliyetleri için kullanılamaması, mahkum emeğinin atıl kalması sonucunu doğurmuştur. Bu gibi nedenlerden ötürü yeni bir sistem ihtiyacı doğmuş ve bu ihtiyaç, hücre sistemin yumuşatıldığı Auburn sistemi ile giderilmeye çalışılmıştır. Özellikle Amerika'da ve daha sonrasında Auburn sisteminin takip eden Avrupa cezaevlerinde işgücü arzından doğan sıkıntıların, mahkum emeği kullanılarak çözülmesi, sistemin övgüyle karşılanması sonucunu doğurmuştur²³⁹.

2.4.2. Özellikleri ve Eleştiriler

Hücre sistemi ile müşterek modelin bir nevi sentezinden doğan ve daha çok hücre sisteminin yumuşatılmış halini andıran bu modelde; mahkumların çalışma ve yemek yeme esnasında diğer mahkumlar ile konuşması yasak olduğundan, Auburn modeli için sukut ya da sessizlik sistemi de denmektedir²⁴⁰. Sessizlik mevcut sistemde önemli bir yer tutmakta ve hatta sistemin merkezinde yer almaktadır.

Sessizlik Auburn sisteminin özünü oluşturduğundan, mahkumlar gündüzleri birlikte çalışırken bile mahkumların herhangi bir şekilde iletişim kurmalarına izin verilmemektedir. Mahkumlardan herhangi biri iletişim yasağını delmeye teşebbüs ettiğindeyse başta kırbaç cezası olmak üzere değişik yaptırımlarla karşı karşıya kalmaktadır²⁴¹.

²³⁷ Artuk ve diğerleri, **a.e.**, s.842; Sanıvar, **a.e.**, s.54; Gülşen, **a.e.**, s.18; Gökçen, **a.y.**, s.209; Artuk, Alşahin, **a.y.**, s.166; Buna karşın Auburn modelinin 1823 yılında tam anlamı ile uygulanmaya başladığı söylenmiştir. Bkz. Süslü, **a.e.**, s.178.

²³⁸ Dönmezer, Erman, **a.g.e.**, s.79; Demirbaş, **a.g.e.**, s.133.

²³⁹ Doğan, **a.g.e.**, s.118.

²⁴⁰ Gülşen, **a.g.e.**, s.18-19; Demirbaş, **a.g.e.**, s.139.

²⁴¹ Süslü, **a.e.**, s.179; Gökçen, **a.y.**, s.209; Artuk ve diğerleri, **a.g.e.**, s.842.

Yine bu infaz sisteminde, Pensilvanya sisteminde olduğu gibi hükümlünün mahkumiyetine sebep olan fiilinden ötürü nedamet getirmesi istenmektedir. Sessizlik bu arayışa ortam hazırlamaktadır. Söz konusu sessizlik, sadece hapisanenin çalışma atölyesindeki makine sesleri ile bozulmaktadır. Bu haliyle Auburn sistemi, hücre sisteminin tüm özelliklerini içermesine rağmen çalışma ve yemek yeme gibi aktivitelerin toplu bir biçimde ve sessizlik içinde gerçekleştirilmesinden ötürü hücre sisteminden ayrılmaktadır²⁴².

Auburn infaz sistemi de diğer infaz sistemleri gibi farklı cephelerden eleştirilere maruz kalmıştır. Her şeyden önce Auburn sisteminde, Pensilvanya sisteminde olduğu gibi mahkumun cezası, asosyal koşullarda infaz edilmektedir. Hükümlünün sosyalleşmesi amacınınsa, asosyal koşullar altında gerçekleşmesinin söz konusu olamayacağı belirtilmektedir²⁴³. Ayrıca mahkumların birbirleri ile iletişim kurmalarını engellemek mümkün değildir. Şöyle ki; her ne kadar mahkumların birbirleriyle konuşmaları bir şekilde ve belirli bir süre dahilinde engellense bile daha sonrasında mahkumların, farklı şekilde iletişim kurdukları gözlemlenmiştir²⁴⁴. Buna ek olarak mahkumların birbirleri ile konuşmalarının engellenmesi adına geniş bir insan kaynağının israf edilmesi gibi bir sonucun doğması muhtemeldir²⁴⁵. Yine Auburn sistemi; kendi bünyesinde iki ayrı infaz rejimini barındırdığından Auburn modeline göre inşa edilecek cezaevlerinin maliyetleri, daha yüksek olacaktır. Çünkü her mahkum için ayrı hücreye ve bunun yanında mahkumların beraber çalışabilecekleri ve yemek yiyebilecekleri tesislere ihtiyaç olacaktır²⁴⁶.

2.5. Panoptikon

Panoptikon modelini, müşterek sistem ya da hücre sistemi gibi cezanın infazının hangi esaslar dahilinde yerine getirileceğini tanımlayan bir infaz sistemi olarak

²⁴² Demirbaş, **a.g.e.**, s.139.

²⁴³ Dönmezer, Erman, **a.g.e.**, s.80; Artuk ve diğerleri, **a.e.**, s.843; Süslü, **a.e.**, s.179; Sanıvar, **a.g.e.**, s.56; Özbek, **a.g.e.**, s.88; Artuk, Alşahin, **a.g.e.**, s.167; Gökçen, **a.g.e.**, s.210.

²⁴⁴ Dönmezer, Erman, **a.e.**, s.80; Artuk ve diğerleri, **a.e.**, s.843; Süslü, **a.e.**, s.179; Sanıvar, **a.e.**, s.56; Özbek, **a.e.**, s.88; Artuk, Alşahin, **a.y.**, s.167; Gökçen, **a.y.**, s.210; Gülşen, **a.g.e.**, s.19.

²⁴⁵ Dönmezer, Erman, **a.e.**, s.80; Artuk ve diğerleri, **a.e.**, s.843; Süslü, **a.e.**, s.179; Sanıvar, **a.e.**, s.56; Özbek, **a.e.**, s.88; Artuk, Alşahin, **a.y.**, s.167; Gökçen, **a.y.**, s.210.

²⁴⁶ Dönmezer, Erman, **a.e.**, s.80; Artuk ve diğerleri, **a.e.**, s.843; Süslü, **a.e.**, s.179; Sanıvar, **a.e.**, s.56; Özbek, **a.e.**, s.88; Artuk, Alşahin, **a.y.**, s.167; Gökçen, **a.y.**, s.210.

nitelendirmek mümkün değildir. Bununla birlikte belirli bir mimari eksene oturtulmuş bir cezaevi yönetim biçimi olarak Panoptikon, 19.yy'da inşa edilen birçok ceza infaz kurumu üzerinde iz bırakmıştır²⁴⁷.

Panoptikon, özünde hücre sisteminin en iyi şekilde uygulanmasını sağlayan mimari bir tasarımıdır; ancak Panoptikon'u, cezaevlerinin inşasına dair salt bir tasarım olarak görmek de yanlış olacaktır. Çünkü Bentham'ın fikirlerine dayanan bu modelde²⁴⁸; cezaevi tasarımı, mahkumların gözetlenmesine ve bu yolla denetlenmesine imkan verecek bir tasarım olması sebebiyle tercih edilmektedir²⁴⁹.

Bentham, cezaevinin merkezinde bulunan bir kule ve kuleyi çevreleyen kanatların bulunduğu bir cezaevi mimari sayesinde; kanatlarda bulunan mahkumların gözetlenebileceği fakat kendilerini gözetleyenleri göremeyeceği bir model tasarlamıştır²⁵⁰. Cezaevinin kanatlarında içe ve dışa bakan iki pencere bulunmaktadır. İçe bakan pencerelerden biri, merkezde yer alan kulenin karşısındadır. Dışarıya bakan pencerelerden giren ışıklar, mahkumun kolayca kuleden izlenmesini sağlamaktadır. Kendisini gözetleyeni ve ne zaman gözetleneceğini bilemeksizin, her an gözetlenebileceğinin farkında olan hükümlü; böylece davranışlarını, gözetleyenin istekleri doğrultusunda düzenleme ihtiyacı duyacaktır²⁵¹. Yine mevcut modele göre kanatlar, birbirinden ayrılan hücrelerin sıralanması ile meydana gelmektedir. Bu sebeple de gözetleme eylemi, tek tek hücrelerdeki mahkumlara yönelik olacaktır. Hücre sisteminin tatbikini kolaylaştıran bu cezaevi mimarisi ile hükümlülerin, birbirlerinin etkisi altında kalma ihtimallerine²⁵² de mani olunacaktır. Bunların yanı sıra Bentham, hükümlünün cezaevinde kaldığı süre boyunca hükümlüye mesleki beceri kazandırılmasını ve hükümlülerin ahlaki durumlarına göre sınıflandırılarak, cezaevinin farklı kanatlarında barındırılmasını savunmuştur²⁵³.

²⁴⁷ Demirbaş, **a.g.e.**, s.141.

²⁴⁸ Foucault, **a.g.e.**,s.313.

²⁴⁹ Demirbaş, **a.g.e.**, s.139-140.

²⁵⁰ Foucault, **a.g.e.**, s.251.

²⁵¹ Foucault, **a.e.**, s.254.

²⁵² Foucault, **a.e.**, s.252.

²⁵³ Sanıvar, **a.g.e.**, s.57; Demirbaş, **a.g.e.**, s.140.

Bahsedilen özelliklerden hareketle özetleyebileceğimiz bu model, sadece bir cezaevi modeli ya da yönetim biçimi veya mimarisi olarak görülmemiştir. Panoptikon, iktidarın cisimleştiği araç veya iktidarın gözü şeklinde nitelendirilmiştir²⁵⁴. Çoğu kez iktidar ilişkilerin somutlaştığı bir model ve bunun cezaevindeki bir yansıması olarak değerlendirilmiştir²⁵⁵.

2.6. Dereceli Sistem

Avrupa'da müşterek sistem, tecrit yönü ön plana çıkan karma model ile ikame edilirken; İngiliz kolonisi Norkfold Adası'nda ise infazın merhalelere ayrıldığı ve takip eden devrelerde gevşediği yeni bir ceza-infaz modeli uygulanmaya başlamıştır²⁵⁶. İlk olarak Avustralya'nın Norfolk Adası'nda ortaya çıkan bu model, 1840'lı yıllarda Alexander Maconichie tarafından geliştirilmiş ve "**mark system**" şeklinde adlandırılmıştır²⁵⁷. Bu modelde mahkumlara işledikleri suça göre bir puan verilmekte ve takip eden infaz döneminde hükümlünün olumlu ve olumsuz davranışları nazara alınıp cezaevinde geçireceği süre saptanmaktadır²⁵⁸. Norkfold Adası'nda tatbik edilen model, İrlanda'da da benimsenerek uygulanmıştır. Bu nedenle sistem, İrlanda Modeli olarak da isimlendirilmektedir²⁵⁹. İlk bir koloni hapishanesi olan Norkfold Adası Hapishanesi'nde, bu sistem uygulanmıştır. Dereceli sistem, Norkfold Hapishanesi'nde uygulanmadan önce söz konusu hapishane, şiddetli ve canice cezalar ile kurum personelinin mahkumlar üzerinde uyguladıkları istismarlarla anılmaktadır²⁶⁰.

Donanma komutanı Maconochie'nin cezaevi yönetimini devralmasıyla beraber Norkfold Hapishanesi, reformcu düşüncenin karargahı olmuştur. Donanma kaptanının cezaevi idarecisi olarak görevde kaldığı süre boyunca, mahkumların iyi davranışlarının ödüllendirildiği ve infazın kademelere ayrıldığı yeni bir sistem uygulamıştır²⁶¹.

²⁵⁴ Foucault, **a.g.e.**, s.252.

²⁵⁵ Foucault, **a.e.**, s.252-253.

²⁵⁶ Demirbaş, **a.g.e.**, s.141; Artuk ve diğerleri, **a.g.e.**, s.844; Artuk, Alşahin, **a.g.e.**, s.169; Gülşen, **a.g.e.**, s.20; Dönmezer, Erman, **a.g.e.**, s.81-82.

²⁵⁷ Artuk, Alşahin, **a.g.e.**, s.169.

²⁵⁸ Dönmezer, Erman, **a.g.e.**, s.81-82; Süslü, **a.g.e.**, s.179; Demirbaş, **a.g.e.**, s.141; Gülşen, **a.g.e.**, s.20

²⁵⁹ Artuk ve diğerleri, **a.e.**, s.843; Sanıvar, **a.g.e.**, s.58; Süslü, **a.e.**, s.179; Demirbaş, **a.e.**, s.138; Gökçen, **a.g.e.**, s.210.

²⁶⁰ Stohr, Walsh, **a.g.e.**, s.35; Artuk ve diğerleri, **a.e.**, s.843.

²⁶¹ Stohr, Walsh, **a.e.**, s.35.

Kademeli infazda birbirini izleyen her bir devre, diğerine nazaran daha az sıkı bir infaz rejimi öngörmektedir. İnfaz tam tecridi içeren hücre hapsi ile başlamakta, daha sonrasında ise toplu çalışma ve yemek yeme gibi aktiviteleri içerecek diğer evreye geçilmektedir. Bu evreyi takiben topluluk sistemi uygulanmaktadır. Akabinde hükümlünün gerekli şartları taşınması halinde şartla salıverilmesi söz konusu olabilecektir. Şartla salıverilen ve bihakkın tahliyesine kadar geçen müddetse son aşamadır²⁶². Bu aşamada kendisine yüklenen yükümlülüklerle riayet eden hükümlünün infazı, tamamlanmış kabul edilecektir.

Sistem Norkfold Adası Hapishanesi'nde, donanma kaptanı Maconochie'nin görevde kaldığı sürece uygulanmıştır²⁶³. Daha sonrasında ise söz konusu sistemin uyarlanmış hali, İrlanda'da tatbik edilmiştir. İrlandalı Walter Crofton tarafından müddetsiz hüküm²⁶⁴ sistemi şeklinde adlandırılan dereceli sistem, Norkfold Adası'nda tatbik edilen sistemin basit bir uyarlaması olup şu aşamaları içermektedir: İlk aşama Norkfold Adası Hapishanesi'nde olduğu gibi kontrol amaçlı hücre cezasını içerirken, takiben mahkumların müşterek alanları paylaştığı ikinci devre bunu izlemektedir. Üçüncü safha ise kurum dışında çalışmayı ve toplumla entegrasyonu içeren ara aşamayı ifade ederken; son aşama hükümlünün şartlı salıverilmesidir²⁶⁵.

Bu hali ile sistemin, modern infaz sistemiyle benzerlikleri göze çarpmaktadır. Çünkü modern rejimde olduğu üzere infaz kendi içerisinde kademelendirilmiş ve birbirini izleyen her kademe, hükümlüyü normal hayat koşullarına daha da yakınlaştırmıştır. Bununla birlikte dereceli sisteminin, modern infaz rejimi ile eş görülmesi hatalı bir yaklaşım olacaktır.

Modern sistemde hükümlünün disiplin hapsi haricindeki durumlarda hücrede kalması, gözlem ve sınıflandırma için gerekli bir zorunluluktur. Hükümlünün gözlemlenmesi ve kalacağı kurumun belirlenmesi ise infazın şahsileştirilmesi mefhumu ile yakından ilgilidir. Buna karşın dereceli sistemde ilk aşama olan hücre

²⁶² Artuk ve diğerleri, **a.g.e.**, s.844; Süslü, **a.g.e.**, s.180; Demirbaş, **a.g.e.**, s.141.

²⁶³ Stohr, Walsh, **a.g.e.**, s.35.

²⁶⁴ Artuk ve diğerleri, **a.g.e.**, s.845; Artuk, Alşahin, **a.g.e.**, s.170.

²⁶⁵ Dönmezer, Erman, **a.g.e.**, s.81-82; Artuk ve diğerleri, **a.e.**, s.845; Özbek, **a.g.e.**, s.88; Sanıvar, **a.g.e.**, s.59-60; Süslü, **a.g.e.**, s.180; Artuk, Alşahin, **a.y.**, s.170; Gökçen, **a.g.e.**, s.210-211.

hapse, hükümlünün nedamet getirmesi ve kendisiyle yüzleşmesi amacı ile tatbik edilmektedir. Bir zorunluluk değil ve fakat hükümlüde bir caydırıcılık ve pişmanlık yaratma amaçlarına matuftur²⁶⁶. Dereceli sistem ile modern sistem arasında bakış açısı farkı mevcuttur. Ancak dereceli sistemin özünü oluşturan infazın zamanla gevşemesi ve hükümlülük koşullarının normal hayata kademe kademe yaklaşması fikri, modern infaz sisteminin de özünü oluşturmaktadır.

2.7. Modern Sistem

Hürriyeti bağlayıcı cezalarda modern infaz sistemi; her ne kadar infazın kademelere ayrıldığı ve her kademinin diğerine nazaran daha fazla normal yaşam şartlarına yaklaştığı dereceli sistem ile benzerlik gösterse bile infazın ve cezanın amacı ile mahkuma bakış açısı bakımından ondan, önemli bir biçimde ayrılmaktadır.

Dereceli sistemde mahkum, ilk aşamada cezasını hücrede infaz etmektedir. Çünkü bu aşamada hükümlünün, cezasının sonuçları ile yüzleşmesi istenmektedir. Bir nevi özel caydırıcılık ve ödetme nazariyesi ile hareket edilmektedir. Buna karşın modern sistemde mahkum, kademe kademe özgürlüğünü geri kazanan biri gibi ele alınmamaktadır.

Modern sistemde müşahade aşaması, hücrede hükümlünün gözlemlenmesini içermesine rağmen buradaki amaç ödetme ya da özel caydırıcılığın sağlanması değil; hükümlünün iyileştirilmesi için belirlenecek infaz programının saptanmasıdır²⁶⁷. Yani modern sistemde hükümlüyü, belirli koşullar sebebiyle suça sürüklenen ve birtakım rahatsızlıklara sahip bir kişi olarak ele alma yaklaşımı mevcuttur. Bu halde infaz ile elde edilmek istenen amaç, hükümlünün yeniden sosyalleştirilmesi ve tekrardan suç işlememesidir. Bunun için her hükümlüye özel bir infaz planı oluşturulması gerekmektedir. Bu infaz planı ise birçok uzmanın sürece dahil olduğu karmaşık bir gözlem ve sınıflandırma sürecinin sonucunda ortaya çıkmaktadır. Denilebilir ki modern sistemde infaz, hastaya uygulanan bireyselleştirilmiş bir tedavi yöntemidir²⁶⁸. Hapis cezası ise bunun için seçilmiş en iyi yöntem değil ve fakat bir zorunluluğun

²⁶⁶ Dönmezer, Erman, **a.e.**, s.82-83.

²⁶⁷ Dönmezer, Erman, **a.e.**, s.82-83.

²⁶⁸ Süslü, **a.g.e.**, s.181; Artuk, Alşahin, **a.g.e.**, s. 172; Gökçen, **a.g.e.**, s.212.

ürünüdür. Çağdaş anlayışa göre hükümlünün yeniden sosyalleştirilmesi amacına özgülenmiş infazın, hapishaneler gibi mahkumu sosyal dünyadan uzaklaştıran asosyal şartlarda gerçekleşmesi yalnızca bir zorunluluğun ürünüdür²⁶⁹. Hapis cezası yerine mümkün olduğu kadar alternatif yaptırımlar, para cezasına çevirme, cezanın ertelenmesi ya da hükmün açıklanmasının geri bırakılması veya denetimli serbestlik uygulamalarının arttırılması gibi seçeneklere yönelinmelidir. Bu halde modern toplumda ceza son çare ise hapis cezası, son çarenin de son çaresi olmaktadır²⁷⁰.

Bu sebeple modern sistemde hapis cezası, mümkün olabildiği kadarı ile normal yaşama yaklaştırılmaya çalışılmaktadır. Bunun için ise infaz kademelere ayrılmıştır. Gözlem ve sınıflandırma, belli cezalar bakımından cezanın bir kısmının kapalı ceza infaz kurumlarında infazı, açık cezaevleri ile birlikte öngörülen yarı özgürlük rejimi ve takiben koşullu salıverme ile bihakkın tahliyesi, kademelere ayrılmış infazın her bir halkasını ifade etmektedir. Bunlardan müşahade ve sınıflandırma, bazı ülkelerde cezaevi yönetimi ve uzmanlarca bir kısmında ise bağımsız bir kurum tarafından gerçekleştirilen gözlem ve tasnif aşamasını içermektedir²⁷¹. Açık cezaevlerine geçişte ise farklı prosedürler mevcut olup yeri geldiğinde bunlara değinilecektir. Koşullu salıvermede ise yaygın uygulama hakim kararının aranmasıdır. Özetle çağdaş sistemde, her hükümlü için bireysel bir infaz planı oluşturulmaktadır. Bu plan doğrultusunda infaz kademe kademe gevşemektedir. Ayrıca cezanın infazı, uzmanların nezaretinde cezaevi yönetimi ile hükümlüyü de kapsayan çok yönlü bir süreci ifade etmektedir²⁷².

İngiltere’de ilk yarı açık ceza infaz kurumu olan New Hall Camp’ın inşa edilmesi²⁷³ ve açık cezaevlerinin yaygınlaşması, denetimli serbestlik uygulamalarının giderek ağırlık kazanması, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Birleşmiş Milletler ile Avrupa Konseyi’nin hükümlüler hakkındaki tavsiye niteliğindeki kararları ile bahsettiğimiz modern infaz sisteminin temelleri atılmıştır. 1955 yılında Cenevre’de ‘‘Suçların

²⁶⁹ Dönmezer, Erman, **a.g.e.**, s.84.

²⁷⁰ Dönmezer, Erman, **a.e.**, s.84; Sanıvar, **a.g.e.**, s.73-74.

²⁷¹ Dönmezer, Erman, **a.e.**, s.82-84.

²⁷² Süslü, **a.g.e.**, s.181; Artuk, Alşahin, **a.g.e.**, s.172; Gökçen, **a.g.e.**, s.212.

²⁷³ Kristian Mjåland ve diğerleri, "Contrasts In Freedom: Comparing The Experiences Of Imprisonment In Open and Closed Prisons In England and Wales and Norway", **European Journal of Criminology**, 31 Aralık 2021, s.3.

Önlenmesi ve Hükümlülere Asgari Muamelede Uyulacak Esaslar'' konulu bir kongre düzenlenmiştir. Kongre neticesinde ''Hükümlülere Muamelede Asgari Esaslar ve İnfaz Kurumu Açma'' gibi hususlara yönelik kararlar alınmıştır. 1957 yılında ise 1955'de gerçekleşen Cenevre Kongresi'ndeki kararlar esas alınarak ''Hükümlülere Muamelede Uyulacak Asgari Esaslar'' adlı çerçeve metin, Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilmiştir²⁷⁴.

1973 yılında ise Avrupa Konseyi tarafından ''Hükümlülere Muamelede Asgari Esaslar'' adlı bir çerçeve metin daha kabul edilmiştir. 1987 yılında bu metin, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından güncellenmiş ve ''100 Adet Avrupa Ceza İnfaz Esası'' belirlenmiştir. 2006 yılında bir güncelleme daha yapılarak son halini almıştır²⁷⁵. Uluslararası kuruluşlarca alınan kararlar, tüm dünyada evrensel ve standart bir uygulamanın oluşmasında ya da en azından asgari bir çerçevenin çizilmesinde önemli etkiye sahip olmuştur. Hürriyeti bağlayıcı cezalarda modern infaz sistemi ile kast edilmek istenen de 20.yy'da infaz hukukunun gelişimine etki eden bu kararlar ve pratiklerin oluşturduğu bütündür.

2.8. Ülkemizde Cezaevlerinin Gelişim Süreçleri

2.8.1. Osmanlı İmparatorluğu (II.Meşrutiyet'e Kadar Olan Dönem)

Osmanlı İmparatorluğu'nda daha çok hafif ve orta ağırlıktaki suçlar için hapis buna karşın; daha ağır cürümler içinse kalebentlik, sürgün gibi cezalar tatbik edilmiştir²⁷⁶. Bilhassa tazir suçları şeklinde adlandırılan hakaret, sövme, ticarete hile katma, gasp, kız kaçırma gibi suçlarda hapis cezalarının bir yaptırım biçimi olarak uygulandığı bilinmektedir²⁷⁷.

Örneğin Yavuz Sultan Selim Kanunnamesinin 4.madesinin 4.bendinde erkek çocuklara karşı gerçekleştirilen taciz fiilinin yaptırımı para veya hapis cezası olarak

²⁷⁴ Sanıvar, **a.g.e.**, s.71; Demirbaş, **a.g.e.**, s.160-161; Dönmezer, Erman, **a.g.e.**, s.85; Süslü, **a.g.e.**, s.236.

²⁷⁵ Sanıvar, **a.e.**, s.71; Demirbaş, **a.e.**, s.160-161; Dönmezer, Erman, **a.e.**, s.85; Süslü, **a.e.**, s.237.

²⁷⁶ Özgür Yıldız, "Osmanlı Hapishaneleri Üzerine Bir Değerlendirme: Karesi Hapishanesi", **Gazi Akademik Bakış**, C.IX, No:17, 17.12.2015, s.93.

²⁷⁷ Yılmaz Yurtseven, "Klasik Dönem Osmanlı Ceza Hukukunda Ta'zir Suç ve Cezaları", **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.IX, No:3-4, 20.12.2001, s.282.

belirlenmiştir²⁷⁸. Anlaşıldığı üzere klasik dönemde hapis cezaları; daha çok kısas ve had cezasını gerektiren suçlar haricinde kalan ve devlet nazarında diğer suçlara göre daha az ceza verilmesi gerektiği düşünülen suçlarda uygulanacak bir yaptırım olarak kabul edilmiştir. Bu sebeple Osmanlı'da hapis cezaları; kalebentlik, sürgün gibi cezalardan daha az başvuru alan bir ceza çeşidi olmuştur. Ayrıca klasik dönemde bir tür hapisane prototipi olabilecek zindanlar, şüpheli ve sanıkların muhakeme süreçleri devam ederken cezai yargılamaları nihayete erene kadar tutuldukları yerler olarak kullanılmıştır²⁷⁹. Bunun yanında toplum düzenini bozan farklı gruplar da zindanlara hapsedilmektedir. Örneğin Ramazan 1228 tarihli bir fermanla otuz kadar hayat kadınının Baba Cafer zindanına hapsedildiği ve bunların yeme, içme ve diğer masraflarının hazine tarafından karşılanacağı belirtilmiştir²⁸⁰. Osmanlı'da en çok kullanılan zindanların ise Baba Cafer, Tersane ve Yedikule zindanları olduğu dile getirilmiştir²⁸¹. Hem bahse konu zindanlarda hem de Osmanlı'daki diğer zindanlarda yalnızca toplum düzenini bozan ya da yargılaması süren bireyler hürriyetinden yoksun kılınmamıştır. Aynı zamanda bu zindanlarda bulunan faillerin el ve ayaklarına zincir vurularak, faillere kötü muamelelerde bulunulmuştur²⁸². Çok dar ve karanlık olan bu zindanlarda, özgürlüklerinden mahrum bırakılan hükümlüler ile tutukluların görme yetileri de zayıflamıştır²⁸³.

Hapis cezalarının, bedene yönelik uygulanan cezalardan tam olarak ayırt edilemediği bu tarihsel kesitte gerçekleşen cezalandırmalar, dönemin Avrupa ülkeleri ile uyum içerisinde. Osmanlı'da hürriyeti bağlayıcı cezaların gelişimi ve insan bedeni üzerinde tatbik edilen cezalardan ayırt edilebilmesi ise bedensel cezaların önemini kaybetmesinin sonucudur. Ancak Osmanlı'da da diğer ülkelerde olduğu gibi bu tarz cezaların tatbikinden bir anda vazgeçilmemiştir. Uzunca bir süre insan bedenini hedef

²⁷⁸ Yurtseven, **a.g.e.**, s.282; aktaran Ahmet Akgündüz, **Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuku Tahlilleri**, C.III, İstanbul, Osmanlı Araştırmaları Vakfı, 1991, s.89.

²⁷⁹ Yıldız, **a.g.e.**, s.93.

²⁸⁰ Murat Haniççe, Ersin Şeyhoğlu, "Osmanlı Devleti'nde Bir Ceza İnfaz Kurumu Olarak Hapishaneler ve Kadınlar", **Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C.IV, No:2, 18.07.2020, s.412.

²⁸¹ Yıldız, **a.g.e.**, s.93.

²⁸² Sevcin Öztürk, "XIX. Yüzyıl Osmanlı Ceza Sisteminde Dönüşüm: Zindandan Hapishaneye Geçiş", **Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın, 2014, s.24.

²⁸³ Öztürk, **a.e.**, s.24.

alan bu cezalar ile beraber, hürriyeti bağlayıcı cezalar uygulanmıştır. Bununla birlikte Avrupa'daki ulusal demokratik devrimlerin pek ulusal olmayan ve tüm bir dünyayı etkileyen sonuçlarından Osmanlı İmparatorluğu da payını almıştır. Uzunca bir döneme yayılan reformlarla, Osmanlı zindanlarından cezaevleri devşirilmeye çalışılmıştır²⁸⁴. Ayrıca zindanların, modern hapishanelere dönüştürülmesinde kendini belli eden sınırlar sebebiyle ve başkaca mülahazalarla sıfırdan cezaevleri inşa edilmeye girişilmiştir.

Erken dönem hapishanelerin inşasına verebileceğimiz örneklerden biri, 1831 yılında İbrahim Paşa Sarayı'nın bir kısmının hapishane olarak tesis edilmesi örneğidir²⁸⁵. İstanbul zindanlarının kaldırılması²⁸⁶ ve yerine İbrahim Paşa Sarayı'nın hapishane olarak tahsis edilmesinden ibaret bu eylem, zindan sisteminden cezaevine geçişte öncülük nitelikte bir örnektir. Ancak Osmanlı Devleti'nde cezaevlerinin tam anlamıyla inşa edilmesi, hapis cezalarının yaygınlık kazanmasının ürünüdür. Özellikle belirtmek gerekir ki Osmanlı'da yeni cezaevlerinin inşa edilmesi ve zindanların modern hapishaneleri dönüşümü, yeni bir ceza hukuku anlayışı ihdas eden 1840, 1851 ve 1858 kanunnamelerinin etkisiyle gerçekleşmiştir²⁸⁷. Bunlardan ilki, 3 Mayıs 1840 Tarihli 41 maddeden teşekkül eden Kanun'dur. Bu kanun ile ta'zir cezalarının keyfen tatbikinin engellenmesi ile kanunilik ve eşitlik vurgusu yapılmıştır²⁸⁸. 1851 Tarihli Kanun-u Cedid ise hapis cezalarını bir yaptırım türü olarak kabul etmiştir ve bazı durumlarda ise hapis cezasının süresiz tatbik edileceğini öngörmüştür²⁸⁹. 1858 tarihli Kanun ise modern anlamda ilk ceza kanunumuz olarak nitelenmektedir²⁹⁰. 1810 Tarihli Fransız Ceza Kanunu'ndan etkilenen ve onun bir nevi çevirisi özelliğine sahip bu kanunda suçlar; cinayet, cünha ve kabahat olmak üzere tasnif edilmiştir²⁹¹. Bunlardan cinayet için idam, kalebentlik, ömür boyu amme hizmetinden yasaklılık, medeni

²⁸⁴ Demirbaş, **a.g.e.**, s.163-164.

²⁸⁵ Nurgül Bozkurt, "XX.Yüzyıl Başlarında Kütahya Hapishanesinin Genel Durumu", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C.V, No:21, İlkbahar 2012, s.262.

²⁸⁶ Demirbaş, **a.g.e.**, s.164.

²⁸⁷ Özbek, **a.g.e.**, s.40; Demirbaş, **a.e.**, s.164.

²⁸⁸ Ahmet Gökçen, **Tanzimat Dönemindeki Osmanlı Ceza Kanunları ve Bu Kanunlardaki Ceza Müeyyideleri**, İstanbul, Nadir Kitap, 1989, s.19.

²⁸⁹ Gökçen, **a.g.e.**, s.25-26.

²⁹⁰ Gökçen, **a.e.**, s.26 ve 28; Doğan, **a.g.e.**, s.134.

²⁹¹ Doğan, **a.e.**, s.134.

hakları kullanmaktan men, kürek, nefy gibi cezalar öngörülürken; kabahat ve cünha içinse hapis cezasının tatbik edilmesi uygun görülmüştür²⁹².

Anılan kanunların kademe kademe hapis cezalarının uygulama alanını genişletmesine istinaden yeni cezaevlerinin yapımı zorunlu olmuştur. Bu zorunluluğa cevap olarak ilk modern cezaevi 1871’de Sultan Ahmet’te inşa edilmiş²⁹³, 1876’da ise hapishanelere gardiyan alımını tanzim eden ilk düzenleme yayımlanmış ve son olaraksa 1886’da hapis cezalarının infazı ve ceza ve tevkif evleri personelinin yükümlülüklerini ilgilendiren Tevkifhane ve Hapishane Nizamnamesi hazırlanmıştır²⁹⁴.

Yeni cezaevlerinin inşası ve buna eşlik eden düzenleyici normlar ile birlikte Osmanlı cezaevleri belirli bir standarda kavuşturulmak istenmiştir. Ancak bahsedilen reform gayretlerine rağmen, Osmanlı hapishanelerindeki süregelen kötü durumun üstesinden gelinemediğini söylemek mümkündür. 1909 yılında gezilerine başlayan ve Anadolu hapishanelerindeki mevcut durumu betimleyen Ahmet Şerif’in Tanin Gazetesinde yayımlanan notlarını bu husus için örnek verebiliriz. Ahmet Şerif, gezdiği tüm hapishanelerde benzer manzaralarla karşılaştığını ifade etmiştir. Söz konusu benzer görüntülerden kastedilen rutubetli, pis, havasız, sağlıksız dar koğuşlardır²⁹⁵.

2.8.2. II. Meşrutiyet ve Mütareke Dönemi

Cumhuriyete hazırlık dönemi şeklinde nitelendirilebileceğimiz bu dönem görece kısa bir zaman zarfını kapsasa dahi; yaşanan iktisadi, siyasi ve askeri çalkantılar bağlamında düşünüldüğünde belki de İmparatorluğun sakin geçen yüzyıllarına bedel bir süreci içermektedir. Anılan dönem; cezaevleri bakımındansa birtakım reformların gerçekleştirilmesine yönelik iyi niyetli çabaların, iktisadi yetersizlikler ile savaşların yarattığı engellere takılıp kaldığı tarih aralığını ifade etmektedir.

²⁹² Doğan, a.e., s.134.

²⁹³ Demirbaş, a.g.e., s.173.

²⁹⁴ Yıldız, a.g.e., s.95.

²⁹⁵ Mücahit Özçelik, "Mütareke Döneminde Osmanlı Hapishanelerinin Durumu", **Hacettepe Üniversitesi Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi**, No:14, Güz 2011, s.20; Ahmet Ali Gazel, "Tanin Muhabiri Ahmet Şerif Bey’in Notlarında Osmanlı Hapishaneleri", **Hapishane Kitabı**, Ed.Emine Gürsoy Naskali, Hilal Oytun Altun, 2.bs., İstanbul, Kitapevi, 2010, s. 143-151.

II.Meşrutiyet ile başlayan bu süreçte İttihat ve Terakki yönetimi, 1911-1912 yıllarında Dahiliye Nezaretine bağlı Hapishaneler İdare-i Umumiye Müdüriyeti'ni, cezaevlerine ilişkin başlayacağı kapsamlı reform hareketinin bir adımı olarak oluşturmuştur²⁹⁶. Bahse konu kurumun ihdası ile beraber yeni ceza ve tutuk evlerinin inşasına başlanılmadan önce, batılı ülkelerdeki nizamnameler incelenmiştir. Almanya örneği üzerinde durulmuş ve Alman uzmanlarından istifade edilmesi kararlaştırılmıştır. Bu kapsamda Düseldorf- Derendorf Hücresel Cezaevi müdürü ve psikiyatrist Doktor Paul Politz görevlendirilmiştir²⁹⁷. Doktor Politz, İttihat ve Terakki yönetimince Hapishaneler Umumi Müfettişi olarak tayin edildikten sonra Anadolu'daki ceza ve tevkif evlerine anketler göndermiş, ilgili anketler aracılığıyla cezaevlerindeki durumu saptamaya gayret etmiş ve yabancı memleketlerdeki nizamnameleri incelemiştir. Bu çabaların sonucu olarak yeni bir nizamname tanzimi yoluna gidilmiştir²⁹⁸. Bununla birlikte hem Balkan Savaşı hem I.Dünya Savaşı nedeni ile İttihat ve Terakki yönetimi tarafından başlanan cezaevi reformu askeri ve iktisadi engellere takılmış, cezaevi sorunları bir sonraki kuşağa devredilmek zorunda kalmıştır²⁹⁹. Bahsedilen sorunlar, Tanin gazetesi muhabiri Ahmet Şerif'in Anadolu hapishaneleri üzerine derlediği gezi notlarında açıkça anlaşılmakta olup herhangi bir bölge ya da vilayetle sınırlı olmayan problemlerdir³⁰⁰. Osmanlı hapishanelerinin fiziki durumu Ahmet Şerif tarafından mezara benzetilmiştir³⁰¹. Ayrıca Ahmet Şerif, lağım ve pislik akan bir odanın Tirgovişte'de bir hapishane koğuşu olarak düzenlendiğini kaydetmektedir³⁰².

Mütareke döneminde ise Osmanlı hapishanelerindeki kötü şartlar, Gayri Müslüm mahkumların salınması için işgal kuvvetleri tarafından bahane olarak kullanılmıştır. Mondros Antlaşması'nın 4.maddesinin uygulanmasının sonucu olarak itilaf devletleri

²⁹⁶ Yasemin Sanar Gönen, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Hapishaneler İyileştirme Girişimleri" **Hapishane Kitabı**, Ed. Emine Gürsoy Naskali, Hilal Oytun Altun, 2.bs., İstanbul, Kitapevi, 2010, s.176.

²⁹⁷ Gönen, **a.e.**, s.176.

²⁹⁸ Gönen, **a.e.**, s.178.

²⁹⁹ Gönen, **a.e.**, s.183.

³⁰⁰ Bkz. Ahmet Ali Gazel, "Tanin Muhabiri Ahmet Şerif Bey'in Notlarında Osmanlı Hapishaneleri", **Hapishane Kitabı**, Ed. Emine Gürsoy Naskali, Hilal Oytun Altun, 2.bs., İstanbul, s.143-151 Kitapevi, 2010, s.144; Demirbaş, **a.g.e.**, s.185.

³⁰¹ Gazel, **a.e.**, s.144.

³⁰² Gazel, **a.e.**, s.145-146.

hem Ermeni mahkumları hem de Osmanlı hapishanelerinde bulunan vatandaşları olan mahkumları, teslim alma hakkına kavuşmuştur. Bu maddeyi işletmek amacıyla itilaf devletleri tarafından hapishane teftiş heyetleri oluşturulmuştur³⁰³.

Bahsedilen zaman zarfında itilaf devletleri heyetlerince birçok hapishane teftişi yapılmış ve bu teftişler neticesinde Osmanlı hapishanelerinin durumunu tasvir eden raporlar yayımlanmıştır. Bunlardan biri 1918 yılında Doktor Zeki Bey ile işgal devletleri temsilcisi Miralay Johnson'ın hazırladığı rapordur³⁰⁴. Anılan raporda hapishanelerde çöplerin toplanmadığı, hapishanelerin etrafının molozlarla kaplı olduğu, tuvaletlerin yıkanmadığı ve hapishaneleri basma noktasına gelmiş lağımlardan bahsedilmektedir³⁰⁵. İşgal kuvvetleri tarafından yapılan teftişler neticesinde hazırlanan bu raporlar, Osmanlı'nın egemen bir devlet olma yetisine saldırı niteliği taşıdığından dönemin yöneticileri tarafından dikkate alınmamıştır³⁰⁶.

2.8.3. Cumhuriyet Dönemi

Cumhuriyetin ilanıyla birlikte Osmanlı'nın son döneminde girişilen ve savaşlar sebebiyle yarım kalan cezaevi reformu tekrardan gündeme gelmiştir. Özellikle Cumhuriyetin ilk yıllarında cezaevi meselesi sık sık gündeme gelmekte, milletvekilleri ve hükümet üyelerince çeşitli söylemlere konu olmaktadır. Örneğin Gazi Mustafa Kemal Atatürk tarafından dördüncü yasama yılının açılış konuşmasında, hapishane meselesinin ferdin ıslahı bağlamında içerdiği öneme değinilmiş daha sonrasında modern bir umumi hapishanenin yanında 5 liva ve 28 kaza hapishanesinin inşa edileceği belirtilmiştir³⁰⁷.

765 sayılı TCK'nın benimsediği infazda kademe sistemi de yeni cezaevlerinin inşasını zorunlu kılmaktadır. 765 sayılı TCK'nın benimsediği kademeli sisteme göre hükümlüler cezalarının ilk evresinde geceli gündüzlü bir hücrede tecrit edilmekte,

³⁰³ Özçelik, **a.g.e.**, s.22-23.

³⁰⁴ Ebubekir Sofuoğlu, "Osmanlı Hapishanesinde Islah ve Firar Teşebbüsleri ", **Hapishane Kitabı**, Ed.Emine Gürsoy Naskali, Hilal Oytun Altun, 2.bs., İstanbul, Kitapevi, 2010, s.166; Demirbaş, **a.g.e.**, s.185.

³⁰⁵ Sofuoğlu, **a.g.e.**, s.167.

³⁰⁶ Sofuoğlu, **a.e.**, s.167.

³⁰⁷ Soran, **a.g.e.**, s.115.

ilerleyen evrede ise gündüzleri çalışmakta ve geceleri tecride tabi tutulmaktadır. İzleyen evrede hükümlü, cezasının geri kalanını diğer mahkumlarla çalışarak geçirmektedir³⁰⁸. Bununla birlikte ağır hapis cezasına mahkum olanlar için kademeli infazı öngören TCK'nın 13.maddesi, birçok kez değişikliğe uğramıştır. Kanun metninin ilk halinde ağır hapis cezasında iki ayrı aşama yer almaktadır. Hükümlüler ilkin hücre yani Pensilvanya sistemine göre cezalarını çekeceklerdir. Takip eden devrede karma -Aurburn- sistem uygulanacaktır³⁰⁹. 1933 yılında ise TCK'nın 13.maddesi değiştirilmiş, hücre sistemi kaldırılmış ve bunun yerine topluluk sistemi ile hükümlüler için çalışma zorunluluğu getirilmiştir³¹⁰. 1936 yılındaysa yeniden TCK'nın 13.maddesi değiştirilmiş ve ağır hapis cezasının infazı dört aşamaya ayrılmıştır. İrlanda dereceli infaz sistemi benimsenmiştir. Son olarak 1953 yılında yapılan değişiklik ile infazda aşama sayısı üçe indirilmiştir³¹¹.

Bahsedilen infaz sisteminin benimsenmesi, Cumhuriyet'in ilk yıllarında farklı türde cezaevlerinin inşa edilmesini zorunlu kılmıştır. Çalışma esasına dayanan ceza infaz kurumları da bu kapsamdadır. Ayrıca 21 Haziran 1930 tarihli 1721 sayılı Hapishane ve Tevkif Evlerinin İdaresi Hakkında Kanun ve 765 sayılı TCK'ya 2023 sayılı Kanun ile eklenen ve mahkumların gündüzleri kamu işlerinde çalışmalarına olanak veren düzenlemeler³¹², çalışma esasına dayalı olarak inşa edilen cezaevlerinin sayısının artması sonucunu doğurmuştur. 1950 yılına gelindiğinde 19.000 mahkumdan, 6.000'nin çalışma prensibine dayanan cezaevlerinde bulunduğu dile getirilmiştir³¹³.

Takip eden yıllarda ise 647 sayılı CİK ve onu yürürlükten kaldıran CGTİHK ile modern infaz hukukunun esasları benimsenmiştir³¹⁴. Bu doğrultuda hükümlülerin işledikleri suç ve şahsına özgü haller dikkate alınarak, hükümlüler için en uygun infaz kurumunun belirlenmesi yolu tercih edilmiştir. Bu kapsamda 5275 sayılı CGTİHK'da,

³⁰⁸ Demirbaş, **a.g.e.**, s.188-189.

³⁰⁹ Demirbaş, **a.e.**, s.188; Sanıvar, **a.g.e.**, s.79.

³¹⁰ Sulhi Dönmezer, "Ağır Hapis Cezasında Hücre Devresi ve Tenfiz Sistemimiz Üzerine Tekliflerimiz", **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, C.XXVII, No:1-4,1961, s.9; Demirbaş, **a.e.**, s.188-189; Sanıvar, **a.e.**, s.79.

³¹¹ Sanıvar, **a.e.**, s.79.

³¹² Özbek, **a.g.e.**, s.41; Demirbaş, **a.g.e.**, s.186.

³¹³ Mehmet Evsile, "Cumhuriyet Döneminde Adalet Alanında Meydana Gelen Gelişmeler (1923-1950)", **Tarih Araştırmaları Dergisi**, C.X, No:10, Aralık 2018, s.123.

³¹⁴ Özbek, **a.g.e.**, s.41; Sanıvar, **a.g.e.**, s.80.

ceza infaz kurumları, açık ve kapalı ceza infaz kurumları ile çocuk eğitim evleri olarak ayrıma tabi tutulmuş ve kapalı ceza infaz kurumları; yüksek güvenlikli kapalı ceza infaz kurumları, kadın kapalı ceza infaz kurumları, çocuk kapalı ceza infaz kurumları, genç kapalı ceza infaz kurumları ile yetişkin kapalı ceza infaz kurumları, gözlem ve sınıflandırma merkezleri olmak üzere kendi içinde sınıflandırılmıştır³¹⁵. Açık ceza infaz kurumları da çocuk, kadın ve genç açık ceza infaz kurumları şeklinde sınıflandırılmıştır³¹⁶.

Ülkemizde 01.09.2022 tarihi itibari ile 280 kapalı ceza infaz kurumu, 89 müstakil açık ceza infaz kurumu, 4 çocuk eğitimevi, 10 kadın kapalı ceza infaz kurumu ve 7 kadın açık ceza infaz kurumu, 9 çocuk kapalı ceza infaz kurumu olmak üzere 399 ceza infaz kurumu bulunmaktadır³¹⁷.

³¹⁵ Süslü, **a.g.e.**, s.192; Sanıvar, **a.g.e.**, s.80-81.

³¹⁶ Bkz.CGTİHK, 2004, m.14.

³¹⁷ CTE, (çevrimiçi) <https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/cik-genel-bilgi>, İET: 06.10.2022

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

CEZA İNFAZ KURUMLARININ SINIFLANDIRILMASI VE AÇIK CEZA İNFAZ KURUMLARINA GEÇİŞ REJİMİ

3.1. Genel Açıklama

İkinci bölümde; ceza infaz kurumlarının sınıflandırılması, ceza infaz kurumlarının türleri ve özellikleri ile bu kurumlarda kalması gereken hükümlülere ilişkin bilgiler, infaz mevzuatımızda yer alan hükümlerden hareketle verilecektir. Buna karşın açık ceza infaz kurumlarının ortaya çıkışı, kapsamı ve cezanın özel önleme amacı ile ilişkisi gibi başlıklar ise mevcut çalışmada daha ayrıntılı bir biçimde ele alınması gerektiğinden, infaz mevzuatımız haricinde karşılaştırmalı hukuk ile diğer kaynaklardan edinilen bilgilere de yer verilecektir.

Söz konusu çalışma, açık ceza infaz kurumları ile cezanın özel önleme amacı arasındaki ilişkiyi irdelediğinden bu yol tercih edilmiştir.

3.2. Ceza İnfaz Kurumlarının Sınıflandırılması

CGTİHK'da ceza infaz kurumu kavramı, tutukevleri ile cezaevlerini içerecek bir kavram olarak kullanılmıştır³¹⁸. Bu hali ile ceza infaz kurumu hem hükümlülerin kondukları cezaevlerini hem tutuklulukların bulunduğu tutukevini hem de çocuk hükümlülerin barındırıldığı eğitimevlerini kapsamaktadır³¹⁹.

Ülkemizde tutukluların, bağımsız ayrı bir idari örgütlenmeye sahip tutukevleri yerine daha çok cezaevlerinin özel bölümlerinde barındırılması³²⁰ nedeninden ötürü birtakım terminolojik problemler oluşmuştur. Özellikle yetişkin hükümlülerin cezalarını infaz ettikleri cezaevlerinin, diğer ceza infaz kurumlarını kapsayacak biçimde kullanılmasıyla bahse konu terminoloji problemi had safhaya ulaşmıştır. Bununla birlikte çalışmada çocuk hükümlülerin eğitim evlerinden ayrılma koşulları da inceleneceğinden cezaevi kavramı yerine kanundaki kullanım biçimine uygun olarak ceza infaz kurumu tabiri tercih edilecektir.

³¹⁸ Özbek, **a.g.e.**, s.293; Demirbaş, **a.g.e.**, s.406.

³¹⁹ Özbek, **a.e.**, s.293; Demirbaş, **a.e.**, s.406.

³²⁰ Nimet Özkavalcı, **İnfaz Hakimliği**, 3.bs., Ankara, Seçkin, 2021, s.1048.

Buradan hareket ettiğimizde ise infaz kurumlarını; hükümlülerin cezalarını infaz ettikleri cezaevleri, çocuk hükümlülerin bulunduruldukları eğitimevleri, tutukluların barındırıldıkları tutukevleri ile çocuk tutukluların ve disiplin cezası sebebiyle gönderilen çocukların barındırıldıkları çocuk kapalı cezaevleri olarak ayırmak mümkündür³²¹.

Cezaevlerini ise kendi arasında kapalı cezaevleri ve açık cezaevleri olmak üzere tasnif edebiliriz. Yine kapalı cezaevleri güvenlik derecesi bakımından yüksek güvenlikli kapalı cezaevi ve standart kapalı cezaevi olarak³²²; cinsiyet ve yaş esasına göreyse kadın kapalı cezaevi, çocuk kapalı cezaevi, genç kapalı cezaevi ile yetişkin kapalı cezaevi şeklinde sınıflandırılabilir³²³. Açık cezaevlerini de aynı şekilde cinsiyet ve yaş esasına göre sınıflandırmak mümkündür.

Ayrıca ülkemizde ceza infaz kurumlarını, güvenlik dereceleri bakımından sınıflandıran yasal bir düzenleme olmamasına rağmen; ceza infaz kurumlarının yüksek, orta ve düşük güvenlikli olmak üzere sınıflandırılabileceğini söyleyenler de mevcuttur³²⁴. Fiili duruma bakılarak yapılan bu ayrıma göre yüksek güvenlikli kapalı ceza infaz kurumları, yüksek; ağır ceza mahkemesi merkez teşkilatına bağlı olup 60 kişiden fazla kapasiteye sahip kapalı ceza infaz kurumları, orta; ilçe teşkilatına bağlı ve 60 kişiden az kapasiteye sahip ceza infaz kurumları ile tüm açık ceza infaz kurumları ise düşük güvenlikli ceza infaz kurumları olarak sınıflandırılmaktadır³²⁵.

Mimari tarzlarına göreyse ceza infaz kurumlarının tipe uygun olan ve tipe uygun olmayan ceza infaz kurumları şeklinde sınıflandırılması mümkündür. Tipe uygun ceza infaz kurumları, belirli mimari standartlara göre dizayn edilmiş ceza infaz kurumlarıdır³²⁶. Ülkemizde tipe uygun ceza infaz kurumları A, A1, A2, A3, B, C, D, E, F, H, K, K2, L,M, R, S, T, Y şeklinde sıralanmıştır³²⁷. Tipe uygun olmayan ceza

³²¹ Demirbaş, **a.g.e.**, s.406.

³²² Demirbaş, **a.g.e.**, s.430; aktaran Yılmaz Sağlam, **Türk İnfaz Sisteminde Ceza İnfaz Kurumları**, Ankara, 2003, s.61.

³²³ Akın, **a.g.e.**, s.50; Özbek, **a.g.e.**, s.284; Necmi Acun, **Ceza İnfaz Kurumu İdaresi**, Ankara, Seçkin, 2021, s.30-31.

³²⁴ Demirbaş, **a.g.e.**, s.430; aktaran Sağlam, **a.g.e.**, s.61.

³²⁵ Demirbaş, **a.e.**, s.430; aktaran Sağlam, **a.e.**, s.61.

³²⁶ Özbek, **a.g.e.**, s.294.

³²⁷ Bkz. CTE, (çevrimiçi) <https://cte.adalet.gov.tr/Home/haritaliste>, İET: 06.10.2022.

infaz kurumları ise kamu görevlerine tahsis edilmiş hastane, okul gibi binaların ceza infaz kurumu olarak kullanılması sonucunda ortaya çıkmıştır³²⁸.

3.3. Ceza İnfaz Kurumuna Kabul ve Hükümlüye Uygun Bir İnfaz Kurumunun Belirlenmesi

Bizim infaz mevzuatımıza göre bir hükümlünün cezasının infazına başlayacağı kurumun saptanması ve ceza infaz kurumuna kabulü için birtakım aşamalardan geçilmesi gerekmektedir. Öncelikle hapis cezasına çarptırılan ya da adli para cezası hapis cezasına çevrilen hükümlü hakkındaki kesinleşmiş ilamın, ilama hükmeden mahkeme tarafından mahkemenin bulunduğu yer başsavcılığına gönderilmesi gerekmektedir³²⁹. Savcılık tarafından kasten işlenen suçlarda üç yıl veya daha az, taksirle işlenen suçlarda ise beş yıl veya daha az süreyle hükmedilen hapis cezaları için hükümlünün bildirilen adresine tebligat çıkarılabilir³³⁰. Bunun haricinde kalan hapis cezalarında ise savcılıkça yakalama emri düzenlenir³³¹.

Savcılık tarafından, hükümlünün bildirilen adresine yapılan tebligatı takiben on gün içerisinde hükümlünün gelmemesi, kaçması ya da kaçma şüphesinin olması gibi durumlarda yakalama emri çıkartılır³³². Adli para cezasından çevrilen hapis cezalarındaysa öncelikle hükümlünün bildirilen adresine çağrı yapılması zorunludur³³³. Çağrıya uyulmadığı takdirde bahse konu prosedür izlenecektir.

Hükümlünün isteğiyle gelmesi ya da yakalanarak getirilmesi sonrasında hükümlü ceza infaz kurumuna gönderilecektir. Hükümlünün hangi ceza infaz kurumuna gönderileceği noktasında mevzuatta bir açıklık olmamasına rağmen uygulamada hükümlü, başvurduğu veya yakalandığı yer başsavcılık bölgesindeki ceza infaz

³²⁸ Demirbaş, **a.g.e.**, s.427; Özbek, **a.g.e.**, s.294.

³²⁹ Feridun Yetgin, **İnfaz Hukuku El Kitabı**, 3.bs., Ankara, Adalet, 2020, s.55; Demirbaş, **a.g.e.**, s.68; Özbek, **a.g.e.**, s.82; Akın, **a.g.e.**, s.278.

³³⁰ Kemal Mecit, **İnfaz Hukuku**, 4.bs., Ankara, Adalet, 2017, s.40; Çetin Akkaya, **Cezaların İnfazı ve İnfaz Hukuku**, 6.bs., Ankara, Adalet, 2018, s.30; Akın, **a.g.e.**, s.280; Yetgin, **a.g.e.**, s.55; Özbek, **a.g.e.**, s.84; Demirbaş, **a.g.e.**, s.70.

³³¹ Özbek, **a.g.e.**, s.84; Mecit, **a.g.e.**, s.43; Demirbaş, **a.g.e.**, s.71; Yetgin, **a.g.e.**, s.56; Akın, **a.g.e.**, s.280.

³³² Mecit, **a.g.e.**, s.43; Demirbaş, **a.g.e.**, s.71; Akkaya, **a.g.e.**, s.31; Yetgin, **a.g.e.**, s.56; Bkz.CGTİHK, m. 19/1.

³³³ Özbek, **a.g.e.**, s.84; Demirbaş, **a.g.e.**, s.71; Akkaya, **a.g.e.**, s.31; Bkz. CGTİHK, m.19/3.

kurumuna gönderilmektedir³³⁴. Bununla birlikte hükümlünün doğrudan açık ceza infaz kurumuna gönderilmesi gerekiyorsa, çağrı üzerine gelen hükümlüye belirlenen açık ceza infaz kurumuna teslim olması adına on günlük süre verilmektedir³³⁵. Hükümlünün gönderileceği açık ceza infaz kurumu ise savcılık çağrısı üzerine geldiği ağır ceza mahkemesi merkez ya da mülhakat adliyelerdeki yargı çevresi içerisinde bulunan açık ceza infaz kurumudur³³⁶. Eğer ağır ceza mahkemesi merkez ya da mülhakat adliye yargı çevresinde açık ceza infaz kurumu yoksa, hükümlü Bakanlıkça belirlenen listedeki açık kurumlardan herhangi birine gönderilir³³⁷.

Hükümlünün verilen on günlük süre zarfında, açık ceza infaz kurumuna teslim olmaması durumunda yakalama emri çıkarılır. Ve kolluk marifetiyle açık ceza infaz kurumuna gönderilir³³⁸. Ancak hükümlünün yakalandığı yerde açık ceza infaz kurumu mevcut değilse, hükümlü Bakanlıkça belirlenen açık ceza infaz kurumlarından birine gönderilene kadar yakalandığı yer kapalı ceza infaz kurumunda kalacaktır³³⁹.

Hükümlü, ceza infaz kurumuna gönderildikten sonra üst araması yapılarak kabul odasına konulur³⁴⁰. Akabinde ise tıbbi muayenesi yapılır³⁴¹. Takiben hükümlünün kabul odasında mesleki durumu ve eğitim bilgisi ölçülür³⁴² ve hükümlünün kimlik tespiti yapılır. Hükümlünün el ve avuç içi izleri, kan örneği alınır; fotoğrafı çekilir³⁴³. Bahse konu işlemlerin yanında hükümlünün; infaza konu mahkeme ilamı, suç türü, ceza süresi, ad ve soy ad gibi bilgileri hükümlü defterine kayıt olunur ve hükümlüye bir numara verilir³⁴⁴. Hükümlü kabul odasından sonra suç türüne uygun odaya gönderilir³⁴⁵.

³³⁴ Gökhan Ölmez ve diğerleri, **İnfaz Hukuku**, Ed. İzzet Özgenç, Cumhuriyet Şahin, 4.bs., Ankara, Seçkin, 2021, s.32.

³³⁵ Özbek, **a.g.e.**, s.300; Akkaya, **a.g.e.**, s.31; Yetgin, **a.g.e.**, s.1010.

³³⁶ Yetgin, **a.e.**, s.1012; Bkz. ACAY, 2012, m.9/1.

³³⁷ Yetgin, **a.e.**, s.1012; Akın, **a.g.e.**, s.366; Bkz. ACAY, 2012, m.9/2.

³³⁸ Yetgin, **a.e.**, s.1013; Akın, **a.e.**, s.366.

³³⁹ Yetgin, **a.e.**, s.1013; Bkz. ACAY, 2012, m.9/4.

³⁴⁰ Özbek, **a.g.e.**, s.133; Ölmez ve diğerleri, **a.g.e.**, s.32; Demirbaş, **a.g.e.**, s.255; Bkz. CGTİHK, 2004, m.21/1-CİYCGTİHY, 2020, m.55/5.

³⁴¹ Demirbaş, **a.e.**, s.255; Ölmez ve diğerleri, **a.e.**, s.33; Bkz. CGTİHK, 2004, m.21/1-CİYCGTİHY, 2020, m.55/5.

³⁴² Demirbaş, **a.e.**, s.255; Ölmez ve diğerleri, **a.e.**, s.33.

³⁴³ Demirbaş, **a.e.**, s.255; Ölmez ve diğerleri, **a.e.**, s.33; Özbek, **a.g.e.**, s.134; Bkz. CGTİHK, 2004, m.21/3- CİYCGTİHY, 2020, m.55/4.

³⁴⁴ Özbek, **a.e.**, s.134; Ölmez ve diğerleri, **a.g.e.**, s.33; Demirbaş, **a.g.e.**, s.255.

³⁴⁵ Demirbaş, **a.e.**, s.256.

Bu aşamada hükümlünün, hangi ceza infaz kurumunda cezasının infazına başlayacağı halihazırda tespit edilmemiştir. Hükümlünün gönderileceği ceza infaz kurumunun belirlenmesi ancak hükümlünün gözlem ve sınıflandırması sonucunda olacaktır.

Kriminolojik anlamda gözlem ve sınıflandırma ya da eski ismi ile müşahade ise infazın hükümlüye uydurulmasını diğer bir deyişle infazın şahsileştirilmesi amacıyla hazırlanacak programın saptanmasını, hükümlünün değişik yönlerden değerlendirilmesini ve değerlendirme soncuna göre gruplandırılmasını ifade etmektedir³⁴⁶. Şöyle ki hükümlüye tatbik edilecek iyileştirme programları ile hükümlünün barınacağı ceza infaz kurumu arasında doğrudan bir ilişki mevcuttur. Hükümlünün tehlikeli bir suçlu olarak sınıflandırılması ve buna uygun bir ceza infaz kurumuna gönderilmesi durumunda uygulanacak iyileştirme programı ile normal güvenlik seviyesine sahip kapalı ceza infaz kurumlarından birine gönderilmesi halinde tatbik edilecek iyileştirme programı, farklı olacaktır. Bu nedenle gözlem safhası infazın bireyselleştirilmesinde en önemli aşamayı oluşturmaktadır.

İnfazın bireyselleştirilmesi bakımından değindiğimiz öneme sahip olan gözlem ve sınıflandırmanın nasıl yapılacağına yönelik, farklı düşünceler ortaya atılmıştır. Örneğin hükümlülerin en iyi şekilde gözlemlenebileceği yerin hücre olduğu ve gözlem süresince hükümlülerin müstakil hücrelerde bulunması ve diğer hükümlüler ile bir arada bulunmaması gerektiği ifade edilmiştir³⁴⁷. Diğer yandan hükümlünün şahsi özelliklerinin ve davranışlarının en iyi şekilde topluluk içerisinde gözlemlenebileceğini söyleyenler de olmuştur³⁴⁸.

Ülkemizde ise hükümlünün gözlemi, gözlem ve sınıflandırma merkezleri olarak kurulmuş yapılarda gerçekleşir³⁴⁹. Söz konusu yapıların müstakil olarak inşa edilememeleri veya yetersiz sayıda olmaları halindeyse, kapalı ceza infaz kurumlarının bu iş için tahsis edilen bağımsız bölümleri kullanılır³⁵⁰. Mümkün olduğu

³⁴⁶ Özbek, **a.g.e.**, s.135; Demirbaş, **a.g.e.**, s.259; aktaran Öztekin Tosun, **Suçluların Gözlemi**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1966, s.359.

³⁴⁷ Demirbaş, **a.e.**, s.261.

³⁴⁸ Demirbaş, **a.e.**, s.261.

³⁴⁹ Ölmez ve diğerleri, **a.g.e.**, s.34.

³⁵⁰ Demirbaş, **a.g.e.**, s.261; Ölmez ve diğerleri, **a.e.**, s.34; Bkz. CGTİHK, 2004, m.23/1-a.

takdirde kadın, çocuk ve genç hükümlülerin gözlemi, ayrı gözlem ve sınıflandırma merkezlerinde yapılır. Mevcut merkezlerin bulunmaması ya da yetersiz olmaları halinde kadın, çocuk veya genç kapalı cezaevlerinin bu iş için ayrılmış özel bölümlerinde, bu işlem yerine getirilir³⁵¹. Kural olarak hükümlünün gözlemi tek kişilik odalarda yapılmaktadır³⁵². Ancak fiziki yetersizlikler dolayısı ile bu kurala riayet edilemediği takdirde birden fazla hükümlünün aynı odada barındırılması mümkündür³⁵³.

Gözlem aşamasında hükümlünün suça karşı eğilimi, pişmanlık durumu, mesleki bilgisi, topluluk içerisindeki davranışları, fiziksel durumu gibi değişik yönlerden incelenmesi söz konusu olacaktır³⁵⁴. Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası dışındaki suçlardan mahkum olan hükümlülerin tehlikeli olmadıkları saptandığı takdirde gözlem ve sınıflandırma safhasında diğer hükümlüler ile bir araya gelmeleri, yemekhanede toplu olarak yemek yemeleri ve diğer hükümlülerle yapılan aktivitelere katılmaları ile ziyaretçi kabulüne izin verilecektir³⁵⁵. Hükümlünün gözlemi, gözlem ve sınıflandırma merkezi personeli tarafından yerine getirilecektir. Bu kurumlarda ise yeterli sayıda kriminolog, pedagog veya ceza hukuku bilgisine sahip görevli ile psikolog, sosyal çalışmacı, adli tıp uzmanı istihdam edilecektir³⁵⁶. Hükümlünün gözlemlenmesi, 60 günü geçmeyecektir³⁵⁷. Söz konusu süre azami süre olmakla birlikte suçun işlenişi ya da hükümlünün nevi şahsına ait özellikler dikkate alınmak suretiyle bu sürenin beklenmesi gerekmecektir. Hatta aynı gerekçelerle hükümlü, gözleme tabi tutulmayabilir³⁵⁸.

Yine tüm hükümlülerin gözleme tabi tutulması söz konusu olmayacaktır. İnfaz Kanunumuza göre süresiz hapis cezasına mahkum olanlar yani ağırlaştırılmış müebbet veya müebbet hapis cezasına mahkum olanlar ile iki yıldan fazla süreli hapis cezasına

³⁵¹ Özbek, **a.g.e.**, s.136-137; Bkz. CGTİHK, 2004, m.23/1-c.

³⁵² Özbek, **a.e.**, s.136-137; Ölmez ve diğerleri, **a.g.e.**, s.35; Demirbaş, **a.g.e.**, s.262; Özkavalcı, **a.g.e.**, s.237; Bkz. CGTİHK, 2004, m.23/1-d.

³⁵³ Özbek, **a.e.**, s.136-137; Ölmez ve diğerleri, **a.e.**, s.35; Demirbaş, **a.e.**, s.262; Özkavalcı, **a.e.**, s.237; Bkz. CGTİHK, 2004, m.23/1-d.

³⁵⁴ Demirbaş, **a.e.**, s.261.

³⁵⁵ Ölmez ve diğerleri, **a.g.e.**, s.35.

³⁵⁶ Özkavalcı, **a.g.e.**, s.237; Demirbaş, **a.g.e.**, s.261; Bkz. CGTİHK, 2004, m.23/1-b.

³⁵⁷ Özkavalcı, **a.e.**, s.237; Akın, **a.g.e.**, s.509; Bkz. CGTİHK, 2004, m.23/1-e.

³⁵⁸ Demirbaş, **a.g.e.**, s.262.

mahkum olan hükümlüler haricinde kalan diğer hükümlülerin yerleştirilecekleri infaz kurumları gözlem ve sınıflandırma yapılmaksızın belirlenecektir³⁵⁹.

Gözlem ve sınıflandırma merkezi ya da kapalı ceza infaz kurumu idare ve gözlem kurulu tarafından hükümlünün gözlem ve sınıflandırma formunun çeşitli kısımları, ilgili uzmanlar tarafından doldurulacaktır³⁶⁰. Kurum müdürü, ikinci müdür, cezaevi tabibi, psikiyatrist, psiko-sosyal servisinde görevli personel ve öğretmen, baş koruma memuru ile kurum müdürü tarafından seçilen teknik personelden oluşan idare ve gözlem kurulu³⁶¹ ise hükümlünün dosyasını inceleyecektir. İdare ve gözlem kurulu bu inceleme üzerine hükümlünün kalması gereken ceza infaz kurumu hakkında karar verecektir³⁶². Ancak bu karar, Adalet Bakanlığı'nın hükümlüyü uygun bir kuruma yerleştirmesi için tavsiye niteliğindedir. Nihai karar idare ve gözlem kurulunun tavsiye kararı ile hükümlünün dosyasını değerlendiren Adalet Bakanlığı tarafından verilmektedir³⁶³. Bu aşamadan sonra hükümlünün yerleştirileceği cezaevi belirlenmiş olmaktadır. Bununla birlikte gözlem ve sınıflandırmanın yapıldığı kurumda veya kurumun bağlı bulunduğu Başsavcılık bölgesinde ceza infaz kurumu olması halinde, hükümlünün dosyası Adalet Bakanlığı'na gönderilmeden, hükümlü bu ceza infaz kurumuna yerleştirilecektir³⁶⁴.

3.4. Hükümlülerin Gruplandırılması

Hükümlünün yerleştirileceği ceza infaz kurumu belirlendikten ve bu ceza infaz kurumuna hükümlü gönderildikten sonra hükümlünün doğal özellikleri, suç türü göz önüne alınarak sınıflandırılması gerekmektedir. Nitekim 1950 tarihli 12.Uluslararası Ceza Hukuku ve Ceza Evleri Kongresi'nin 1 Numaralı Kararı'nda hükümlülerin gruplandırılması; yaş, cinsiyet, akli durum ve mükerrerlik gibi kıstaslar nazara alınarak

³⁵⁹ Akın, **a.g.e.**, s.509; Özkavalcı, **a.g.e.**, s.237; Demirbaş, **a.e.**, s.262; Ölmez ve diğerleri, **a.g.e.**, s.35; Bkz. CGTİHK,2004, m.23/1-e.

³⁶⁰ Ölmez ve diğerleri, **a.e.**, s.38-39.

³⁶¹ CİYCGTİHY, 2020, m.22 : "(1) İdare ve gözlem kurulu; kurum müdürünün başkanlığında, gözlem ve sınıflandırmadan sorumlu ikinci müdür, idare memuru, cezaevi tabibi, psikiyatrist, bir psikolog ve psiko-sosyal yardım servisinde görevli diğer unvandan bir personel, öğretmen, infaz ve koruma başmemuru ile kurum müdürü tarafından teknik personel arasından seçilen bir görevliden oluşur."

³⁶² Ölmez ve diğerleri, **a.g.e.**, s.39.

³⁶³ Özkavalcı, **a.g.e.**, s.237; Akın, **a.g.e.**, s.508; Demirbaş, **a.g.e.**, s.262; Bkz. CGTİHK, 2004, m.23/1-g.

³⁶⁴ Özkavalcı, **a.e.**, s.237; Akın, **a.e.**, s.508; Demirbaş, **a.e.**, s.262; Bkz. CGTİHK, 2004, m.23/1-g.

ayrılmaları ve gönderildikleri ceza infaz kurumunda yeniden alt ayrımlara göre sınıflandırılmaları şeklinde tanımlanmıştır³⁶⁵. Bizim hukukumuzda ise hükümlülerin sınıflandırılması hem Kanun hem İnfaz Yönetmeliği hem de Gözlem ve Sınıflandırma Merkezlerinin Kuruluş ve İşleyişi ile Hükümlülerin Değerlendirilmesine Dair Yönetmelik'te ayrı ayrı düzenlenmiştir.

Gözlem ve Sınıflandırma Merkezleri ve Hükümlülerin Değerlendirilmesine Dair Yönetmelik'te hükümlülerin gruplandırılması, hükümlülerin bulundukları ya da gönderildikleri tüm kurumlarda hükümlünün şahsı ve suçun işlenişi ile mükerrerlik gibi birçok kısıta göre alt gruplara ayrılmasını ifade etmektedir. İlgili yönetmeliğin 19. maddesi uyarınca hükümlüler; ilk defa suç işleyen, mükerrer olan, suç işlemeyi meslek haline getiren, itiyadi suçlu şeklinde gruplara ayrılacaktır³⁶⁶. Yine aynı maddeye göre hükümlüler; zihinsel, bedensel durumları ile yaşlarına ve özel bir infaz rejimine tabi tutulma ihtiyacına göre sınıflandırılacaktır. Ayrıca hükümlünün tehlikelilik hali, terör suçlusu olması ya da örgütlü işlenen suçlardan mahkum olması gibi haller de gruplandırmada dikkate alınacaktır³⁶⁷.

Bunların yanında hükümlü, hükümlülük süresi ve suç tipi dikkate alınarak alt ayrımlara tabi tutulacaktır. Şöyle ki öncelikle hükümlüler; ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası alanlar, müebbet hapis cezası alanlar ile süreli hapis cezası alanlar olmak üzere sınıflandırılacaktır. Daha sonrasında ise süreli hapis cezasına mahkum olanlar kendi aralarında; iki yıla kadar hapis cezasına mahkum olanlar, iki-altı yıl arasında ve altı yıldan fazla hapis cezasına mahkum olanlar şeklinde alt bir ayrıma tabi tutulacaktır. Suç türü bakımından cinsel suçlar, kişilere karşı suçlar, topluma karşı suçlar, millete ve devlete karşı suçlar, uluslararası suçlar başlıkları adı altında mahkum olunan suça göre de gruplandırma yapılacaktır³⁶⁸. Örgütlü suçlardan hüküm giyenler ise örgütle ilişkileri bakımından sınıflandırmaya tabi tutulacaktır. Örgüt lideri, aktif üye, örgütten ayrılan ve tarafsız konumda bulunanlar şeklinde alt başlıklara göre hükümlüler gruplandırılacaktır³⁶⁹. Hükümlülerin zihinsel ve bedensel durumlarına

³⁶⁵ Demirbaş, **a.g.e.**, s.263; Özbek, **a.g.e.**, s.137-138.

³⁶⁶ Bkz. GSMHDDY, 2020, m.19-24.

³⁶⁷ Özbek, **a.g.e.**, s.138.

³⁶⁸ Ölmez ve diğerleri, **a.g.e.**, s.43.

³⁶⁹ Ölmez ve diğerleri, **a.e.**, s.42.

göre gruplandırılmaları ise şu alt başlıklar dikkate alınarak gerçekleştirilecektir: Akıl hastası olanlar, psikolojik rahatsızlığı bulunanlar, madde bağımlısı olanlar ve cinsel yönelimi farklı olanlar³⁷⁰.

Gözlem ve Sınıflandırma Merkezleri ile Hükümlülerin Değerlendirmesine Dair Yönetmelik'teki bu ayrıntılı tarife ek olarak, Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik'in 57.maddesinin 1.fıkrasının ç bendinde genel kolluk hizmetleri ve diğer kamu görevlerinde bulunmuş kişilerin, diğer mahkumlardan ayrı odalarda barındırılacağı belirtilmektedir³⁷¹. Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un 24.maddesi ise Gözlem ve Sınıflandırma Merkezleri ile Hükümlülerin Değerlendirilmesine Dair Yönetmelik Hükümünün 19.maddesiyle paraleldir. Kanuna göre ilk defa suç işleyenler, mükerrirler, itiyadi suçlular ile suç işlemeyi meslek edinenler ayrı barındırılacaktır. Hükümlü; yaş, zihinsel ve bedensel özelliklerine göre de sınıflandırılacaktır. Yine tehlikelilik hali, terör suçlusu olma, örgütlü suçlardan hüküm giyme gibi suç ve suçluya ilişkin başka kıstaslar da gruplandırmada dikkate alınacaktır³⁷².

3.5. Kapalı Ceza İnfaz Kurumları ve Kapalı Ceza İnfaz Kurumlarında Kalması Gereken Hükümlüler

Kapalı ceza infaz kurumlarını güvenlik rejimi bakımından yüksek güvenlikli kapalı ceza infaz kurumları ile normal kapalı ceza infaz kurumları olarak; yaş ve cinsiyet esasına göreyse yetişkin kapalı ceza infaz kurumları, kadın kapalı ceza infaz kurumları, genç kapalı ceza infaz kurumları, çocuk kapalı ceza infaz kurumları şeklinde sınıflandırmak mümkündür.

Bunlardan yüksek güvenlikli kapalı ceza infaz kurumlarını; firara karşı her türlü fiziksel, mekanik ve elektronik engellere sahip, iç ve dış güvenlik görevlileri bulunan, hükümlülerin bir veya üç kişilik odalarda barındırıldığı ve mevzuatça izin verilen haller haricinde aynı oda dışında bulunan hükümlülerin birbirleri ve ziyaretçilerle iletişimine izin verilmeyen, oda ile koridor kapıları kapalı tutulan, bireysel ya da

³⁷⁰ Bkz. GSMHDDY, 2020, m.23.

³⁷¹ Demirbaş, **a.g.e.**, s.266.

³⁷² Bkz. CGTİHK, 2004, m.24.

grupsal iyileştirme yöntemlerinin uygulandığı ceza infaz kurumları şeklinde tanımlayabiliriz³⁷³.

Yüksek güvenlikli ceza infaz kurumlarında barındırılan hükümlüler ise şunlardır: Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına mahkum olanlar, suç örgütü kurucusu ya da yöneticisi olmaktan dolayı hapis cezasına çarptırılanlar, süresi ne olursa olsun anayasal düzene ve devlete karşı suç işlemek amacıyla kurulmuş bir örgütün üyesi, yöneticisi veya kurucusu olmaktan hüküm giyenler. Sayılan hükümlüler cezalarını yüksek güvenlikli ceza infaz kurumlarında infaz edeceklerdir³⁷⁴. Bunlara ek olarak suç örgütünün ya da terör örgütünün kurucusu veya yöneticisi ya da üyesi olmamakla birlikte örgüt faaliyeti kapsamında insanlığa karşı suçlar, kasten öldürme, uyuşturucu ve uyarıcı madde imal ve ticareti suçları ile anayasal düzen ve devlete karşı işlenen suçlardan hüküm giyenlerin cezalarının infazı da yüksek güvenlikli kapalı ceza infaz kurumlarında gerçekleşecektir³⁷⁵.

Kapalı ceza infaz kurumları ise yüksek güvenlikli kapalı ceza infaz kurumlarında olduğu gibi firara karşı fiziksel, mekanik, elektronik engellerle donatılmış, iç ve dış güvenlik görevlilerine sahip, mevzuatça izin verilen haller haricinde aynı oda ve koğuş dışındaki hükümlülerin birbirleriyle iletişim kurmasına izin verilmeyen, hükümlülere bireysel veya grupsal ya da toplu iyileştirme programlarının uygulandığı ceza infaz kurumlarıdır³⁷⁶. Kapalı kurumlar yaş ve cinsiyet esasına göreyse çocuk, genç ve kadın kapalı ile yetişkin kapalı ceza infaz kurumu şeklinde ayrılmıştır³⁷⁷. Bunlardan çocuk kapalı ceza infaz kurumlarında, tutuklu yargılanan çocuklar ile disiplin cezası sebebiyle eğitim evlerinden gönderilen çocuklar barındırılacaktır³⁷⁸. Genç kapalı ceza infaz kurumlarında ise 18-21 yaş arasında bulunan genç hükümlüler barındırılır³⁷⁹.

³⁷³ Akın, **a.g.e.**, s.502-503; Acun, **a.g.e.**, s.29; Özbek, **a.g.e.**, s.295; Demirbaş, **a.g.e.**, s.431; Ölmez ve diğerleri, **a.g.e.**, s.43-44; Özkavalcı, **a.g.e.**, s.131; Bkz. CGTİHK, 2004, m.9/1.

³⁷⁴ Akın, **a.e.**, s.503; Acun, **a.e.**, s.29-30; Özkavalcı, **a.e.**, s.131; Ölmez ve diğerleri, **a.e.**, s.44-45; Bkz. CGTİHK, 2004, m.9/2.

³⁷⁵ Akın, **a.e.**, s.503; Acun, **a.e.**, s.29-30; Özkavalcı, **a.e.**, s.131; Ölmez ve diğerleri, **a.e.**, s.44-45; Bkz. CGTİHK, 2004, m.9/2.

³⁷⁶ Acun, **a.e.**, s.29; Akın, **a.e.**, s.502; Özkavalcı, **a.e.**, s.130; Bkz. CGTİHK, 2004, m.8/1.

³⁷⁷ Acun, **a.e.**, s.30-31.

³⁷⁸ Demirbaş, **a.g.e.**, s.437; Özbek, **a.g.e.**, s.296; Bkz. CGTİHK, 2004, m.11/1.

³⁷⁹ Demirbaş, **a.e.**, s.438; Bkz. CGTİHK, 2004, m.12/1.

Kapalı ceza infaz kurumlarında kural olarak kasten işlenen suçlarda toplam cezası üç yıldan; taksirle işlenen suçlarda ise beş yıldan fazla hapis cezasına mahkum olan hükümlülerin cezaları infaz edilecektir³⁸⁰. Ancak süresi ne olursa olsun terör suçlarından hüküm giyenler, örgüt kurucusu veya yöneticisi ya da üyesi olanlar ile örgüt faaliyeti kapsamında işlenen suçlardan mahkum olanlar, cinsel dokunulmazlığa karşı suç işleyenler, koşullu salıverilme kararı geri alınanlar ve haklarında ikinci kez tekerrür hükmü tatbik edilenler doğrudan kapalı ceza infaz kurumlarına gönderilecektir³⁸¹. Ayrıca kapalı ceza infaz kurumundan bir kez, açık ceza infaz kurumlarından ise iki kez firar etmiş olanlar işledikleri suç ve hükümlülük sürelerine bakılmaksızın kapalı ceza infaz kurumlarına gönderilecektir³⁸². Ek olarak İcra İflas Kanunu kapsamı dışında kalan tazyik hapislerinin ve hangi kanun olduğuna bakılmaksızın disiplin hapsi cezalarının infazı, kapalı ceza infaz kurumlarında gerçekleştirilecektir³⁸³.

3.6. Açık Ceza İnfaz Kurumları

3.6.1. Tanımı

Açık ceza infaz kurumları genel itibari ile hükümlülerin kapalı ceza infaz kurumlarına göre daha fazla hareket serbestisine ve özgürlüğüne sahip oldukları kurumlardır³⁸⁴. Bununla birlikte açık ceza infaz kurumlarının, yalnızca hükümlülerin hareket serbestileri esas alınarak tanımlanması doğru bir yaklaşım olmayacaktır. Açık ceza infaz kurumlarını tanımlarken, bu ceza infaz kurumlarında bulunması gereken iki ayrı özelliğe atıf yapmak gerekecektir. Bunlardan ilki normallik diğeri ise açıklık nosyonlarıdır³⁸⁵.

Normallik kavramı ile anlatılmak istenen açık ceza infaz kurumlarındaki yaşam şartlarının mümkün olabildiği ölçüde cezaevi dışındaki yaşam ile benzerlik

³⁸⁰ Yetgin, **a.g.e.**, s.1004.

³⁸¹ Yetgin, **a.e.**, s.1004.

³⁸² Bkz. ACAY, 2012, m.8/2-c.

³⁸³ Bkz. ACAY, 2012, m.8/2-ç.

³⁸⁴ Marta Marti, "Prisoners In The Community : Open Prision Model İn Catalonia", **Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab**, C.CVI, No:2, 2019, s.211.

³⁸⁵ Jens Tolstrup, "The Danish Prison Model", **Track Two**, C.XI, No:2, 1 Nisan 2002, s.40.

göstermesidir³⁸⁶. Bu sebeple açık ceza infaz kurumlarının çoğunda, firara karşı harici engeller bulunmamaktadır³⁸⁷. Açık ceza infaz kurumunda bulunan hükümlülerin ceza infaz kurumu dışında çalışmaları, eğitimlerine devam etmeleri ve aile ziyaretleri gibi hususlar; ceza infaz kurumu içerisinde olağan yaşama paralel bir yaşam formu yaratma amacının infaz rejimi alanındaki iz düşümleridir. Bazı ülkelerde olduğu üzere hükümlülerin alışveriş yapabilmeleri, kendi odalarını diledikleri şekilde düzenleyebilmeleri ve misafirlerini bu odalarda ağırlayabilmeleri, normalleşme yaklaşımının doğrudan sonuçlarıdır³⁸⁸.

Olağan yaşama mümkün olduğu kadar benzer şartların açık ceza infaz kurumlarında yaratılması, hükümlünün yeniden sosyalleştirilmesi gayesinin asosyal koşullarda yerine getirilemeyeceği fikrinin önem kazanması sayesinde gerçekleşmiştir. Kapalı ceza infaz kurumlarında, hükümlüler üzerinde mutlak bir denetim ve gözetim söz konusudur³⁸⁹. Hükümlü bu kurumlarda günün büyük bir kısmını, odası ya da koğuşunda geçirmektedir³⁹⁰. Cezaevi dışındaki yaşamdan tam tecrit halinde bulunan hükümlünün, bu koşullarda ıslah edilmesi düşünülemeyecektir. İşte bu sebeple, kapalı ceza infaz kurumlarındaki katı infaz ve disiplin rejiminin yumuşatıldığı ve yarı mahpusluk şartlarının egemen olduğu yeni infaz kurumlarına ihtiyaç duyulmuştur³⁹¹.

Bu ihtiyacın sonucu olarak oluşturulan infaz kurumlarını tanımlamak adına yararlanabileceğimiz diğer nosyon ise açıklıktır³⁹². Açıklık kavramı ile bahsedilmek istenense; hükümlünün ailesi ve yakınlarının, hükümlüye erişiminin istisnai haller

³⁸⁶ Giovanni Mastrobuoni, Daniele Terlizzese, "Leave the Open Door? Prison Conditions and Recidivism", **Collegio Carla Alberto**, No:580, Aralık, 2018, s.2-3, (çevrimiçi) <https://www.carloalberto.org/wp-content/uploads/2019/06/no.580.pdf>, İET: 05.03.2022; Marta Marti, **a.g.e.**, s.212; Katharina Maier, "Canada's 'Open Prisons': Hybridisation and the Role of Halfway Houses in Penal Scholarship and Practice", **The Howard Journal of Crime and Justice**, C.LIX, No:4, Aralık 2020, s.384.

³⁸⁷ Katharina Maier, **a.g.e.**, s.389.

³⁸⁸ Bethany May Statham, Belinda Winder, Daniel Micklethwaite, "Success Within a UK Open Prison and Surviving The Pains Of Freedom", **Psychology Crime and Law**, C.XXVII, No:2, Kasım 2020, s.732.

³⁸⁹ Trygve J. Steiro ve diğerleri, "Balancing Structure and Learning in an Open Prison", **International Journal of Management, Knowledge and Learning**, C.II, No:1, Ocak 2013, s.103; Mastrobuoni, Terlizzese, **a.g.e.**, s.2-3.

³⁹⁰ Mastrobuoni, Terlizzese, **a.y.**, s.2-3.

³⁹¹ Kristian Mjåland ve diğerleri, "Contrasts In Freedom: Comparing The Experiences Of Imprisonment In Open and Closed Prisons In England and Wales and Norway", **European Journal of Criminology**, 31 Aralık 2021, s.3-5.

³⁹² Tolstrup, **a.g.e.**, s.40.

haricinde sınırlanmaması ve hükümlünün dış dünya ile temasına mümkün olabildiği ölçüde izin verilmesidir³⁹³. Örneğin hükümlünün; telefon, bilgisayar televizyon gibi araçlara sahip olabilmesi, gazete, dergi, kitap okuyabilmesi bu kapsamda sayılabilir³⁹⁴. Hükümlünün yakınları ile infaz kurumu görevlilerinin müdahalesi olmaksızın kendi odasında ya da bu işler için tahsis edilmiş yerlerde görüşebilmesi³⁹⁵ ve ceza infaz kurumu yöneticileri ile görevlileri hakkında dilediği makama başvuru yapabilmesi şeklinde³⁹⁶ sayabileceğimiz tüm hususları, açıklık nosyonu adı altında ele almak mümkündür. Elbette ki açıklık kavramından, hükümlünün her halükarda dilediği şekilde dış dünya ile temas kurabilmesi anlaşılmamalıdır. Tam tersine hükümlünün cezai sonuç doğuracak fiilleri söz konusu olursa, bu fiillere orantılı şekilde müdahale edilmesi gerekmektedir. Daha açık bir anlatımla ifade etmek gerekirse bir başkasının suç işlemeye teşvik edilmesi ya da hükümlünün yeniden suç işlemesi veya cezaevi disiplinine aykırı fiillerin ortaya çıkması ihtimalleri vuku bulmadığı takdirde hükümlünün, cezaevi dışındaki dünya ile kurduğu ilişkiye müdahale edilmemesi açıklık ilkesinin sonucudur³⁹⁷.

Yukarıda özetlenen bu iki kavramdan hareketle açık ceza infaz kurumları, ceza infaz kurumundaki yaşam şartları ile ceza infaz kurumu dışındaki koşulların ince bir çizgiyle birbirinden ayrıldığı, hükümlünün hareket serbestisinin ve dış dünyaya erişiminin daha fazla olduğu, hükümlünün ıslahı amacının ceza-adalet sisteminde öne çıkması ile ihdas edilmiş infaz kurumları olarak tanımlanabilir. Bunun yanında açık ceza infaz kurumlarını, cezaevi yönetim modellerini baz alarak tanımlamak da mümkündür. Örneğin bir düşünceye göre ceza infaz kurumları iki yönetim modeli baz alınarak tasarlanmışlardır³⁹⁸. Bunlardan ilki kontrol modelidir. Kontrol modelini esas alan ceza infaz kurumlarında, hükümlünün ruhu ve bedeni üzerinde mutlak hakimiyetin ele geçirilmesi arzulanmaktadır. Böylece hükümlünün dış dünyadan tamamiyle tecrit

³⁹³ Tolstrup, **a.g.e.**, s.41.

³⁹⁴ Ryan Berger, "Kriminalomsorgen: A Look at the World's Most Humane Prison System in Norway", **Social Science Research Network**, 11 Aralık 2016, s.12, (çevrimiçi) DOI:10.2139/SSRN.2883512, İET: 08.02.2022.

³⁹⁵ Meagan Denny, "Norway's Prison System: Inv s Prison System: Investigating Recidivism and Reintegration", **Bridges: A Journal of Student Research**, C.X, No:10, 2016, s.28.

³⁹⁶ Tolstrup, **a.g.e.**, s.40-41.

³⁹⁷ Tolstrup, **a.y.**, s.40-41.

³⁹⁸ Steiro ve diğerleri, **a.g.e.**, s.102.

edildiği ve günün çoğunu koğuştta ya da odasında geçirdiği ve serbest zaman aktiviteleriniyse ceza infaz kurumu yönetiminin sıkı denetimi altında gerçekleştirdiği bir infaz rejimi yaratılmış olur³⁹⁹. Bu modelin esas gayesi, hükümlünün uslandırılması ve terbiye edilmesidir. Sıkı infaz rejimi ile hükümlü terbiye edilmelidir. Özellikle yüksek güvenliklı kapalı ceza infaz kurumları ile kapalı ceza infaz kurumlarında geçerli olan yönetim modelinin, kontrol modeli olduğunu söyleyebiliriz. Bu ceza infaz kurumlarında, mevzuatın izin verdiği haller haricinde hükümlülerin bulundukları odalardan ya da koğuştlardan çıkmasına ve diğerk koğuştlar ile odalarda bulunan hükümlülerle iletişimine izin verilmemektedir⁴⁰⁰. Buradan da anlaşıldığı üzere hükümlülerin uslandırılması amacının, hükümlülerin birbirlerinden tecrit edilmesi ya da birbirleriyle olabildiğince az iletişim kurmalarının sağlanması ile mümkün olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca kontrol modelinin tatbik edildiği ceza infaz kurumlarında hükümlülerin saldırganlık profilleri yüksektir ve hükümlülük süreleri uzundur⁴⁰¹.

Diğerk yönetim modeli olan rıza ve sorumluluk modeli⁴⁰² ise kontrol modeline taban tabana zıttır. Rıza ve sorumluluk modeline dayanan yaklaşım, hükümlüye verilen tek cezanın özgürlükten mahrumiyet cezası olduğu gerçeğinden yola çıkar ve söz konusu cezanın, hapishane şartları ile daha da ağırlaştırılmamasına yönelik temel ilkeden⁴⁰³ hareket eder. Buna göre cezaevi koşullarının mahkum üzerindeki tesiri, hükümlüye verilen özgürlükten mahrumiyet cezasının yanına bir başka cezanın daha eklenmesi sonucunu doğurur. Ayrıca mahkumun ruhu ve bedeni üzerinde mutlak hakimiyete dayanan sıkı bir infaz rejimi, hükümlünün yeniden sosyalleşmesi amacına hizmet etmeyeceğinden gereksizdir. Bu nedenlerden ötürü asgari denetim ile yetinilerek hükümlünün kendi sorumluluğunu üstlendiği bir infaz rejimi, hükümlünün yeniden sosyalleştirilmesi bakımından daha faydalı olacaktır.

³⁹⁹ Steiro ve diğerkleri, **a.g.e.**, s.103.

⁴⁰⁰ Bkz. CGTİHK, 2004, m.9/1.

⁴⁰¹ Steiro ve diğerkleri, **a.g.e.**, s.103.

⁴⁰² Steiro ve diğerkleri, **a.y.**, s.103.

⁴⁰³ Denny, **a.g.e.**, s.28; Tolstrup, **a.g.e.**, s.40.

Rıza ve sorumluluk modelinin etkin olduğu ceza infaz kurumlarında, firara karşı engeller en düşük seviyededir⁴⁰⁴. Bu ceza infaz kurumlarında hükümlülerin firar edip etmemesi, bir nevi kendi tercihlerine bırakılmıştır. Ancak yeniden sosyalleşme ve üretken bir birey olma amacını güden hükümlünün firar etmeyeceği düşünülmektedir⁴⁰⁵. Diğer yandan firar eden hükümlü yakalandığı takdirde, daha sıkı güvenlik rejiminin tatbik edildiği başka bir ceza infaz kurumuna iade edileceğinden, hükümlü bulunduğu ceza infaz kurumundaki ayrıcalıklarını kaybetmek istemeyecektir⁴⁰⁶.

Söz konusu modelde hükümlünün tercihleri belirleyicidir. Günümüzde birçok açık ceza infaz kurumunda, rıza ve sorumluluk modeline dayalı yaklaşım egemendir. Bu ceza infaz kurumlarında, saldırganlık profilleri düşük ve daha az hapis cezası ile cezalandırılan hükümlüler bulunmaktadır⁴⁰⁷.

Yukarıda özetlediğimiz yaklaşımların yanı sıra cezalandırma ile takip edilen amaçlar ve cezaevlerinde tatbik edilen infaz rejimi arasında da paralellikler kurmak mümkündür. Örneğin cezanın amacının fiilin kefareti olduğuna dair yaklaşımın esas alınması halinde ya da potansiyel failerin suç işlemesini önlemeye yönelik genel caydırıcılık amacı ile hareket edildiğinde, hükümlülerin ıslahı meselesi ikinci plana atılacaktır. Hükümlülerin ıslahı meselesinin ikinci plana atılması ise cezaevlerinin dizayn ve yönetiminde daha çok güvenlik kaygıları ile hareket edilmesi neticesi doğuracaktır. Buna göre hükümlünün ıslahı gayesiyle hareket edilmez ise sıkı güvenlik önlemleri ile hükümlünün dış dünyadan izole edildiği ve onun ruhu ve bedeni üzerinde mutlak otorite kurma amacını içeren ceza infaz kurumları ortaya çıkacaktır⁴⁰⁸. Bunun aksine hükümlünün yeniden sosyalleştirilmesi gayesi ile hareket edildiği takdirde ise ceza infaz kurumu içerisindeki yaşam ile dışındaki yaşam arasındaki çizgilerin silikleştiği infaz kurumlarından bahsedilebilecektir⁴⁰⁹.

⁴⁰⁴ Steiro ve diğerleri, **a.g.e.**, s.103.

⁴⁰⁵ Lana Osment, "The Complexity of Rehabilitation in Open and Closed Prison Setting", **Lund University Sociology of Law Department**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2018, s.5.

⁴⁰⁶ Denny, **a.g.e.**, s.28.

⁴⁰⁷ Steiro ve diğerleri, **a.g.e.**, s.103.

⁴⁰⁸ Steiro ve diğerleri, **a.g.e.**, s.102.

⁴⁰⁹ Süslü, **a.g.e.**, s.168.

Cezalandırmada ıslah gayesini öne çıkaran ceza-adalet politikalarının tatbik edildiği ülkelerde, açık ceza infaz kurumları, cezaevi sisteminde önemli bir yer tutacaktır⁴¹⁰. Modern infaz hukuku politikasının özünü, yeniden sosyalleştirme kavramı oluşturduğundan⁴¹¹ ve hükümlülerin yeniden sosyalleşmesi, asosyal koşulların cereyan ettiği mekanlarda söz konusu olamayacağından⁴¹² yarı-özgürlük rejiminin tatbik edilebileceği düşük güvenlikli ceza infaz kurumlarına ihtiyaç olacaktır.

Tüm bu söylenenlerden hareketle açık ceza infaz kurumlarının, şu şekilde tanımlanması mümkündür: Açık ceza infaz kurumları, düşük güvenlik seviyesine sahip, ceza infaz kurumu içerisindeki yaşam ile ceza infaz kurumu dışındaki yaşam arasındaki çizgilerin silikleştiği, hükümlülerin yeniden sosyalleştirilmeleri amacı ile barındırıldıkları ve hükümlülerin asgari denetim ile yetinilerek geri kalan hususların hükümlülerin öz denetimine bırakıldığı kurumlardır.

3.6.2. Kapsamı ve Tarihçesi

Önceki bölümde bahsedildiği üzere açık ceza infaz kurumları, ceza infaz kurumu dışındaki yaşam ile ceza infaz kurumu içerisindeki yaşam arasındaki çizginin silikleştiği kurumlardır. Ancak tüm açık ceza infaz kurumlarının benzer niteliklere sahip olduğunu söylemek mümkün değildir. Özellikle açık ceza infaz kurumu başlığı altında sınıflandırılan kurumların güvenlik seviyeleri ve bu kurumlarda tatbik edilen infaz rejimleri, ülkelere göre farklılıklar göstermektedir⁴¹³. Bu sebeple farklı ülkelerdeki açık ceza infaz kurumlarına ve bu infaz kurumlarının özelliklerine değinmek gerekmektedir.

Buradan devam ettiğimiz takdirde; hangi kurumların, açık ceza infaz kurumu kapsamında yer aldığı meselesinin aydınlatılması gerekmektedir. Birçok ülkede ceza infaz kurumları farklı güvenlik seviyelerine göre sınıflandırılmıştır. Genellikle düşük güvenlik seviyesine sahip ceza infaz kurumları, açık ceza infaz kurumu kategorisi altında ele alınmaktadır.

⁴¹⁰ Berger, **a.g.e.**, s.12; Denny, **a.g.e.**, s.28; Tolstrup, **a.g.e.**, s.40.

⁴¹¹ Özbek, **a.g.e.**, s.45.

⁴¹² Dönmezer, Erman, **a.g.e.**, s.78.

⁴¹³ Marti, **a.g.e.**, s.211.

Örneğin İspanya’da açık ceza infaz kurumları, düşük güvenlik seviyesine sahip farklı türdeki ceza infaz kurumlarının bütününe ifade etmektedir⁴¹⁴. Açık ceza infaz kurumları arasında idari olarak ayrı örgütlenmiş açık cezaevleri bulunduğu gibi kapalı ceza infaz kurumlarına bağlı açık cezaevleri ile terapi evleri de bu kapsamdadır⁴¹⁵.

Norveç’te, açık ceza infaz kurumları hem klasik açık cezaevlerini- yani firara karşı engelleri azaltılmış ve hükümlünün hareket serbestisinin daha fazla olduğu kurumları- hem de kişiye özel tahsis edilmiş konutları kapsamaktadır⁴¹⁶. Ülkemizdeyse açık ceza infaz kurumları, kapalı infaz kurumlarından bağımsız idari ve fiziki örgütlenmesi olan açık cezaevlerinden oluşmaktadır. Yine de yasal dayanağı olmamasına rağmen kapalı ceza infaz kurumlarının bulundukları ceza infaz kampüslerine, açık cezaevlerinin inşa edildiği görülmektedir⁴¹⁷. İngiltere’de, ceza infaz kurumları farklı güvenlik seviyelerine göre sınıflandırılmakta ve en düşük güvenlik seviyesindeki hapisaneler açık ceza infaz kurumu olarak ifade edilmektedir⁴¹⁸.

Kısacası açık ceza infaz kurumlarının kapsamı ülkeden ülkeye değişmekle birlikte firara karşı fiziksel, mekanik ve elektronik engelleri bulunmayan ve hükümlülerin ceza infaz kurumu dışında çalışma ya da eğitim alabilme gibi imkanlara sahip oldukları, düşük güvenlik seviyesine sahip tüm infaz kurumlarını, açık ceza infaz kurumu kapsamında değerlendirmek doğru bir yaklaşım olacaktır. Buradan hareketle açık ceza infaz kurumlarının; terapi evleri, geçiş evleri ya da bağımsız idari ve fiziki örgütlenmeye sahip açık cezaevlerini kapsadığını söylemek mümkündür.

Ülkelere göre açık ceza infaz kurumları bakımından değişkenlik gösteren bir başka nokta ise açık ceza infaz kurumlarının ne zaman ortaya çıktığı ve yaygınlaştığı hususudur. Örneğin Danimarka’da açık ceza infaz kurumlarının, ceza-adalet sisteminde kullanımının 1940’ların sonuna kadar gittiği dile getirilmektedir⁴¹⁹.

⁴¹⁴ Marti, **a.g.e.**, s.214.

⁴¹⁵ Marti, **a.y.**, s.214.

⁴¹⁶ Norveç’te türlerine göre infaz kurumları yüksek güvenlikli cezaevi, düşük güvenlikli cezaevi ve geçiş konutu şeklinde sınıflandırılmıştır. Bkz. The Norwegian Correctional Service-Annual Report, **Kriminalomsorgen**, 2020, s.8. Kriminalomsorgen, Norveç Adalet ve Kamu Güvenliği Bakanlığı’na bağlı ve ceza infaz kurumlarından sorumlu bir birim olarak çalışmaktadır.

⁴¹⁷ Bkz. Kapalıya bağlı açık cezaevleri, (çevrimiçi) <https://cte.adalet.gov.tr/Home/haritaliste>, İET:16.02.2022.

⁴¹⁸ Statham, Winder, Micklethwaite, **a.g.e.**, 729.

⁴¹⁹ Maier, **a.g.e.**, s.383.

Özellikle İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesi ile birlikte Danimarka'da hem mevcut kurumların, Naziler ile işbirliği yapan geniş kesimlerin barındırılması için yeterli kapasiteye sahip olmaması hem de toplumdaki genel eğilimin, işbirlikçilerin topluma entegre edilmesi yönünde olması nedenlerinden ötürü açık ceza infaz kurumları inşa edilmiştir⁴²⁰. 2020 yılı verilerine göre ise Danimarka'da tüm hükümlülerin yaklaşık % 51'i açık ceza infaz kurumlarında bulunmaktadır⁴²¹.

Bir başka İskandinav ülkesi olan Finlandiya'da, ilk açık ceza infaz kurumunun inşasının 1930'lu yıllara kadar gittiği dile getirilmiştir⁴²². İngiltere'de ise ilk açık ceza infaz kurumu ya da doğru bir ifade ile açık ceza infaz kurumu benzeri yapı veya yarı-açık ceza infaz kurumu Walkefeid hapishanesine bağlı New Hall Camp'tır⁴²³. 1934 yılında faaliyete başlayan bu cezaevi, mahkumların çalıştırıldıkları yarı açık cezaevi niteliğindedir⁴²⁴. İngiltere'de bu tarihten sonra açık ceza infaz kurumları, sürekli yaygınlaşmıştır. Ancak 1960'lı yıllarda meydana gelen çok sayıda firar, açık ceza infaz kurumlarının ve burada kalan mahkumların sayısındaki artışı tersine çevirmiştir⁴²⁵.

Ülkemizde, açık-yarı açık ceza infaz kurumlarının tarihiyse 1930'lu yıllara kadar gitmektedir⁴²⁶. Şöyle ki; 765 sayılı TCK'nın 13.maddesinde, infazın aşamalara ayrıldığı bir sistem benimsenmiş olduğundan infazdaki her aşamaya karşılık gelecek ceza infaz kurumları yaratma zorunluluğu doğmuştur⁴²⁷. Bu kapsamda çalışma esasına dayanan ceza infaz kurumları inşa edilmiştir. Çalışma esasına dayanan ilk ceza infaz kurumu, 1 Mart 1936 yılında açılan İmralı Adası Sosyal Sanatoryumudur⁴²⁸. Daha sonrasında 1946 yılında Dalaman'da ve 1948 yılında, Edirne'de, tarım açık cezaevleri

⁴²⁰ Maier, **a.y.**, s.383.

⁴²¹ Ragnar Kristoffersen, "Correctional Statistics of Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden 2016 – 2020", **Kriminalomsorgen**, Viken, University College of Norwegian Correctional Service, 2022, s.46.

⁴²² Francis Pakes, "Old-Fashioned Nordic Penal Exceptionalism: The Case of Iceland's Open Prisons", **Nordic Journal of Criminology**, C.XXI, No:2, 26 Mart 2020, s.116.

⁴²³ Mjåland ve diğerleri, **a.g.e.**, s.3.

⁴²⁴ Mjåland ve diğerleri, **a.y.**, s.3.

⁴²⁵ Mjåland ve diğerleri, **a.y.**, s.3.

⁴²⁶ CTE, (çevrimiçi) <https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/turkiye-ceza-infaz-kurumlari-tarihcesi-arastirma-projesi>, İET: 15.02.2022.

⁴²⁷ Demirbaş, **a.g.e.**, s.188.

⁴²⁸ CTE, (çevrimiçi) <https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/turkiye-ceza-infaz-kurumlari-tarihcesi-arastirma-projesi>, İET: 15.02.2022.

inşa edilmiştir.⁴²⁹ Bu halleri ile bahse konu cezaevlerini, açık cezaevi olarak değil de çalışma esaslı cezaevleri şeklinde yorumlamak daha doğru olacaktır. Nitekim 16 Temmuz 1965 tarihli CİK'in yürürlüğüne kadar müstakil bir infaz kanunu bulunmayan ülkemizde, ne 765 sayılı TCK'da ne de 1941 tarihli Ceza ve Tevkifevleri Nizamnamesi'nde açık ya da yarı açık cezaevi tabiri kullanılmıştır. Bunun yerine 1941 tarihli Nizamname'de ceza ve tevkif evleri ile mıntika cezaevlerinden bahsedilmektedir⁴³⁰. Mıntika cezaevleri, bakiye cezası üç yıldan fazla olan mahkumların kaldıkları cezaevleridir⁴³¹. Bunun haricindeki mahkumlar, merkez cezaevi, tutuklular ise tutuk evlerinde kalmaktadır. Ülkemizde, açık cezaevlerinden ilk defa 16 Temmuz 1965 tarihli Cezaların İnfazı Hakkında Kanun'da bahsedilmiştir⁴³².

3.6.3. Açık Ceza İnfaz Kurumları ve Cezanın Özel Önleme Amacı

Cezalandırmanın amacına dönük sorulara verilen cevapların, nasıl bir cezaevi yönetimi ve modeli sorusuna da dolaylı yoldan cevap vermesi kaçınılmazdır. Şöyle ki cezanın, fiilin kefareti olduğu anlayışını benimseyen bir yaklaşım için açık cezaevleri ve benzeri yapılar; cezayı, ceza yapmaktan çıkaran ve onu bir ödül haline getiren kurumlardır⁴³³. Kefaret ve adalet teorisi savunucularına göre mağdurun uğradığı zarar ve kamuoyu vicdanında açılan yara hesaba katıldığında açık ceza infaz kurumlarının ceza-adalet sisteminde yaygın bir araç olarak kullanılması, meşru bir amaca hizmet etmemektedir⁴³⁴.

Cezalandırmanın amacının toplumdaki potansiyel failleri caydırma, suç işleyen bireyin toplumun diğer üyeleri tarafından takip edilmesini engelleme olduğunu ileri süren genel caydırıcılık ya da genel önleme teorisinin⁴³⁵ savunucuları içinse durum çok da farklı değildir. Çünkü genel önleme amacından hareket eden bir ceza-adalet politikası; hapisanedeki birey üzerinden, topluma suça karışmama mesajı verecektir⁴³⁶. Mahkeme-kolluk gibi ceza-adalet sisteminin içinde yer alan araçlar, suça

⁴²⁹ CTE, (çevrimiçi) <https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/turkiye-ceza-infaz-kurumlari-tarihcesi-arastirma-projesi>, İET: 15.02.2022.

⁴³⁰ Bkz. Ceza ve Tevkif Evleri Nizamnamesi, 1941.

⁴³¹ Ceza ve Tevkif Evleri Nizamnamesi, 1941, m.3.

⁴³² CİK, 1965, m.14.

⁴³³ Materni, **a.g.e.**, s.293.

⁴³⁴ Materni, **a.y.**, s.293.

⁴³⁵ Özbek, Doğan, Bacaksız, **a.g.e.**, s.586; Üzülmöz, Koca, **a.g.e.**, s.574.

⁴³⁶ Nagin, **a.g.e.**, s.33.

karışmama mesajının verilmesi bakımından önem arz etse dahi⁴³⁷ sürecin son halkası cezaevleridir. Söz konusu mesajın ise düşük güvenlik seviyesine sahip ve firarların çokça yaşandığı ya da yaşanmaya müsait olduğu kurumlar üzerinden verilemeyeceği aşikardır. Özellikle hükümlülerin, açık ceza infaz kurumlarında tam anlamı ile özgürlüklerinden mahrum olmadıkları daha doğru bir ifade ile yarı özgürlük şartlarında infazlarını yerine getirildiği düşünüldüğünde, açık ceza infaz kurumlarının potansiyel failleri caydırmak için elverişli olmadığını söylemek mümkündür. Bahsettiğimiz nedenlerden ötürü kefare, adalet ya da genel önleme nazariyesinden hareketle, açık ceza infaz kurumlarına neden gereksinim duyulduğunu açıklamak pek de olanaklı gözükmemektedir. Bu sebeple cezanın özel önleme amacı ile açık ceza infaz kurumları arasındaki ilişki incelenmelidir.

Daha önceki bölümlerde bahsedildiği üzere cezanın özel önleme amacını geniş ve dar anlamda ele almak mümkündür. Dar anlamda cezanın özel önleme amacı, cezanın özel caydırıcılık etkisidir⁴³⁸. Yani rasyonel düşünme yetisi olan failin, aldığı ceza sebebiyle bir daha aynı acıya katlanmak istememesi ve bu nedenle gelecekte suç işlemekten kaçınmasıdır⁴³⁹. Geniş anlamda cezanın özel önleme amacı ile anlatılmak istenen ise cezanın özel caydırıcılık etkisinin yanında hükümlünün yeniden sosyalleştirilmesi ile cezasının infazı boyunca toplumun suçludan korunmasıdır⁴⁴⁰. Failin bir daha suç işlememesi için kullanılacak yöntem ve araçların bütünüdür. Bir başka ifade ile cezanın özel önleme amacı, hükümlünün ceza yaptırımı ile suç işlemesini engellemeye yönelik negatif özel önlemeyi ve failin yeniden sosyalleştirilmesi aracılığıyla onu topluma yeniden kazandırmayı içeren pozitif özel önlemeyi kapsayan bir kavramdır.

Bu tanımlamalar ışığında mesele ele alındığında, cezanın özel caydırıcılık etkisi ve toplumun suçludan korunması başlıkları ile yani negatif özel önlemeyle, açık ceza infaz kurumlarının mevcudiyeti arasında herhangi bir bağ kurmak olası gözükmemektedir. Ülkemiz üzerinden gidildiği takdirde mesele daha da netleşecektir. Bilindiği üzere açık ceza infaz kurumlarından gerçekleşen firarlar neticesinde işlenen suçlar, toplum nezdinde büyük tepkiler ile karşılaşmaktadır. Bunun en bilinen örneği

⁴³⁷ Andanaes, **a.g.e.**, s.949.

⁴³⁸ Proctor, Pease, **a.g.e.**, s.40-41; Karim, **a.g.e.**, s.472.

⁴³⁹ Karim, **a.y.**, s.472.

⁴⁴⁰ Andanaes, **a.g.e.**, s.949.

ise Ordu Açık Ceza İnfaz Kurumu'ndan firar eden Ö.A tarafından işlenen C.Ö cinayetidir⁴⁴¹. Bu cinayet sonrasında infaz kurumu yetkilileri hakkında görevi ihmal suçundan başlatılan soruşturma neticesinde Ordu Açık Ceza İnfaz Kurumu'ndan son 5 yılda 126 mahkumun firar ettiği ortaya çıkmıştır⁴⁴². 2019 yılının kasım-aralık ayları arasında ise ülkemizdeki açık ceza infaz kurumlarından 30 hükümlü firar etmiştir⁴⁴³.

Kısacası açık ceza infaz kurumları, toplumu suçludan koruma ya da faillerin bir daha suç işlememeleri için onları caydırma bakımından etkisiz kurumlardır. Bu sebeple açık ceza infaz kurumlarının, bir infaz kurumu olarak varlığını başka noktalarda aramak gereklidir. Buradan devam edildiğindeyse, pozitif özel önleme ile yani hükümlünün ıslah edilmesi amacıyla, açık ceza infaz kurumları arasındaki ilişkinin irdelenmesi gerekecektir.

Açık ceza infaz kurumlarının, ceza-adalet sisteminde kullanılmasını haklı çıkaracak tek husus; cezanın amacı ile hükümlünün ıslah edilmesi⁴⁴⁴ arasında ilişki kuran düşüncedir.

Hükümlünün ıslahının, kapalı ceza infaz kurumları gibi elverişsiz mekanlarda gerçekleştirilemeyeceğine dair düşünce⁴⁴⁵, açık ceza infaz kurumlarının ihdasında önemli bir rol oynamıştır. Hükümlünün yeniden sosyalleştirilmesi şeklinde de ifade edilen ıslahın, asosyal koşullarda gerçekleşmesinin mümkün olmaması bir yana mevcut şartlar nedeni ile hükümlünün durumunda kötüleşmenin meydana gelmesi dahi söz konusu olabilir⁴⁴⁶. Bu sebeple, geleneksel anlamda cezaevlerinden farklı olan,

⁴⁴¹ DHA, "C.Ö'nün Katilinin Firar Ettiği Cezaevinden 5 yılda 126 Mahkumun Firar Ettiği Ortaya Çıktı.", **NTV**, 09.06.2021, (çevrimiçi) https://www.ntv.com.tr/turkiye/ceren-ozdemirin-katilinin-firar-ettiği-cezaevinden5-yilda-126-mahkumun-firar-ettiği-ortaya-cikti,CDLPT5u_7U6zxI7PgiiGjg, İET:23.02.2022.

⁴⁴² DHA, "C.Ö'nün Katilinin Firar Ettiği Cezaevinden 5 yılda 126 Mahkumun Firar Ettiği Ortaya Çıktı.", **NTV**, 09.06.2021, (çevrimiçi) https://www.ntv.com.tr/turkiye/ceren-ozdemirin-katilinin-firar-ettiği-cezaevinden5-yilda-126-mahkumun-firar-ettiği-ortaya-cikti,CDLPT5u_7U6zxI7PgiiGjg, İET:23.02.2022.

⁴⁴³ "Son 1 Ayda 30'dan Fazla Mahkum Firar Etti!", **Aydınlık**, 13.12.2019, (çevrimiçi) <https://www.aydinlik.com.tr/haber/son-1-ayda-30dan-fazla-mahkum-firar-etti-198293>, İET:23.02.2022

⁴⁴⁴ Sanıvar, **a.g.e.**, s.136; Demirbaş, **a.g.e.**, s.199.

⁴⁴⁵ Demirbaş, **a.e.**, s.419.

⁴⁴⁶ Dönmezer, Erman, **a.g.e.**, s.78.

mahpusların yarı özgürlük şartlarına tabi bulunduğu kurumlar ceza-adalet sistemlerinde ortaya çıkmıştır⁴⁴⁷.

3.6.4. Açık Ceza İnfaz Kurumlarında Bulunan Mahkumların Hakları

Kapalı ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlülerden farklı olarak açık ceza infaz kurumlarında cezalarını infaz eden hükümlülerin, birtakım haklara sahip olduklarını söyleyebiliriz. Bu kurumlarda cezalarını yerine getirenler, yarı özgürlük şartları şeklinde nitelenebilecek koşullara tabidirler. Yarı özgürlük şartlarından kastedilen ise ceza infaz kurumunun etrafında duvar ya da çit veya tel gibi engellerin bulunmaması ya da firara karşı engellerin en alt seviyeye indirilmesi, hükümlünün dışarıda çalışabilmesi ve belli periyodlar ile ailesini ziyaret edebilmesi, müdahale olmaksızın ziyaretçileri ile görüşebilmesidir. Örneğin Norveç'in Leira Hapishanesi'nde ne duvar ne de çit bulunmaktadır⁴⁴⁸. Hükümlüler, aileleri ile hafta sonları, cezaevi yakınında bulunan apartlarda görüşebilmektedir⁴⁴⁹. Ayrıca bu cezaevinde, personel üniforma bile giymemektedir⁴⁵⁰. Verebileceğimiz bir diğer örnek ise Norveç'in meşhur Bastoy Hapishanesi'dir. Söz konusu hapishanede yalnızca hafif suçlardan hüküm giyenler bulunmamakta; insan öldürme, cinsel saldırı gibi suçlardan hüküm giyenler de barındırılmaktadır⁴⁵¹. Cezaevi personeli, silah taşımamaktadır ve personel ile mahkum barbekü ve benzeri etkinliklerde bir araya gelmektedir⁴⁵². Hükümlülerin gündüzleri cezaevinden çalışmak amacı ile ayrılmaları mümkündür⁴⁵³.

Ülkemiz özelinde açık ceza infaz kurumları incelediğinde ise bu kurumlardaki hükümlülerin, kapalı kurumlardaki hükümlülerin sahip olmadıkları birtakım haklara sahip olduklarını söyleyebiliriz. Örneğin açık ceza infaz kurumunda barındırılan hükümlülerin, kapalı ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlülerden farklı olarak dilediği kişi ile bedelini vermek kaydı ile serbestçe telefon görüşmesi yapma imkanı

⁴⁴⁷ Maier, **a.g.e.**, s.384.

⁴⁴⁸ Sterio ve diğerleri, **a.g.e.**, s.105.

⁴⁴⁹ Sterio ve diğerleri, **a.y.**, s.105.

⁴⁵⁰ Sterio ve diğerleri, **a.y.**, s.105.

⁴⁵¹ Berger, **a.g.e.**, s.12.

⁴⁵² Berger, **a.y.**, s.12.

⁴⁵³ Berger, **a.y.**, s.12.

mevcuttur⁴⁵⁴. Her ne kadar İnfaz Kanunumuzda, açık cezaevi ile çocuk eğitim evi idaresinin görüşmeleri kayıt altına almayacağına dair açık bir hüküm olmasa da konuşmaların dinlenmesine ilişkin de herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Oysa ki İnfaz Kanunumuzun 66.Maddesinin 1.Fıkrası'nda kapalı ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlülerin konuşmalarının idarece dinleneceği kayıt altına alınmıştır. Takip eden fıkra da ise açık kurumlar ile çocuk eğitimevlerindeki telefon görüşmelerinin serbestçe yapılacağı belirtilmiştir. Buradan da anlaşılabileceği üzere açık ceza infaz kurumu yönetimi tarafından hükümlülerin telefon görüşmelerinin dinlenmesi ve kayıt altına alınması ile konuşulacak kişiye sınır getirilmesi, mümkün değildir. Kapalı ceza infaz kurumlarında ise hükümlülerin görüşme yapabileceği kişiler hem sınırlıdır hem de ceza infaz kurumu tarafından görüşmelerin dinlenmesi söz konusu olacaktır⁴⁵⁵.

Açık ceza infaz kurumunda barındırılan hükümlülerin, kapalı ceza infaz kurumunda bulunan hükümlülerden farklı olarak sahip olduğu bir diğer hak ise örgün eğitim hakkıdır⁴⁵⁶. Kapalı ceza infaz kurumlarında sadece yaygın eğitim söz konusu iken; açık cezaevi ile çocuk eğitim evlerinde ise hem yaygın hem de örgün eğitimden istifade edilme imkanı mevcuttur⁴⁵⁷. Bunun yanında açık cezaevleri ile çocuk eğitim evlerinde gerçekleştirilen tüm görüşler, açık görüş niteliğindedir⁴⁵⁸. Yine açık ceza infaz kurumunda bulunan hükümlülere ya da açık kuruma ayrılma şartlarını taşımasına karşın kapalı ceza infaz kurumunda cezasını infaz eden hükümlülere, cezaevi yönetiminin olumlu mütalaası ve savcılık onayı ile her üç ayda bir yol süresi hariç üç güne kadar aile izni verilebilir⁴⁵⁹.

Hükümlülerin çalıştırılması bakımından açık ve kapalı ceza infaz kurumları karşılaştırıldığında ise birtakım ayrımlardan bahsetmek mümkün olacaktır. Şöyle ki her ne kadar CGTİHK 29/1.maddesinde, çalışmaya elverişli olan hükümlülerin çalışmaları kendi isteklerine bırakılmış⁴⁶⁰ olsa da açık ceza infaz kurumlarına

⁴⁵⁴ Demirbaş, **a.g.e.**, s.307; Süslü, **a.g.e.**, s.263.

⁴⁵⁵ Demirbaş, **a.e.**, s.305; Süslü, **a.e.**, s.263.

⁴⁵⁶ Özbek, **a.g.e.**, s.205; Demirbaş, **a.e.**, 328-329; Süslü, **a.e.**, s.293.

⁴⁵⁷ Özbek, **a.e.**, s.205; Demirbaş, **a.e.**, s.328-329; Süslü, **a.e.**, s.293.

⁴⁵⁸ Bkz. Hükümlülerin ve Tutukluların Ziyaret Edilmesi Hakkındaki Yönetmelik, 2005, m.18.

⁴⁵⁹ Bkz. CGTİHK, 2004, m.95.

⁴⁶⁰ Acun, **a.g.e.**, s.137.

doğrudan yerleştirilen hükümlüler haricinde kalan hükümlülerin iş temin edildiği halde çalışmaması ya da yaşı veya fiziksel yetersizliği sebebiyle çalışamayacak durumda olması, kapalı ceza infaz kurumlarına iade nedeni olarak Açık Ceza İnfaz Kurumlarına Ayrılma Yönetmeliği'nde yer almıştır⁴⁶¹. Bu haliyle kanunun açık ya da kapalı ceza infaz kurumu fark etmeksizin tüm hükümlüler bakımından öngördüğü isteğe bağlı çalışma esası, Açık Ceza İnfaz Kurumlarına Ayrılma Yönetmeliği tarafından fiilen işlevsiz hale getirilmiştir. Bahsettiğimiz üzere iş temin edildiği halde çalışmayan hükümlünün, kapalı ceza infaz kurumuna iadesi mümkündür. Bu sebeple kapalı ceza infaz kurumlarından farklı olarak açık ceza infaz kurumlarında çalışmanın, bir yükümlülük olduğunu söyleyebiliriz. Tüm bunların yanında açık ceza infaz kurumunda bulunan hükümlülerin kurum dışında da çalışması mümkündür⁴⁶².

Kapalı kurumlardaki hükümlülerin yararlanma hakkı olmaksızın açık kurumlarda bulunan hükümlülerin istifade etme imkanı olan belki de en önemli ve değineceğimiz son hak, denetimli serbestlik hakkıdır. CGTİHK'nın 105/A.maddesinde düzenlenen ve bir infaz kurumu olan denetimli serbestlik, hükümlüler koşullu salıverilmeden önce ve koşullu salıverilene kadar cezalarını toplum içerisinde yerine getirmelerini sağlayan bir müessesedir⁴⁶³.

Denetimli serbestliğin amacı, hükümlülerin toplumla bütünleşmeleridir⁴⁶⁴. Koşullu salıverme, cezanın geriye kalan kısmının, toplum içerisinde yerine getirilmesini sağlayan bir kurum olsa da denetimli serbestlik, koşullu salıverilme değildir. Koşullu salıverilmenin bir ön aşaması olarak denetimli serbestliği nitelemek mümkündür. Koşullu salıverilmenin bir ön aşaması olan denetimli serbestliğin yeter şartı ise açık ceza infaz kurumlarında bulunmak ya da kapalı kurumlarda bulunmasına karşın açık ceza infaz kurumlarına ayrılma hakkına sahip olmaktır⁴⁶⁵.

⁴⁶¹ Bkz. Açık Ceza İnfaz Kurumlarına Ayrılma Yönetmeliği, 2012, m.12/d.

⁴⁶² Acun, **a.g.e.**, s.138.

⁴⁶³ Orhan Özdemir, "7242 Sayılı Kanun Sonrası Hükümlülerin Açık Ceza İnfaz Kurumlarına Ayrılmaları", **Adalet Dergisi**, No:67, 17.11.2021, s.407.

⁴⁶⁴ Hakan A. Yavuz, **Denetimli Serbestlik**, 3.bs., Ankara, Seçkin, 2022, s.32.

⁴⁶⁵ Özdemir, **a.g.e.**, s.408.

3.6.5. Türk İnfaz Hukukunda Açık Ceza İnfaz Kurumları

İnfaz Kanunumuzda açık ceza infaz kurumları, firara karşı dış engelleri bulunmayan, yalnızca kurum görevlilerinin denetimi ile yetinilen, hükümlülerin iyileştirilmesini ve çalıştırılmasını esas alan kurumlar biçiminde tanımlanmıştır⁴⁶⁶. Bu kurumlar ihtiyaç halinde, genç ve kadın açık ceza infaz kurumları olarak inşa edilebilir⁴⁶⁷. Bunun yanında açık ceza infaz kurumlarından ayrı olarak düzenlenmiş olsa dahi güvenlik rejimi bakımından açık ceza infaz kurumları ile aynı sınıfa mensup diyebileceğimiz eğitimevleri bulunmaktadır. Eğitimevleri de açık ceza infaz kurumları gibi firara karşı dış engelleri bulunmayan ve yalnızca kurum personelinin denetimi ile yetinilen, eğitim ve iyileştirmeyi esas alan kurumlardır⁴⁶⁸.

Açık ceza infaz kurumlarında kalacak hükümlüler ise hem CGTİHK'nın 14.maddesinin 2.fıkrasında hem de Açık Cezaevlerine Ayrılma Yönetmeliği'nin 5.maddesinde belirtilmiştir. Buna göre doğrudan açık ceza infaz kurumuna gönderilecek hükümlüler, kasten işlenen suçlarda üç yıl veya daha az hapis cezasına; taksirli suçlarda ise beş yıl veya daha az hapis cezasına mahkum olan hükümlülerdir⁴⁶⁹. Hükümlünün terör suçundan, örgüt kurmak, yönetmek veya üye olmak ya da örgüt faaliyeti kapsamında işlenen herhangi bir suçtan mahkum olması halinde veya cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlardan hüküm giymesi durumunda, hükümlü hapis cezasının süresine bakılmaksızın kapalı ceza infaz kurumlarından birine gönderilecektir⁴⁷⁰. Yine adli para cezası hapis cezasına çevrilen hükümlüler ile İcra İflas Kanunu uyarınca tazyik hapsine mahkum edilen hükümlüler, cezalarını açık ceza infaz kurumlarında yerine getirecektir⁴⁷¹.

Çocuk hükümlülerin barındırıldığı eğitim evlerinde ise suç tipine ya da süresine göre bir ayırım yapılmaksızın 18 yaşından küçük hükümlüler kalacaktır. 18-21 yaş

⁴⁶⁶ Özbek, **a.g.e.**, s.297; Ölmez ve diğerleri, **a.g.e.**, s.54; Özdemir, **a.g.e.**, s.381-382; Akın, **a.g.e.**, s.512-513; Demirbaş, **a.g.e.**, s.420; Bkz. CGTİHK, 2004, m.14/1.

⁴⁶⁷ Bkz. CGTİHK, 2004, m.14/1.

⁴⁶⁸ Emine Akyüz, **Çocuk Hukuku**, 7.bs., Ankara, Pegem Akademi, 2020, s.577.

⁴⁶⁹ Özdemir, **a.g.e.**, s.384-385; Bkz. CGTİHK, 2004, m.14/2.

⁴⁷⁰ Ölmez ve diğerleri, **a.g.e.**, s.55; Özbek, **a.g.e.**, s.299; Bkz. CGTİHK, 2004, m.14/2.

⁴⁷¹ Bkz. ACAY, 2012, m.5/1.

arasındaki hükümlüler, eğitimlerine devam ediyorlar ise bu hükümlülerin eğitim evlerinde kalmaları mümkündür⁴⁷².

3.6.6. Açık Ceza İnfaz Kurumlarına Geçiş Rejimi

3.6.6.1. Açık Ceza İnfaz Kurumlarına Ayrılmada Süre Şartı

Açık ceza infaz kurumlarına ayrılmaya ilişkin kıstaslar, 02.09.2012 tarihli Açık Ceza İnfaz Kurumlarına Ayrılma Yönetmeliği'nde⁴⁷³ düzenlenmiştir.

Yönetmeliğin 6.maddesine göre toplam cezası, 10 yıl ve daha fazla olan hükümlülerin cezalarının onda birini; 10 yıldan daha az hapis cezasına mahkum olan hükümlülerin ise cezalarının bir ayını kapalı ceza infaz kurumlarında geçirmesi ve koşullu salıverilmelerine yedi yıl ya da daha az süre kalmış olması halinde hükümlüler açık ceza infaz kurumlarından birine gönderilebilecektir⁴⁷⁴.

Süreye ilişkin genel şart bu olmakla birlikte yönetmelikte suç tipleri bakımından özel düzenlemeler mevcuttur:

--Cezalarını yüksek güvenlikli kapalı ceza infaz kurumlarında ya da kapalı ceza infaz kurumlarının yüksek güvenlikli bölmelerinde infaz edenlerin, açık ceza infaz kurumlarına ayrılabilmesi için toplam cezalarının üçte birini bu neviden kurumlarda geçirmeleri ve koşullu salıverilmelerine üç yıl veya daha az bir sürenin kalması gerekmektedir⁴⁷⁵.

--Müebbet hapis cezasına mahkum olanların açık ceza infaz kurumuna gönderilebilmesi içinse koşullu salıverilmelerine beş yıl veya daha az bir sürenin kalması şartı sağlanmalıdır⁴⁷⁶.

--Cinsel saldırı suçu ile cinsel istismar suçlarından, eşe karşı işlenen yaralama ile eziyet suçlarından, eşe karşı işlenen nitelikli insan öldürme suçundan mahkum olanların koşullu salıverilmelerine üç yıldan az süre kalması halinde, açık ceza infaz

⁴⁷² Akyüz, **a.g.e.**, s.578.

⁴⁷³ Resmi Gazete, 28399, 02.09.2012.

⁴⁷⁴ Özdemir, **a.g.e.**, s.384-389; Mecit, **a.g.e.**, s.367.

⁴⁷⁵ Mecit, **a.g.e.**, s.368; Akın, **a.g.e.**, s.367; Yetgin, **a.g.e.**, s.1022; Ersan Şen, Beyza Başer Berkun, **Koşullu Salıverilme-Denetimli Serbestlik ve Ceza İnfaz Sorunları**, 4.bs., Ankara, Seçkin, 2022, s.213; Özdemir, **a.g.e.**, s.392; Özbek, **a.g.e.**, s.301-302; Ölmez ve diğerleri, **a.g.e.**, s.52; Demirbaş, **a.g.e.**, s.424.

⁴⁷⁶ Demirbaş, **a.e.**, s.424; Ölmez ve diğerleri, **a.e.**, s.52; Özbek, **a.e.**, s.302; Şen, Berkun, **a.e.**, s.213; Yetgin, **a.e.**, s.1022; Akın, **a.e.**, s.367; Mecit, **a.e.**, s.368.

kurumlarına gönderilmesi mümkündür⁴⁷⁷. Bununla birlikte ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına mahkum olanların hiçbir şekilde açık ceza infaz kurumlarına gönderilmesi söz konusu olamayacağından, eşe karşı işlenen nitelikli insan öldürme suçundan dolayı hükümlünün açık ceza infaz kurumuna gönderilebilmesi için suçun teşebbüs aşamasında kalması ya da hükümlünün yardım eden sıfatı ile suça iştirak etmesi gibi özel durumların olması gerekmektedir.

--Uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti ile uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanımını kolaylaştırma suçlarından hüküm giyen mahkumlar ile hırsızlık suçunun nitelikli hallerinden, yağma suçunun basit ve nitelikli hallerinden hüküm giyen mahkumlar, koşullu salıverilme tarihlerine beş yıldan az süre kalması durumunda açık ceza infaz kurumuna gönderilebilecektir⁴⁷⁸.

--Örgüt kurucusu, yöneticisi veya üyesi olmaktan ya da örgüt üyesi olmaksızın örgüt adına suç işlemekten veya örgüte bilerek, isteyerek yardım etmekten hükümlü kişiler; haklarında TCK'nın 221.maddesinde düzenlenen etkin pişmanlık hükümleri uygulandığı takdirde ve koşullu salıverilme tarihine iki yıldan az süre kalması durumunda, açık ceza infaz kurumuna ayrılacaklardır⁴⁷⁹. TCK 221.maddesinde belirtilen etkin pişmanlık hükümleri haklarında tatbik edilmeyenler içinse örgütten ayrıldıklarının idare ve gözlem kurulu kararıyla saptanması halinde ve koşullu salıverilme tarihine bir yıldan az süre kalması durumunda, açık ceza infaz kurumlarından birine gönderilme söz konusu olabilecektir⁴⁸⁰.

--Hükümlünün birden fazla suçtan mahkum olması halindeyse koşullu salıverilme süresine en yakın sürenin arandığı suç esas alınacaktır⁴⁸¹.

Değinmek istediğimiz ve açık ceza infaz kurumlarına ayrılma şartlarını geçici olarak değiştiren bir başka husus ise 5275 sayılı Kanunu'na, 14.04.2020 tarihli 7242 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirleri ve Bazı Kanunlar Hakkında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un 53.maddesi ile eklenen 9.maddedir⁴⁸². Söz konusu geçici 9.madde ile açık

⁴⁷⁷ Mecit, **a.e.**, s.368; Ölmez ve diğerleri, **a.e.**, s.52; Özbek, **a.e.**, s.302; Şen, Berkun, **a.e.**, s.214; Yetgin, **a.e.**, s.1022; Akın, **a.e.**, s.367.

⁴⁷⁸ Mecit, **a.e.**, s.368; Ölmez ve diğerleri, **a.e.**, s.52; Özbek, **a.e.**, s.302; Şen, Berkun, **a.e.**, s.214; Yetgin, **a.e.**, s.1022; Akın, **a.e.**, s.367.

⁴⁷⁹ Mecit, **a.e.**, s.368; Özbek, **a.e.**, s.302; Şen, Berkun, **a.e.**, s.214; Yetgin, **a.e.**, s.1023; Akın, **a.e.**, s.368.

⁴⁸⁰ Mecit, **a.e.**, s.368; Özbek, **a.e.**, s.302; Şen, Berkun, **a.e.**, s.214; Yetgin, **a.e.**, s.1023; Akın, **a.e.**, s.368.

⁴⁸¹ Bkz. ACAY, 2012, m.6/3.

⁴⁸² Resmi Gazete, 15.04.2020, No:31100.

ceza infaz kurumlarına ayrılma şartları daha da kolaylaştırılmıştır. Şöyle ki bu maddenin ilk fıkrasına göre;

--Türk Ceza Kanunu'nun ikinci kitap dördüncü kısmının; dördüncü, beşinci, altıncı ve yedinci bölümlerinde sayılan suçlardan,

-- 3713 sayılı Kanun uyarınca terör suçlarından ve TCK 220.madde kapsamındaki suçlardan,

--Cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlardan,

Hükümlü ve tutuklu olanlar ile başka nedenlerden ötürü tehlikeli olduğu saptanan mahkumların dışında kalan hükümlülerin, 30.03.2020 tarihinden önce işlenmiş disiplin fiilleri nedeniyle hükmedilen disiplin cezaları için CGTİHK'da belirtilen sicilden silinme sürelerinin beklenilmesi gerekmeyecektir. Disiplin cezası infaz edilir edilmez, disiplin cezası idare ve gözlem kurulu kararı ile kaldırılacaktır⁴⁸³. Örneğin hükümlü hakkında 15 gün hücre hapsi cezası verildiği takdirde bu hükümlünün iyi halli olabilmesi için disiplin cezasının sicilden silinmesi gerekmektedir. 11-20 gün arasında disiplin hücre cezasının sicilden silinmesi için gereken süre ise CGTİHK 48/4-f maddesi uyarınca bir yıldır⁴⁸⁴. İnfazı gerçekleşen suçun istisnai suçlardan olmaması ve disiplin cezası gerektiren fiilin 30.03.2020 tarihinden önce gerçekleşmesi ve disiplin cezasının infaz edilmiş olması halinde, hükümlü hakkında öncelikle disiplin cezası kaldırılacaktır. Akabinde ise iyi halli olup olmadığı ve açık ceza infaz kurumuna ayrılabilmesi için diğer şartların mevcudiyet durumu değerlendirilecektir.

Kısacası disiplin cezasının kaldırılması ile hükümlü, kendiliğinden açık ceza infaz kurumuna ayrılma hakkı kazanmamaktadır. Yalnızca açık ceza infaz kurumuna ayrılma değerlendirmesi yapılması bakımından engel teşkil eden disiplin cezasının sonuçlarından, kurtarılmaktadır⁴⁸⁵. Diğer şartların da bulunması halinde hükümlü, açık ceza infaz kurumuna gönderilebilecektir.

Açık ceza infaz kurumlarına ayrılma şartlarını geçici olarak değiştiren ve bahsedilmesi gereken son husus ise CGTİHK'nın geçici 9.maddesinin 6.fıkrasıdır. Buna göre TCK'nın ikinci kitap dördüncü kısmın; dördüncü, beşinci, altıncı ve yedinci

⁴⁸³ Özdemir, **a.g.e.**, s.387.

⁴⁸⁴ Bkz. CGTİHK, 2004, m.48/4-f.

⁴⁸⁵ Özdemir, **a.g.e.**, s.387.

bölümünde sayılan suçlardan mahkum olanlar ile terör suçlarından ve örgüt suçlarından mahkum olanlar haricindeki hükümlüler, toplam cezalarının 10 yıldan az olması halinde bir ay; 10 yıldan fazla olması durumunda ise üç ay kapalı ceza infaz kurumunda kalmaları ve açık ceza infaz kurumlarına ayrılmayı talep etmeleri halinde; mevzuatça açık ceza infaz kurumlarına ayrılmaları için öngörülen süreden bir yıl daha erken olacak şekilde bu kurumlara gönderilebilecektir⁴⁸⁶. Bu fıkra hükmünün 31.07.2023 tarihine kadar geçerli olacağı belirtilmiştir⁴⁸⁷.

Çocuk eğitim evlerinde cezalarını yerine getiren çocuk hükümlüler ise eğitimlerine devam etmiyorlarsa 18; aksi takdirde 21 yaşında, işlediği suç ve hükümlülük süresine bakılmaksızın açık ceza infaz kurumuna yerleştirilir⁴⁸⁸. Herhangi bir değerlendirme yapılmaz. Ayrıca çocukken işlenmiş suçların infazına, hükümlü yetişkinen başladığı takdirde hükümlü cezasını açık ceza infaz kurumunda yerine getirecektir⁴⁸⁹.

3.6.6.2. Açık Ceza İnfaz Kurumuna Ayrılmada İyi Hal Değerlendirmesi

İyi hal kavramı, hükümlünün cezaevi kurallarına riayet etmesi, sorumluluklarını yerine getirmesi ve toplum ile bütünleşmeye hazır olması gibi hususları ifade eden bir terimdir⁴⁹⁰. Açık cezaevine ayrılma, denetimli serbestlik ile cezanın infazı ve doğrudan hükümlünün koşullu salıverilmesi gibi cezanın infazını gevşeten ve hükümlüyü özgürlük koşullarına yaklaştıran her aşamada, hükümlünün iyi halli olup olmadığı değerlendirilmektedir. Hükümlünün açık ceza infaz kurumuna ayrılması, daha az sıkı bir infaz rejimine tabi olması ve birçok özgürlükten istifade edeceği anlamına geldiğinden, açık ceza infaz kurumuna gönderilebilmesi için iyi halli olması gerekmektedir.

Hükümlünün iyi hal değerlendirilmesi ise CGTİHK'nun 89.maddesi ile Gözlem ve Sınıflandırma Merkezleri ile Hükümlülerin Değerlendirilmesine Dair Yönetmelik hükümleri uyarınca gerçekleşecektir⁴⁹¹. Hem kanuna hem yönetmeliğe göre bu

⁴⁸⁶ Bkz. CGTİHK, 2004, Geçici Madde :9/6.

⁴⁸⁷ Bkz. CGTİHK, 2004, Geçici Madde :9/6.

⁴⁸⁸ Özbek, **a.g.e.**, s.302; Demirbaş, **a.g.e.**, s.425; Akyüz, **a.g.e.**, s.578.

⁴⁸⁹ Özbek, **a.g.e.**, s.302.

⁴⁹⁰ Özdemir, **a.g.e.**, s.388.

⁴⁹¹ Özdemir, **a.g.e.**, s.388-389.

değerlendirmeyi yapmaya yetkili kurum, kapalı ceza infaz kurumuna bağlı idare ve gözlem kurulusudur.

İdare ve gözlem kurullarının hangi görevlileri bünyesinde barındırdığı ise Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik'in 22.maddesinde sayılmıştır. Buna göre idare ve gözlem kurulu; kurum müdürü, kurum ikinci müdürü, cezaevi tabibi, psikiyatrist, psikolog ile psiko-sosyal servis görevlisi, öğretmen, infaz ve koruma baş memuru ile kurum müdürünün belirlediği teknik personelden meydana gelmektedir⁴⁹². Bununla birlikte on yıl ve daha fazla hapis cezasına mahkum olanlar veya süre şartına bakılmaksızın terör suçlarından, örgüt kurmak, yönetmek ya da örgüte üye olmak suçlarından veya örgüt kapsamında işlenen suçlardan hüküm giyenler, cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlardan, kasten öldürme suçu ile uyuşturucu ve uyarıcı madde imal ve ticareti suçundan mahkum olanlar hakkında açık cezaevine ayrılma, denetimli serbestlik ile cezanın infazı ve koşullu salıvermeye esas iyi hal değerlendirmesi; cezaevinin bağlı bulunduğu yer Cumhuriyet başsavcısı ya da başsavcı tarafından görevlendirilen herhangi bir savcının başkanlığındaki idare ve gözlem kurulu tarafından yapılacaktır⁴⁹³. Toplantılarda başsavcılıkça belirlenen bir izleme kurulu üyesi, Aile, Çalışma ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile Sağlık Bakanlığı'nın il ya da ilçe kuruluşlarına mensup bir görevli de hazır bulunur⁴⁹⁴. Bahsedilen suçlardan hüküm giyenlerin açık ceza infaz kurumuna ayrılabilmeleri için idare ve gözlem kurulu kararının, infaz hakimi tarafından onaylanması gerekmektedir⁴⁹⁵.

İdare ve gözlem kurulu, hükümlü hakkında yapacağı değerlendirmede hükümlünün; ceza infaz kurumu kurallarına uyumu, iyileştirme programları neticesinde toplum ile bütünleşmeye hazır olup olmadığı, suç işlemekten ötürü pişmanlık duyup duymadığı, yükümlülüklerini yerine getirip getirmediği, diğer mahkumlar ve kurum görevlilerine karşı davranışları, diğer hükümlüler ile suç mağduru, toplum üyeleri ve kurum

⁴⁹² Acun, **a.g.e.**, s.75, Bkz. CİYCGTİHY, 2020, m.22.

⁴⁹³ Bkz. CGTİHK, 2004, m.89/3.

⁴⁹⁴ Bkz. CGTİHK, 2004, m.89/3.

⁴⁹⁵ Özdemir, **a.g.e.**, s.398.

görevlileri bakımından doğurduğu risk, cezaevi yaşamı boyunca katıldığı programlar ile aldığı sertifikalar gibi sayılı olmayan birçok faktörü göz önüne alır⁴⁹⁶.

İyi hal değerlendirmesi en geç altı ayda bir yapılır⁴⁹⁷. Değerlendirme yapılırken, ceza infaz kurumu ilgili servisleri tarafından belirli periyotlarla düzenlenen raporlar esas alınmaktadır. Buna göre hükümlünün bulunduğu ceza infaz kurumunda, altı aydan daha fazla süre geçirmesi gerekiyorsa; açık ceza infaz kurumuna ayrılması için yapılacak iyi hal değerlendirmesinde yönetim, psiko-sosyal yardım, eğitim ve öğretim, güvenlik ve gözetim servislerince hazırlanan gelişim değerlendirme raporu esas alınacaktır⁴⁹⁸. Ancak hükümlünün son dönemi artık dönem ise yani son rapor tarihi ile açık ceza infaz kurumuna ayrılmaya ilişkin iyi hal incelemesinin yapıldığı tarih arasında altı aydan az süre var ise son döneme ilişkin gözlem değerlendirme raporu tanzim edilecek ve her iki raporda değerlendirmeye esas alınacaktır⁴⁹⁹.

Hükümlünün bulunduğu ceza infaz kurumunda geçirmesi gereken süre altmış gün ile altı ay arasında ise yönetim, psiko-sosyal yardım, güvenlik ve gözetim ile eğitim ve öğretim servislerince gözlem değerlendirme raporu; buna karşın kurumda geçireceği süre altmış günden az ise bu sefer sadece yönetim ve psiko-sosyal yardım servislerince tanzim edilen gözlem değerlendirme raporu hazırlanacaktır⁵⁰⁰. Bahsedilen raporlar ve hükümlünün infaz dosyası temel alınmak ve değindiğimiz kıstaslar dikkate alınmak suretiyle hükümlü hakkında iyi hal değerlendirmesi yapılacaktır.

Altı aydan daha fazla bir süre kapalı ceza infaz kurumunda kalması gereken hükümlü için yapılacak iyi hal değerlendirmesinde esas alınan gelişim değerlendirme raporu ise hükümlünün aldığı gelişim puanlarına göre hazırlanacaktır⁵⁰¹. Gelişim puanından kast edilen hükümlünün; ceza infaz kurumu süresince katıldığı iyileştirme programları, cezaevi kurallarına uyumu ve kurum düzenine katkısı baz alınarak hükümlünün gösterdiği gelişimin ölçülmesidir. Bu gelişim, Gözlem ve Sınıflandırma Merkezleri ile Hükümlülerin Değerlendirilmesine Dair Yönetmelik'in 31.maddesindeki esaslara

⁴⁹⁶ Bahattin Aras, Sezgin Güverçin, **İnfaz Hukuku**, Ankara, Yetkin, 2021, s.92; Bkz. GSMHDDY, 2020, m.16/1-2.

⁴⁹⁷ Aras, Güverçin, **a.g.e.**, s.91; Bkz. CGTİHK, 2004, m.89/1.

⁴⁹⁸ Bkz. GSMHDDY, 2020, m.16/3.

⁴⁹⁹ Bkz. GSMHDDY, 2020, m.16/3.

⁵⁰⁰ Bkz. GSMHDDY, 2020, m.16/4.

⁵⁰¹ Bkz. GSMHDDY, 2020, m.32/6.

göre ölçülecektir. 31.maddede, gelişim puanının verilmesinde ya da silinmesinde dikkate alınacak hususlar belirtilmiştir. Buna göre hükümlülerin eğitim-öğretim faaliyetleri, katıldıkları destekleyici programlar ile cezaevinde bulunduğu süre boyunca gösterdiği olumlu tutumlar artı puan; disiplin cezaları ise eksi puan verilmesini gerektirecektir⁵⁰². Raporların hazırlanmasıysa cezaevinin farklı servisleri tarafından gerçekleştirilecektir. Yönetmeliğin 34.maddesinin 2.fikrasında her bir raporun ayrı servisler tarafından hazırlanacağı belirtilmiştir⁵⁰³.

Örneğin eğitim -öğretim faaliyetlerine katılımının değerlendirilmesi, eğitim ve öğretim servisinde yapılırken; hükümlünün iyileşmesini destekleyici programlara katılımı ve bu programlardan elde ettiği kazanımların değerlendirilmesi, psiko-sosyal servis birimi tarafından yapılacaktır.

Hükümlünün her altı ayda bir hazırlanan gelişim raporu için gelişim puanı ayrı ayrı hesaplanacaktır. Hükümlünün ceza infaz kurumundan ayrılmasına yönelik yapılacak iyi hal değerlendirmesi toplantısında, tüm dönemlerde aldığı gelişim puanı toplanıp dönem sayısına bölünmek suretiyle ortalama gelişim puanı hesaplanacak ve bu puan iyi hal değerlendirilmesinde dikkate alınacaktır⁵⁰⁴. Yani hükümlünün açık ceza infaz kurumuna ayrılması ya da cezasının infazının denetimli serbestlikle toplum içerisinde çekilmesi veya doğrudan koşullu salıverilmesi gibi ceza infaz kurumundan ayrılma sonucu doğuracak aşamalardaki iyi hal değerlendirmesinde, bahsettiğimiz yöntem ile hesaplanan ortalama gelişim puanı dikkate alınacaktır. Hükümlünün gelişim puanı, Genel Müdürlükçe belirlenen eşik puanın altında kalıyorsa açık ceza infaz kurumuna ayırmaya esas değerlendirmede, hükümlü için iyi hal kararı verilemeyecektir⁵⁰⁵. Genel Müdürlükçe belirlenen eşik puanı aşan ve erken iyileşme gösterdiği yönünde bir kanaat yaratan hükümlü hakkındaysa, kapalı ceza infaz kurumunda geçirmesi gereken sürenin onda biri kadar daha erken bir sürede, açık ceza infaz kurumuna ayırma kararı verilebilecektir. İdare ve gözlem kurulunun burada takdir yetkisi mevcuttur⁵⁰⁶. İyi hal değerlendirmesinde yukarıda bahsedilen usulü izleyen idare ve gözlem kurulları,

⁵⁰² Aras, Güverçin, **a.g.e.**, s.93; Bkz. GSMHDDY, 2020, m.31/1.

⁵⁰³ Bkz. GSMHDDY, 2020, m.34/2.

⁵⁰⁴ Aras, Güverçin, **a.g.e.**, s.94; Bkz. GSMHDDY, 2020, m.32/6.

⁵⁰⁵ Aras, Güverçin, **a.e.**, s.94; Bkz. GSMHDDY, 2020, m.33/3.

⁵⁰⁶ Bkz. GSMHDDY, 2020, m.32/9.

ayrıca açığa ayrılma değerlendirmesi yaparken gerek gördüğü takdirde, hükümlü hakkında ek araştırma yapılmasına ya da hükümlü ile görüşme gerçekleştirilmesine karar verebilir. Bununla birlikte hükümlünün, açık ceza infaz kurumuna geçişe ilişkin değerlendirme için kendisi ile görüşülmesi talebinde bulunması da mümkündür⁵⁰⁷.

Bu hususların yanı sıra belirtmeliyiz ki hükümlünün açık ceza infaz kurumuna ayrılması için bu yönde bir talebinin olması gerekmektedir. Ancak idare ve gözlem kurulu, hükümlünün açık kurumlarda barındırılmasında risk görmez ve bahse konu diğer şartlar sağlanırsa hükümlü talebi olmaksızın da ayırma kararı verebilecektir⁵⁰⁸. İdare ve gözlem kurulu, değinilen prosedürü izledikten sonra hükümlünün iyi halli olup olmadığı ve açık ceza infaz kurumuna geçiş için süre şartını sağlayıp sağlamadığı noktasında bir karar verecektir.

Söz konusu karar yazılı ve gerekçeli olarak verilecektir. Ayrıca açık ceza infaz kurumuna ayrılma, denetimli serbestlik ve koşullu salıverme ile ilgili iyi hal değerlendirmelerinde, hükümlünün iyi halli olmadığına yönelik karar verildiği takdirde bir sonraki değerlendirme tarihi de bu kararda yer almak zorundadır. Bu süre yönetmeliğin 17/2.maddesi uyarınca altı aydan az ve bir yıldan fazla olmayacaktır. Yine aynı madde uyarınca iyi halli olmayan hükümlü hakkında gerçekleştirilen iyileştirme planı; psiko-sosyal yardım, eğitim ve öğretim servislerince revize edilecektir⁵⁰⁹.

Hükümlü hakkında iyi halli olduğu ve açık ceza infaz kurumuna ayrılmak için diğer şartları taşıdığı yönünde bir değerlendirme yapıldığı takdirdeyse ayırma kararı verilecektir. Yönetmelikte hükümlünün açık ceza infaz kurumuna gönderilmesine ilişkin karar, ayırma kararı şeklinde nitelendirilmektedir⁵¹⁰. İdare ve gözlem kurulu tarafından ayırma kararı verilmesi halinde; bu karar ile birlikte infaz edilen ilam, hükümlü bilgi cetveli, süre belgesi, iyi hal kararı, gözlem ve sınıflandırma formu ile hükümlünün açık ceza infaz kurumuna ayrılma ve nakil masraflarını karşılayacağına dair dilekçesi ceza infaz kurumun bağlı bulunduğu Cumhuriyet başsavcılığına

⁵⁰⁷ Bkz. GSMHDDY, 2020, m.16/5-6.

⁵⁰⁸ Mecit, **a.g.e.**, s.370; Demirbaş, **a.g.e.**, s.424.

⁵⁰⁹ Bkz. GSMHDDY, 2020, m.17/2.

⁵¹⁰ Bkz. ACAY, 2012, m.10.

gönderilir⁵¹¹. Cumhuriyet başsavcılığı tarafından hükümlünün, açık ceza infaz kurumuna ayrılma şartları taşıyıp taşımadığı bir kez daha değerlendirilir. Şartların taşınması halinde, hükümlünün bulunduğu kapalı ceza infaz kurumunun bağlı olduğu yargı çevresinde açık ceza infaz kurumu mevcut ise hükümlü bu infaz kurumuna; bulunmuyor ise hükümlünün talep dilekçesinde belirttiği ceza infaz kurumları dikkate alınmak suretiyle Bakanlık tarafından belirlenen listedeki açık kurumlardan birine, gönderilir⁵¹². Eğer hükümlü yabancı veya kadın ise talep dilekçesinde belirttiği kurumlar dikkate alınmak suretiyle Bakanlık tarafından belirlenen listedeki açık ceza infaz kurumlarından birine yerleştirilir⁵¹³.

3.6.6.3. Açık Ceza İnfaz Kurumlarına Ayrılamayacak Hükümlüler

Yönetmelik hükümlerine göre açık ceza infaz kurumuna gönderilemeyecek hükümlüler ise şunlardır:

- Eğitim evleri hariç olmak üzere açık ceza infaz kurumlarından iki kez, kapalı ceza infaz kurumlarından ise bir kez firar edenler,
- Haklarında tekerrür hükümleri iki kez uygulananlar,
- Beş veya daha fazla kez hücre disiplin cezasına çarptırılmış olmakla birlikte disiplin cezasının sicilden silinmesi üzerinden bir yıl geçmeyenler,
- Ağırlaştırılmış müebbet hapse mahkum olan hükümlüler,
- Terör ya da örgütlü suçlardan hükümlü olmasına karşın hakkında etkin pişmanlık hükümleri uygulanmayan veya örgütten ayrıldığı idare ve gözlem kurulu kararı ile saptanmayan hükümlüler,
- İcra ve İflas Kanunu haricinde kalan tazyik hapisleri ya da kanun ayrımı olmaksızın disiplin ve zorlama hapsi haklarında tatbik edilenler.
- Koşullu salıverilme kararı geri alınan hükümlüler, geri almaya konu ceza sebebiyle açık ceza infaz kurumuna gönderilmeyecektir. Haklarında tutuklama kararı verilenler ile fiziksel durumları ve yaşları sebebiyle açık ceza infaz kurumlarında geçerli olan çalışma şartlarına uyum sağlayamayanlar da açık ceza infaz kurumlarına

⁵¹¹ Mecit, **a.g.e.**, s.369-370; Akın, **a.g.e.**, s.373; Yetgin, **a.g.e.**, s.1038.

⁵¹² Mecit, **a.e.**, s.370; Akın, **a.e.**, s.373; Yetgin, **a.e.**, s.1038.

⁵¹³ Mecit, **a.e.**, s.370; Akın, **a.e.**, s.373; Yetgin, **a.e.**, s.1038; Bkz. ACAY, 2012, m.8.

gönderilmeyecek ya da bu hükümlüler açık ceza infaz kurumlarında ise kapalı ceza infaz kurumlarına iade edileceklerdir⁵¹⁴.

Yine belirtmek isteriz ki açık ceza infaz kurumlarından iki, kapalı kurumlardan ise bir kez firar hali durumunda hükümlü, firar etmeden önce kesinleşmiş cezaları ile koşullu salıverilme tarihine kadar infazına başlanacak cezaları için açık ceza infaz kurumuna ayrılmayacaktır⁵¹⁵. Bunun dışında hükümlü gelecekte bir ceza aldığı takdirde, bu cezanın açık ceza infaz kurumunda yerine getirilmesinde herhangi bir kanuni engel bulunmamaktadır.

3.6.6.4. Açık Ceza İnfaz Kurumlarından Kapalı Ceza İnfaz Kurumlarına İade ve Yeniden Açık Ceza İnfaz Kurumlarına Ayrılma

Kapalı ceza infaz kurumlarına hükümlülerin iadesi hem CGTİHK’de hem de Açık Ceza İnfaz Kurumlarına Ayrılma Yönetmeliği’nde düzenlenmiştir. Ancak kapalı ceza infaz kurumlarına iade hususunu düzenleyen kanunun 14.maddesinin 5.fikrası ile yönetmeliğin 12.maddesinin birbirleri ile çeliştiği görülmektedir.

Kanuna göre açık ceza infaz kurumundan firar edenler, haklarında başka bir suç sebebiyle tutuklama kararı verilenler ve kınama cezası dışında kesinleşmiş disiplin cezasına çarptırılanlar ya da hakkındaki disiplin soruşturması devam etmesine rağmen kurum düzeni ve asayiş veya kurumdaki diğer hükümlüler bakımından kurumda kalması tehlikeli görülenler, açık ceza infaz kurumu idare ve gözlem kurulu kararı ile kapalı ceza infaz kurumuna iade edilebilecektir⁵¹⁶. Bunun yanında açık ceza infaz kurumunun çalışma şartlarını ve koşullarına uyum sağlama noktasında yetersiz oldukları saptanan hükümlüler ise idare ve gözlem kurulu kararı ve infaz hakimliğinin onayıyla kapalı ceza infaz kurumuna iade edilecektir⁵¹⁷. Açık ceza infaz kurumunun şartları ve çalışma koşullarına uyum sağlayamadığı tespit edilen hükümlüler hakkında, idare ve gözlem kurullarının iade kararı, ceza infaz kurumunun bağlı bulunduğu yargı çevresindeki infaz hakimliği tarafından onaylanacaktır. İnfaz hakimliğinin verdiği

⁵¹⁴ Yetgin, **a.g.e.**, s.1015; Akın, **a.g.e.**, s.371; Bkz. ACAY, 2012, m.8.

⁵¹⁵ Bkz. ACAY, 2012, m.8/2-c.

⁵¹⁶ Özbek, **a.g.e.**, s.308; Özkavalcı, **a.g.e.**, s.137; Şen, Berkun, **a.g.e.**, s.225; Ölmez ve diğerleri, **a.g.e.**, s.55-56; Bkz. CGTİHK, 2004, m.14/5.

⁵¹⁷ Özbek, **a.e.**, s.308; Özkavalcı, **a.e.**, s.137; Şen, Berkun, **a.e.**, s.225; Ölmez ve diğerleri, **a.e.**, s.55-56; Bkz. CGTİHK, 2004, m.14/5.

kararlar ise İnfaz Hakimliği Kanunu'nda belirtilen itiraz kanun yoluna tabidir. İtiraz mercii ağır ceza mahkemesidir⁵¹⁸.

Yönetmeliğin 12.maddesine göreyse; firar edenler, haklarında tutuklama kararı verilenler, kınama cezası haricinde disiplin cezasına çaptırılanlar, doğrudan açık kuruma gönderilenler dışında çalışma koşullarına yaş, zihinsel ve bedensel özellikleri sebebiyle uyum sağlayamayacakları anlaşılanlar ile iş temin edildiği halde çalışmayanlar, çalışma düzenine aykırı davranışlarda bulunanlar, yönetim kurulu kararı ve bu kararın infaz hakimliğince onaylanmasından sonra kapalı ceza infaz kurumuna iade edilecektir⁵¹⁹. Ancak hükümlünün disiplin soruşturması tamamlanmış olmamasına rağmen kurum güvenliği ve düzeni bakımından tehlike doğması durumunda, infaz hakimliği tarafından verilecek onay beklenmeksizin hükümlünün kapalı kuruma iadesi mümkündür⁵²⁰. Bunun yanında cezasını infaz etmekte iken hükümlünün bir başka suçtan mahkum olması ve bu mahkumiyetin kesinleşmesi durumunda, aldığı toplam ceza kapalı ceza infaz kurumunda geçirmesi gereken süreyi karşılamaz ise hükümlü, yönetim kurulu kararıyla kapalı ceza infaz kurumuna iade edilecektir⁵²¹. Açık kurumun bulunduğu yerde kapalı ceza infaz kurumu bulunmuyorsa hükümlü, aynı il sınırları içerisindeki kapalı ceza infaz kurumuna Bakanlıktan izin alınmaksızın gönderilecektir⁵²².

Kanun ve yönetmelik hükümleri karşılaştırıldığında ilgili kanun maddesinde kapalı ceza infaz kurumlarına iade noktasında yetki, idare ve gözlem kuruluna bırakılmışken; yönetmelikte ise iade kararını vermeye yetkili kurum, açık ceza infaz kurumunun yönetim kurulu olarak belirtilmiştir. Buna ek olarak yönetmelik hükmü uyarınca firar edenler, haklarında tutuklama kararı verilenler ve kınama haricinde disiplin cezasına çaptırılanlar ile açık ceza infaz kurumu çalışma şartlarına uyum sağlayamayanlar ile iş temin edildiği takdirde çalışmayanlar hakkında verilecek iade kararlarının, infaz

⁵¹⁸ Demirbaş, **a.g.e.**, s.508.

⁵¹⁹ Şen, Berkun, **a.g.e.**, s.224; Akın, **a.g.e.**, s.374; Yetgin, **a.g.e.**, s.1040; Mecit, **a.g.e.**, s.371-374; Bkz. ACAY, 2012, m.12/1.

⁵²⁰ Şen, Berkun, **a.e.**, s.224; Akın, **a.e.**, s.374; Yetgin, **a.e.**, s.1041; Mecit, **a.e.**, s.374; Bkz. ACAY, 2012, m.12/1.

⁵²¹ Özbek, **a.g.e.**, s.309; Ölmez ve diğerleri, **a.g.e.**, s.57; Mecit, **a.e.**, s.374; Yetgin, **a.e.**, s.1041; Akın, **a.e.**, s.374; Şen, Berkun, **a.e.**, s.224.

⁵²² Özbek, **a.e.**, s.309; Ölmez ve diğerleri, **a.e.**, s.57; Akın, **a.e.**, s.374; Yetgin, **a.e.**, s.1041, Mecit, **a.e.**, s.374.

hakimliği tarafından onaylanması gerekmektedir. Ancak hükümlünün kapalı ceza infaz kurumuna iade kararı, infaz hakimliği tarafından onaylanmadan, derhal infaz edilebilecektir. İnfaz hakimliği onayı, bu aşamada beklenmeyecektir. İnfaz hakimliği tarafından, kapalı kuruma iade kararı onaylanmadığı takdirde hükümlünün yeniden açık ceza infaz kurumuna gönderilmesi söz konusu olacaktır⁵²³. Yönetmelikten farklı olarak kanun maddesindeki düzenlemede ise yalnızca açık ceza infaz kurumu çalışma şartlarına ve kurum koşullarına uyum sağlayamadığı idare ve gözlem kurulu tarafından tespit edilen hükümlülerin iade kararlarının, infaz hakimliği tarafından onaylanması gerektiği belirtilmiştir.

CGTİHK'nın 14.maddesinin 5.fıkrası, 14.04.2020 tarih 7242 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun'un 18.maddesi ile değiştirilmeden önce, yönetmelik hükümleri ve kanun metni birbirine paraleldi. Her ikisinde de kapalı ceza infaz kurumlarına iadeye ilişkin kararların, açık ceza infaz kurumlarının yönetim kurulları tarafından verileceği belirtilmekteydi⁵²⁴. Kanun değişikliği ile birlikte, kapalı kurumlara iade kararını verme yetkisi idare ve gözlem kuruluna bırakılmıştır. Yönetmeliğin kanuna aykırı olamayacağından bahisle, kanun metninin esas alınması gerektiği söylenebilir. Nitekim cezaevleri idare ve gözlem kurullarının, yönetim kurullarına nazaran daha geniş meslek gruplarından insanı bünyesinde barındırdığı ve açık ceza infaz kurumlarına ayırma kararını idare ve gözlem kurullarının verdiği düşünülürse, kapalı ceza infaz kurumlarına iade kararının da bu kurullar tarafından verilmesinin daha isabetli olduğu söylenebilir. Buna karşın yönetmelik hükmünde, kanundan farklı olarak verilen kararın infaz hakimliğinin onayına sunulması şartı bulunmaktadır. Bu hüküm ile idare nitelikteki bir kararın, hakim denetimden geçmesi olanağı sağlanmıştır. Böylece hükümlü lehine bir güvence öngörülmüş olmaktadır.

Tüm bu hususlar göz önüne alındığında kanun metninde, infaz hakimliği onayına sunulma şartının tek bir istisna dışında bulunmaması eleştirilebilir. Bununla birlikte hükümlünün, cezaevi idaresinin yetkili kurullarının kendisine yönelik kararlarına ve

⁵²³ Mecit, a.e., s.374.

⁵²⁴ Bkz. Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 2020, m.18/5.

muamelelerine karşı İnfaz Hakimliği Kanunu'nun 5.maddesinde düzenlenen şikayet yoluna başvurusu mümkündür. Bu halde iade kararlarına karşı gerek kendisi gerekse de vekili, kararı öğrenmesinden itibaren 15 ve her halükarda 30 gün içerisinde infaz hakimliğine başvurabilecektir⁵²⁵. İnfaz hakimliği tarafından verilen kararlarsa, kararın tebliğinden itibaren bir hafta içerisinde itiraz edilebilir⁵²⁶. Ancak kapalı kurumlara iade kararlarının resen incelenmesi ile talep üzerine incelenmesi arasında önemli farklar mevcuttur. Süre şartının kaçırılması, hükümlünün hakları konusunda bilgisizliği ya da kayıtsızlığı gibi sebeplerden ötürü hatalı kararların yargı incelemesine konu olmaması gibi durumlar meydana gelebilir. Tüm bu nedenlerle yönetmelikte yer alan infaz hakimliği onay şartının, bahsedilen istisna dışında kanun metninde bulunmaması eleştirilmelidir.

Kapalı kurumlara iade edilen hükümlülerin açık kurumlara yeniden ayrılması ise kapalı kurumlara hükümlülerin iadesinden farklı olarak sadece yönetmelik ile düzenlenmiştir. CGTİHK 14.maddesinin 6.fıkrasında atıf yapılan Açık Ceza İnfaz Kurumlarına Ayrılma Yönetmeliği'nin 13.maddesinde, yeniden açık ceza infaz kurumlarına ayrılma şartlarına yer verilmiştir. Buna göre kınama haricinde başka bir disiplin cezasına çarptırılan hükümlü, disiplin cezasının kaldırılması ve diğer şartları da sağlaması halinde yeniden açık ceza infaz kurumuna ayrılabilir⁵²⁷. Disiplin cezalarının kaldırılması için gereken süreler ise CGTİHK'nın 48/4. fıkrasında sayılmıştır. Buna göre bazı etkinliklerden alıkoyma cezası için bir ay, ücret karşılığı çalışılan işten yoksun bırakma cezası için üç ay, haberleşme ve iletişim araçlarından yoksun bırakma cezası için üç ay, ziyaretçi kabulünden yoksun kalma cezası için üç ay, bir ile on gün uzunluğundaki hücre cezası için altı ay, 11-20 gün uzunluğundaki hücre cezası içinse bir yıl geçmesi gerekmektedir⁵²⁸. Cezalar infaz edildikten sonra bahse konu süreler işleyecektir⁵²⁹.

⁵²⁵ Özkavalcı, **a.g.e.**, s.43; Bkz. İnfaz Hakimliği Kanunu, 2004, m.5.

⁵²⁶ Özkavalcı, **a.e.**, s.53; Bkz. İHK, 2004, m.6/6.

⁵²⁷ Şen, Berkun, **a.g.e.**, s.226; Özbek, **a.g.e.**, s.309; Ölmez ve diğerleri, **a.g.e.**, s.57; Bkz. ACAY, 2012, m.13/1.

⁵²⁸ Demirbaş, **a.g.e.**, s.398; Bkz. CGTİHK, 2004, m.48/4.

⁵²⁹ Demirbaş, **a.e.**, s.393; Bkz. CGTİHK, 2004, m.48/4.

Bir kez açık ceza infaz kurumundan firar eden ve bu sebeple hücre cezası alan hükümlülerin, yeniden açık ceza infaz kurumlarına ayrılabilmesi ise disiplin cezasının kaldırılması ve bir kez daha firar etmeyeceğinin değerlendirilmesi şartıyla mümkündür⁵³⁰. Eğitimevleri haricindeki açık ceza infaz kurumundan iki kez, kapalı kurumlardan ise bir kez firar edenlerin, infaz ettikleri ceza bakımından açık kurumlara ayrılması mümkün olmayacaktır⁵³¹. Yaş, sağlık durumu, bedensel ve zihinsel yetersizlikten ötürü kapalı kurumlara iade edilen hükümlüler ise iadelerinin üzerinden altı ay geçmesiyle birlikte yeniden değerlendirilecektir ve bu değerlendirme neticesinde açık ceza infaz kurumlarındaki çalışma koşulları ile diğer şartlara uyum sağlayabilecekleri saptandığı takdirde açık ceza infaz kurumlarına gönderilecektir⁵³².

3.6.6.5. Karşılaşılan Sorunlar

3.6.6.5.1. İyi Hal Değerlendirmesi Yönünden

Bahsettiğimiz üzere hükümlülerin açık ceza infaz kurumlarına ayrılmalarına ilişkin kararı veren kurul, idare ve gözlem kuruludur⁵³³. İdare ve gözlem kurulu ise cezaevi müdürü, gözlem ve sınıflandırmadan sorumlu ikinci müdür, idare müdürü, cezaevi tabibi, psikiyatrist, psikolog, psiko-sosyal yardım servisinde bulunan diğer unvanlardan bir görevli, öğretmen, infaz koruma ve gözetim baş memuru ile kurum müdürü tarafından seçilecek bir teknik personelden oluşur⁵³⁴. Bu kurul, hükümlünün açık ceza infaz kurumlarına ayrılmada iyi hal şartını sağlayıp sağlamadığını değerlendirirken Gözlem ve Sınıflandırma ile Hükümlülerin Değerlendirilmesine Dair Yönetmelik'te ayrıntılı şekilde belirtilen gelişim değerlendirme ve gözlem değerlendirme raporlarını, esas alacaktır. Kapalı ceza infaz kurumlarında altı aydan daha fazla kalması gereken hükümlüler için gelişim değerlendirme raporu ve bu raporda belirtilen ortalama gelişim puanı, iyi hal değerlendirmesinde dikkate alınacaktır⁵³⁵.

⁵³⁰ Özbek, **a.g.e.**, s.310; Mecit, **a.g.e.**, s.375; Ölmez ve diğerleri, **a.e.**, s.57; Bkz. ACAY,2012, m.13/2

⁵³¹ Yetgin, **a.g.e.**, s.1053; Özbek, **a.e.**, s.310; Ölmez ve diğerleri, **a.e.**, s.57; Mecit, **a.e.**, s.375; Bkz. ACAY, 2012, m.8/2-c.

⁵³² Akın, **a.g.e.**, s.378; Yetgin, **a.e.**, s.1053; Mecit, **a.e.**, s.375; Ölmez ve diğerleri, **a.e.**, s.58; Özbek, **a.e.**, s.310.

⁵³³ Acun, **a.g.e.**, s.75.

⁵³⁴ Acun, **a.e.**, s.76.

⁵³⁵ Bkz. GSMHDDY, 2020, m.16/3.

Kısaca yukarıda özetlediğimiz sistem ile hükümlünün iyi hal değerlendirilmesinde, birçok yönden keyfi kararlar ile değerlendirmelerin önüne geçebilecek somut kıstaslar getirilmiştir. Ancak gelişim değerlendirme raporunu ve gelişim puanını esas alan sistemin, yeni bir uygulama olduğunu belirtmeliyiz. 29.12.2020 kabul ve 01.01.2021 yürürlük tarihli Gözlem ve Sınıflandırma Merkezleri ile Hükümlülerin Değerlendirilmesine Dair Yönetmelikle ilk defa iyi hal değerlendirmesi, gelişim puanı gibi somut bir kıstasa bağlanmıştır. Bundan önce ise iyi hal değerlendirmesi, 17.06.2005 tarihli Gözlem ve Sınıflandırma Merkezleri ile Hükümlülerin Değerlendirilmesine Dair Yönetmelik'in 17.maddesi hükmüne göre gerçekleştirilmekteydi⁵³⁶.

Buna göre hükümlüler hakkında her altı ayda bir gerçekleşen iyi hal değerlendirmesi, gözlem ve sınıflandırma formu esas alınarak yapılmaktaydı. Hükümlüye ait gözlem ve sınıflandırma formunun ilgili uzmanlar tarafından doldurulması sonrasında idare ve gözlem kurulu mevcut rapor üzerinden, hükümlünün iyi halli olup olmadığına karar vermektedir.

Bu değerlendirmenin yapılması herhangi somut bir kıstasa bağlı olmadığından, aşırı keyfi gerekçeler ile hükümlülerin açık kurumlara ayrılma taleplerinin reddi ya da süre şartını sağlayan tüm hükümlülerin açık kurumlara gönderilmesi gibi sakıncalar içermekteydi. Uygulamada ise açık ceza infaz kurumlarına ayrılmaya yönelik idare ve gözlem kurulu değerlendirmesi, süre şartı ile hükümlünün disiplin cezası alıp almadığının ve hükümlü disiplin cezası aldıysa, bu cezanın sicilden silinmesi için gereken sürenin geçip geçmediğinin incelenmesinden ibaretti.

Bu nedenle süre şartını sağlayan ve disiplin cezası almayan ya da alsa dahi sicilden silinmesi için gerekli kanuni süreyi geçiren her hükümlü, açık ceza infaz kurumlarına ayrılmayı bir hak olarak algılamakta ve mevcut uygulama da bu algının oluşumuna hizmet etmekteydi. Yeni yönetmelik ile bu durumun önüne geçilmeye çalışılmış ve açık ceza infaz kurumlarına ayrılmaya, cezanın denetimli serbestlikle infazına, doğrudan koşullu salıvermeye esas iyi hal değerlendirmeleri objektif bir temele oturtulmak istenmiştir. Her ne kadar bu gelişme olumlu bir gelişme olsa da ve bazı

⁵³⁶ Bkz. GSMHDDY, 2005, m.17.

eksiklikleri giderebilecek nitelikte ise de yönetmelikte öngörülen sistemin uygulanmasında birtakım fiili engellerin ortaya çıkması beklenmelidir. Bunların başında ise ceza infaz kurumlarındaki personel sayısının eksikliği gelmektedir.

Ülkemizde 70.516 ceza infaz kurumu görevlisi bulunmaktadır. Bunlardan sadece 1177'si eğitim ve değerlendirmeden sorumlu personeldir⁵³⁷. Tüm cezaevi personelini hesaba katsak dahi bir cezaevi personeli başına, 3.9 mahkum düşmektedir⁵³⁸. Avrupa Konseyi ülkelerinde ortalama personel başına düşen mahkum sayısının 1.5 olduğu düşünülürse⁵³⁹, bu sayının oldukça yüksek bir rakam olduğunu söylemek mümkündür. Ülkemizde personel başına düşen mahkum sayısının yüksek olması bir yana eğitim ve değerlendirmeden sorumlu toplam personel sayısının, infaz kurumu görevlilerinin toplamının % 1.8'ine ve infaz kurumlarındaki tıbbi görevleri bulunan personellerin, toplam personelin %1.9'una tekabül etmesi düşündürücüdür⁵⁴⁰. Bu durum ise hükümlünün infazının şahsileştirilmesinde, birtakım problemler ortaya çıkarmaktadır.

İnfazın bireyselleştirilememesi, hükümlünün iyi hal değerlendirmesinin gereği gibi yapılamaması anlamına da gelecektir. Ceza infaz kurumlarında bulunan eğitim ve değerlendirmeden sorumlu personel sayısının azlığı, gelişim puanı sisteminden istenilen faydanın elde edilmesini engelleyebilecektir. Gözlem ve Sınıflandırma Merkezleri ile Hükümlülerin Değerlendirilmesine Dair Yönetmelik'in 34.maddesinde belirtildiği üzere gelişim değerlendirme raporları hazırlanırken ilgili bölümler, cezaevi personeli tarafından doldurulacaktır. Buna göre eğitim ve öğretim servisi gelişim ve değerlendirme raporu, öğretmen; psiko-sosyal yardım servisi gelişim ve değerlendirme raporu; psikolog, sosyal çalışmacı, sosyolog, çocuk gelişimcisi tarafından düzenlenecektir⁵⁴¹. Bahsedilen niteliklerdeki personel yetersizliği, açık ceza infaz kurumlarına ayrılmaya uygun hükümlülerin seçimi noktasında birtakım yanlışlıklar ve hatalara sebebiyet verebilecektir. Bu durumda ise açık ceza infaz

⁵³⁷ Marcelo F. Aebi ve diğerleri, **Space I -2021 – Avrupa Konseyi Yıllık Ceza İstatistikleri: Hapishane Nüfusları**, Çev.Ali Rıza Çangırılıoğlu, Strasbourg, Avrupa Konseyi, 2022, s.91.

⁵³⁸ Aebi ve diğerleri, **a.g.e.**, s.94.

⁵³⁹ Aebi ve diğerleri., **a.e.**, s.94.

⁵⁴⁰ Aebi ve diğerleri, **a.e.**, s.93.

⁵⁴¹ Bkz. GSMHDDY, 2020, m.34/2.

kurumuna ayrılma için elverişli olmayan hükümlülerin, açık ceza infaz kurumlarına gönderilmeleri ve bu kurumların şartlarını istismar etmeleri gibi sonuçlar doğacaktır.

3.6.6.5.2. Disiplin Cezaları ve Diğer Yönlerden

7242 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun yürürlüğe girmeden önce, doğrudan açık ceza infaz kurumuna ayrılan, kapalı kurumlardan geçmeksizin cezalarının infazına bu kurumlarda başlayan, hükümlülerin disiplin cezaları sebebiyle kapalı ceza infaz kurumlarına gönderilip gönderilemeyeceği tartışma konusuydu. Açık Ceza İnfaz Kurumlarına Ayrılma Yönetmeliği'nin 12.maddesinin 1-c bendi gereğince kınama cezası dışındaki disiplin cezaları kesinleşen hükümlülerin, kapalı ceza infaz kurumlarına iade edileceği belirtilmekteydi. Bu hüküm doğrultusunda açık ceza infaz kurumlarından firar edenler, cezalarına bu kurumlarda başlamış olsalar dahi disiplin cezası sebebiyle kapalı kurumlara gönderilmekteydi.

Bu tartışmalı konu daha sonrasında Yargıtay 1.Ceza Dairesi'nin önüne gelmiş ve yönetmelik hükmünün, kapalı kurumlardan açık ceza infaz kurumlarına geçen hükümlüleri kapsadığının kabul edilmesi gerektiği belirtilmiştir⁵⁴². Bununla birlikte 7242 sayılı Kanun ile birlikte CGTİHK 14/5.fıkrası değiştirilmiş; doğrudan açık ceza infaz kurumlarında cezalarının infazına başlanan hükümlülerin de kınama dışındaki disiplin cezalarının kesinleşmesi ya da kesinleşmemesine rağmen kurumda barındırılmasının tehlikeli bir hal doğurması durumunda, idare ve gözlem kurulu kararı ile kapalı kurumlara gönderilebileceği hüküm altına alınmıştır⁵⁴³.

Bu yasal düzenleme ile disiplin cezalarına ilişkin tartışmalı durum çözüme kavuşturulmuş olsa da aynı yasal düzenlemeden kaynaklanan bir başka problem daha doğmuştur. 7242 sayılı Kanun ile değişik CGTİHK 14/5-c hükmü gereğince açık ceza infaz kurumu çalışma şartlarına veya bu infaz kurumlarındaki koşullara uyum sağlayamayan hükümlülerin, infaz hakimliği onayı ile kapalı ceza infaz kurumuna gönderilmesi mümkündür⁵⁴⁴. CGTİHK 14/5.maddesi gereğince açık ceza infaz kurumu çalışma şartlarına ya da infaz kurumunun koşullarına uyum sağlayamayan

⁵⁴² Şen, Berkun, **a.g.e.**, s.224-225.

⁵⁴³ Şen, Berkun, **a.e.**, s.225.

⁵⁴⁴ Bkz. CGTİHK, 2004, m.14/5

hükümlünün, cezasının infazına doğrudan açık ceza infaz kurumunda başlayıp başlamaması bu aşamada herhangi bir önem arz etmemektedir. Yönetmelik hükmüne göreyse doğrudan açık ceza infaz kurumlarında cezalarının infazına başlayanlar haricinde kalan ve açık ceza infaz kurumu çalışma koşullarına yaş, bedensel durum, zihinsel yetenekler ve sağlık problemleri nedeniyle uyum sağlayamayacağı tespit edilen hükümlüler, kurum yönetim kararı ile kapalı kuruma iade edilecek ve bu karar infaz hakimliğinin onayına sunulacaktır⁵⁴⁵.

Kanun ve yönetmelik hükmü çelişki içindedir. Bununla birlikte kanunun bir üst norm olması sebebiyle, kanun hükmüne göre karar vermek gerekecektir⁵⁴⁶.

3.6.7. Açık Ceza İnfaz Kurumlarına İlişkin Sayısal Bilgiler

31.03.2022 tarihi itibarıyla ülkemizde toplam 314.502 kişi ceza infaz kurumlarında bulunmaktadır⁵⁴⁷. Bunlardan 96.718'i (Covid izni sebebiyle salıverilenler dahil) açık ceza infaz kurumlarında, cezalarını yerine getirmektedir⁵⁴⁸. Yine 01.09.2022 tarihi itibarıyla 280 kapalı ceza infaz kurumuna karşılık, 89 açık ceza infaz kurumu mevcuttur. 89 açık ceza infaz kurumu sayısı belirtilirken, kadın açık ceza infaz kurumları ile çocuk eğitimevleri dikkate alınmamıştır. Belirtilen sayının dışında 8 kadın açık ceza infaz kurumu ile 4 çocuk eğitimevi bulunmaktadır⁵⁴⁹.

Ülkemizde, eğitimevleri de hesaba katıldığında, açık ceza infaz kurumu sayısı 101'i bulmaktadır. Düşük güvenlik seviyesine sahip bu kurumlardan gerçekleşen firarların sayısı ise bilinmemektedir. Avrupa Konseyi'nin her yıl yayımlanan "Yıllık Cezaevi İstatistikleri" baz alınırse ülkemizde, 2020 yılı içerisinde ceza infaz kurumlarından gerçekleşen toplam firar sayısı 10'dur. Ancak söz konusu 10 firarın hepsi kapalı ceza infaz kurumları kaynaklı olup açık ceza infaz kurumları kaynaklı firarların sayısına ilişkin bir bilgi bahse konu eserde yer almamaktadır⁵⁵⁰. Yine TÜİK'in yayınladığı "Adalet İstatistikleri" nde de açık ceza infaz kurumlarından gerçekleşen firar sayısı yer

⁵⁴⁵ Özdemir, **a.g.e.**, s.400

⁵⁴⁶ Özdemir, **a.g.e.**, s.401

⁵⁴⁷ Bkz. CTE, (çevrimiçi) <https://cte.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/istatistik/istatistik-1.pdf>, İET:10.11.2022

⁵⁴⁸ Bkz. CTE, (çevrimiçi) <https://cte.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/istatistik/istatistik-2.pdf>, İET:10.11.2022

⁵⁴⁹ Bkz. CTE, (çevrimiçi) <https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/cik-genel-bilgi>, İET: 10.11.2022

⁵⁵⁰ Aebi ve diğerleri, **a.g.e.**, s.120.

almamaktadır. Açık ceza infaz kurumlarından meydana gelen firarların sayısının yanı sıra kamuya açık olan bu istatistiklerden; açık ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlülerin aldıkları cezalar, eğitim durumları ve medeni halleri, açık ceza infaz kurumlarında bulunan personel sayısı ve personel sayısının dağılımı gibi hususları içeren farklı verilere erişmenin mümkün olmadığını belirtmeliyiz. Mevcut kısıtlılıklardan ötürü bu bölümde, kapalı ve açık ceza infaz kurumu ayrımı yapılmaksızın elde edilebilen veriler irdelenecek ve açık ceza infaz kurumlarına ilişkin çıkarımlarda bulunulmaya çalışılacaktır.

Buradan hareket ettiğimizde, ülkemizin 2011-2021 yıllarını arasında ceza infaz kurumları nüfusunun sürekli arttığını ve bu artışa paralel olarak açık ceza infaz kurumlarında kalan kişi sayısının da arttığını söyleyebiliriz.

Hükümlü ve tutuklu sayısı, 2011-2020

Prison population, 2011-2020

Yıllar	Toplam	Erkek	Kadın
Years	Total	Male	Female
2011	128 253	123 648	4 605
2012	136 638	131 732	4 906
2013	144 098	138 906	5 192
2014	158 690	152 902	5 788
2015	177 262	170 754	6 508
2016	200 727	192 354	8 373
2017	232 340	222 444	9 896
2018	264 842	254 426	10 416
2019	291 546	280 114	11 432
2020	266 831	256 231	10 600

Kaynak: Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri, 2011-2020⁵⁵¹

Source: Prison Statistics, 2011-2020

⁵⁵¹ Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri, (çevrimiçi) <https://data.tuik.gov.tr> > DownloadİstatistikselTablo, İET:15.11.2022.

Nitekim 2021 yılında, açık ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlü sayısı 73.694'tür⁵⁵². Bu sayı 31.03.2022 tarihi itibarıyla ise 96.718'dir⁵⁵³. Açık ceza infaz kurumunda kalan hükümlülerin sayısının yıllara göre dağılımı bilinmesine karşın, hangi suçlardan ve ne kadar süre ile mahkum oldukları bilinmemektedir. Açık ceza infaz kurumlarında cezalarını infaz eden hükümlülerin aldıkları toplam cezanın yıl bazlı dağılımına ilişkin herhangi bir veri yoktur. Bununla birlikte hükümlülerin aldıkları toplam cezaların dağılımına bakılarak bu konuda bir çıkarım yapılabilir. Bilindiği üzere kasten işlenen suçlarda üç yıl veya daha az, taksirli işlenen suçlarda ise beş yıl veya daha az süreli hapis cezasına çarptırılan hükümlüler, kanunda belirtilen istisnai suçlardan hüküm giymedikleri takdirde doğrudan açık ceza infaz kurumlarına gönderileceklerdir. Buna karşın kapalı ceza infaz kurumlarından açık ceza infaz kurumlarına geçen hükümlülerin hükümlülük sürelerinin dağılımının tam anlamıyla belirlenebilmesi için başka verilere erişimin gerektiği açıktır.

Bu uyarı ışığında 01.02.2021 tarihi itibarıyla ülkemizde hükümlülerin aldıkları toplam cezaların dağılımı incelenirse 230.492 hükümlünün, 15.363'ü 1 yıldan az hapis cezasından; 47.256 mahkum ise beş yıldan daha az hapis cezasından hüküm giymiştir⁵⁵⁴. Hükümlülerin 183.236'sı beş yıl ve daha fazla hapis cezası gerektiren suç ve suçlardan hükümlülerdir⁵⁵⁵. Diğer bir deyişle hükümlülerin %77,6'sı, beş yıl ve daha fazla hapis cezasından dolayı hüküm giymiştir. Buradan hareketle açık ceza infaz kurumlarında, cezanın infazına başlanmasının ülkemiz açısından bir istisna ve esas olanın kapalı ceza infaz kurumlarında hükmün bir kısmının yerine getirilmesi sonrasında açık ceza infaz kurumlarına geçiş olduğunu, söylemek mümkündür.

Açık ve kapalı ceza infaz kurumları ile ilgili olarak irdelenmesi gereken bir başka veri ise bu ceza infaz kurumlarının mevcut yoğunluğudur. 2022 yılına ait verilere

⁵⁵² İnsan Hakları Derneği, **Türkiye Hapishanelerinde Hak İzleme Raporu**, 2020, s.9, (çevrimiçi) <https://www.ihd.org.tr/wp-content/uploads/2021/04/2020-Y%C4%B1l%C4%B1-Hapishaneler-Raporu-1.pdf>, İET: 05.05.2022.

⁵⁵³ CTE, (çevrimiçi) <https://cte.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/istatistik/istatistik-2.pdf>, İET:16.11.2022

⁵⁵⁴ Aebi ve diğerleri, **a.g.e.**, s.54.

⁵⁵⁵ Aebi ve diğerleri, **a.g.e.**, s.56.

göre ülkemizde her yüz bin kişiye karşılık, 325,4 kişi hapishanededir⁵⁵⁶. Bu sayıya tutuklu yargılananlar ile açık ya da kapalı ceza infaz kurumu fark etmeksizin tüm infaz kurumunda kalan hükümlüler dahildir. Yine ülkemizde ceza infaz kurumu kapasitesi, 01.09.2022 tarihi itibari ile 288.798 kişidir⁵⁵⁷. 31.03.2022 verilerine göre hükümlü sayısı ise 314.502 kişidir⁵⁵⁸. Bu veriler baz alındığında cezaevi yoğunluk oranının %108 olduğunu söylemek mümkündür. 2021 yılında ise aynı veri % 108,3'tür⁵⁵⁹. Söz konusu veriler hesaplanırken, Covid izni kapsamında olan hükümlüler de dikkate alınmıştır.

⁵⁵⁶ Aebi ve diğerleri, **Avrupa'da Mahpuslar ve Hapishaneler: Space I Raporunun Temel Bulguları**, Çev. Ali Rıza Çangırılıoğlu, Strasbourg, Avrupa Konseyi, 2022, s.3.

⁵⁵⁷ Bkz. CTE, (çevrimiçi) <https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/cik-genel-bilgi>, İET: 17.11.2022.

⁵⁵⁸ Bkz. CTE, (çevrimiçi) <https://cte.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/istatistik/istatistik-1.pdf>, İET:17.11.2022.

⁵⁵⁹ Aebi ve diğerleri, **a.g.e.**, s.78.

SONUÇ

Cezanın amacını açıklamaya yönelmiş her teori, cezalandırmayı farklı gerekçelerle izah etmektedir. Bu farklı açıklamaların her birinin, ayrı bir ceza ve infaz politikasına tekabül ettiğini söylemekte herhangi bir sakınca yoktur. Cezanın özel önleme amacını sağlamada kullanılacak yaklaşımlar için de aynı önermeyi ileri sürmemiz mümkündür. Cezanın özel önleme amacı, failin yeniden suç işlememesi için kullanılacak yaklaşımların bütünü olarak ele alındığında, söylediklerimiz daha iyi anlaşılacaktır. Buradan bakıldığında ise failin ceza ile korkutularak caydırılması ya da yeniden sosyalleştirilmesi sayesinde yeniden suç işlemesinin engellenmesi gibi farklı yaklaşımlar kullanılarak, özel önleme amacının yerine getirilmesi mümkün gözükmektedir. Bununla beraber cezanın özel önleme amacını yerine getirmede seçilen her yaklaşımın, ceza-infaz politikası bakımından farklı sonuçları olacaktır.

Örneğin sadece failin ceza aracılığı ile baskılanmasını ve bu sayede toplumun korunmasını esas alan bir yaklaşımın, hapis cezasını ceza-adalet sisteminde daha yaygın hale getireceğini; hükmün açıklanmasının geri bırakılması, hapis cezasının ertelenmesi ya da infazın ertelenmesi gibi kurumların tatbikini azaltacağını söyleyebiliriz. Bunun aksine ıslah mefhumunu öne çıkaran bir anlayışın ise tam tersi sonuçlar yaratması beklenmelidir. Islah nazariyesinden hareket eden ceza-adalet sistemlerinde, cezanın son çare olma ilkesinin yanı sıra hapis cezası ise son çarenin de son çaresi olmaktadır. Bu sebeple mümkün olabildiğince hapis cezası yerine alternatif yaptırımlar tercih edilir. Hapis cezası kaçınılmaz olduğu takdirdeyse hükümlüye yalnızca yeniden sosyalleştirilmesi için tatbik edilmektedir.

Hükümlünün yeniden sosyalleştirilmesi gayesi ise her şeyden önce nasıl bir ceza infaz kurumu sorusu ile bağlantılıdır. Kapalı ceza infaz kurumlarındaki koşulların hükümlülerin yeniden sosyalleştirilmesi gayesine hizmet etmeyeceği, sosyalleşmenin asosyal koşulların egemen olduğu bu neviden yapılarda gerçekleşmesinin mümkün bulunmadığı sıklıkla ifade edilmektedir. Bu düşüncelerden hareketle olağan yaşam şartlarına benzer koşulları yaratmak ve hükümlünün yeniden sosyalleştirilmesini gerçekleştirmek maksadıyla açık ceza infaz kurumları inşa edilmiştir. Kısacası açık ceza infaz kurumlarının doğuşu ve ceza-adalet sistemlerinin vazgeçilmezi haline

gelmesi, ıslah nazariyesinin önem kazanması ile olmuştur. Açık ceza infaz kurumlarına geçiş; gözlem ve sınıflandırma, koşullu salıverilme öncesi uygulanan denetimli serbestlik ve koşullu salıverme gibi süreçlerden meydana gelen infazın halkalarından biri haline gelmiştir.

Hükümlünün denetimli serbestlikle toplum içerisinde cezasını yerine getirmesinden önceki son aşama, açık ceza infaz kurumlarına geçişi ile başlamaktadır. Bu sebeple hem açık ceza infaz kurumlarının kurumsal olarak varlığı hem de bu kurumlara yönelik gerçekleştirilen yasal düzenlemelerin, cezaların özel önleme amacı ile ilişkisinin irdelenmesi gerekmektedir.

Bireyin bir daha suç işlememesi için gerçekleştirilen tüm faaliyetlerin, cezaların özel önleme amacı bağlamında ele alınması gerektiği daha önce söylenmiştir. Buna göre cezanın özel önleme amacı hem hükümlülerin iyileştirilmesi ve yeniden sosyalleştirilmesi anlamına gelen pozitif özel önlemeyi hem de ceza ile korkutmayı ve hükümlünün suç işleme yeterliliğini azaltmayı içeren negatif özel önlemeyi kapsamaktadır.

Açık ceza infaz kurumlarının kurumsal olarak varlığının ve bu kurumlara ilişkin yasal düzenlemelerin, cezanın negatif ve pozitif özel önleme amacına hizmet edip etmediği sorusu, cevaplanması gereken önemli bir sorudur. Bahsettiğimiz üzere açık ceza infaz kurumlarının bir müessese olarak ceza-adalet sisteminde kullanımını haklı kılacak tek düşünce, hükümlülerin ıslahıdır. Açık ceza infaz kurumlarının negatif özel önlemeyi sağlamada etkili kurumlar olmadığı açıktır. Hükümlüyü ceza ile korkutma ve onun yeniden suç işlemesini bu yolla engellemeyi sağlamak için sıkı bir infaz rejiminin uygulanması gerekmektedir. Cezanın caydırıcı olması ancak bu şekilde mümkün olacaktır. Yine bunun haricinde hükümlünün özgürlüğünün kısıtlanması, onun hareket kabiliyetini de sınırlamakta ve bu sayede yeni suçları işlemesi engellenmektedir. Cezanın negatif özel önleme amacı bağlamında ele alabileceğimiz bu hususun; açık ceza infaz kurumları gibi hükümlünün aile izni, kurum dışında çalışma gibi imkanlardan yararlandığı hallerde sağlanması söz konusu olmayacaktır. Açık ceza infaz kurumları ile cezanın negatif özel önleme amacı arasında bu nedenlerden ötürü herhangi bir ilişki kurulması, mümkün gözükmemektedir.

Hükümlünün iyileştirilmesi ve yeniden sosyalleştirilmesi suretiyle yeni suçlar işleminin önüne geçilmesi anlamında kullanılan pozitif özel önleme kavramı ile açık ceza infaz kurumlarının varlığı arasındaysa önemli bir bağ olduğundan bahsedebiliriz. Bu yüzden açık ceza infaz kurumları, toplumun ve suç mağdurunun güvenliğini tehlikeye atmak pahasına da olsa birçok ülkede inşa edilmekte ve yasal düzenlemelere konu olmaktadır.

Bizim ülkemiz açısından da benzer bir durum söz konusudur. Bu ceza infaz kurumlarından gerçekleşen firarlar ve akabinde firar edenlerce işlenen suçlar daha önce çok tartışılmış olsa bile bu tartışmaların hiçbirisi, açık ceza infaz kurumlarının varlığına yönelik değildir. Tartışmalar daha çok bu infaz kurumlarının, hükümlünün ıslahına hizmet edip etmediği sorusu ile sınırlı kalmıştır. Bu hususun tartışılması ise yasal düzenlemelerin ele alınması zorunluluğunu doğurmaktadır.

Bilhassa açık ceza infaz kurumlarına geçiş meselesi, bir sonraki aşamada toplum içerisinde cezalarını yerine getirecek hükümlülerin seçimi bakımından önem arz etmektedir. Hükümlülerin seçimi meselesi ile iyi hal değerlendirmesi arasında da doğrudan bir ilişkinin varlığından bahsedebiliriz. Yani açık ceza infaz kurumuna ayrılacak hükümlülerin ne şekilde değerlendirildikleri sorusu ile açık ceza infaz kurumlarının, hükümlünün ıslah edilmesi amacına hizmet edip etmediği sorusu birbirine sıkı sıkıya bağlıdır.

Ülkemiz açısından bu mesele ele alındığında bazı sonuçlar çıkarmak mümkün olmaktadır. Bunlardan biri, 29.12.2020 kabul ve 01.01.2021 yürürlük tarihli Gözlem ve Sınıflandırma Merkezleri ile Hükümlülerin Değerlendirilmesine Dair Yönetmelik'e kadar iyi hal değerlendirmesinin objektif kıstaslardan mahrum olarak gerçekleştiğidir. Aynı adı taşıyan eski yönetmelikte, yeni yönetmelikte olduğu üzere iyi hal değerlendirmesi gelişim puanı gibi somut bir kıstasa bağlı tutulmamıştır. Her ne kadar gözlem ve değerlendirme raporunun esas alınacağı belirtilse de söz konusu raporun hazırlanması sürecine ilişkin ayrıntılı bir düzenleme, eski yönetmelikte bulunmamaktadır. Bu durum ise açık ceza infaz kurumlarına ayrılmada iyi hal değerlendirmesinin toptancı bir yaklaşımla ele alınması, sonucunu doğurmuştur.

İyi hal değerlendirmesi hükümlünün, disiplin cezası alıp almadığı ve disiplin cezası aldıysa bunun sicilinden silinmesi için kanuni sürenin geçip geçmediğinden ibaret bir değerlendirme olarak kalmıştır. Böylece açık ceza infaz kurumlarına geçiş, hükümlü bakımından bir hak olarak algılanmıştır. Ayrıca toptancı bir yaklaşımla süre şartını sağlayan birçok mahkumun açık ceza infaz kurumlarına gönderilmesi, mahkumlar tarafından -başta firar etmek olmak üzere- açık ceza infaz kurumu şartlarının istismarı sonucunu ortaya çıkarmıştır. Mevcut halleri ile açık ceza infaz kurumları, cezanın pozitif özel önleme amacını gerçekleştiren kurumlar olmaktan çıkmıştır. Nitekim açık ceza infaz kurumlarından gerçekleşen her firar, o hükümlü açısından bu amacın gerçekleştirilemediğinin kanıtı ve sağlaması olmaktadır.

Bu tartışmalar ve ceza infaz kurumlarından gerçekleşen firarlar sebebiyle yeni bir yönetmelik hazırlanmıştır. Yeni düzenleme ile birlikte açık ceza infaz kurumlarına ayrılmada ceza infaz kurumlarında kalacağı süre altı aydan fazla olan hükümlüler için gelişim puanı verileceği ve iyi hal değerlendirmesinde bu puanın esas alınacağı belirtilmiştir. Gelişim puanın, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü tarafından belirlenen eşik puanın altında kalması durumunda, açık ceza infaz kurumlarına ayrılmada hükümlünün iyi hal şartını sağlamadığı kabul edilecektir. Bunun yanı sıra hangi davranışa ve tutuma ne kadar puan verileceği, ölçme ve değerlendirme kriterleri, raporların formatına ilişkin tüm hususlar da Genel Müdürlükçe belirlenecektir. Böylece hükümlülerin değerlendirilmesinde asgari bir standartın sağlanması ve cezaevi personelinin keyfi yaklaşımlarının önüne geçilmesi istenmiştir. Gelişim puanı ve bu puanın esas alınması ile oluşturulan gelişim değerlendirme raporunun yanı sıra her hükümlü açısından risk sınıflandırmasını içeren risk değerlendirme ölçeği de geliştirilecektir. Kısacası iyi hal değerlendirmesi hükümlülerin ceza infaz kurumunda kaldıkları süre göz önüne alınarak ya risk değerlendirme ölçeği ile gelişim değerlendirme raporu ya da risk ölçeği ile gözlem değerlendirme raporu esas alınarak yapılacaktır. Değerlendirmenin somut kıstaslara bağlanması olumludur.

Bununla birlikte ceza infaz kurumlarındaki eğitim ve değerlendirmeden sorumlu personel sayısı, ceza infaz kurumlarının yoğunluğu, her yüz bin kişiye karşılık hapisyanede bulunan kişi sayısı gibi ceza infaz kurumlarının fiili durumlarını yansıtan

göstergeler hesaba katılmadan yalnızca yasal düzenlemelere bakılarak açık ceza infaz kurumlarının hükümlünün ıslahı amacını sağlayıp sağlamadığının değerlendirilmesi de doğru olmayacaktır.

Buradan hareket ettiğimizde ise ceza infaz kurumlarında personel başına düşen mahkum sayısının Avrupa Konseyi ülkelerinin ortalamasından fazla olması, son on yılda iki kattan daha fazla artan mahkum nüfusu, ceza infaz kurumlarındaki barınma problemleri gibi hususların, hükümlülerin iyi halinin değerlendirilmesi sürecine doğrudan etki edeceğini söyleyebiliriz. İnfazı farklı aşamaları içerecek bir bütün olarak düşündüğümüzde her şeyden önce bahse konu sorunlar, hükümlülerin gözlem ve sınıflandırmasının doğru bir şekilde gerçekleştirilmesine engel olacaktır. Aynı şekilde açık ceza infaz kurumlarına ayrılma değerlendirmesi bakımından da benzer sorunların ortaya çıkması muhtemeldir. Bu sebeple gerçekleştirilen yasal düzenlemeler ne kadar yerinde olursa olsun ceza infaz kurumlarının fiili sorunları çözülmeksizin, açık ceza infaz kurumlarının ve gelişkin yasal düzenlemelerin varlığı tek başına hükümlülerin yeniden sosyalleştirilmesi gibi bir sonuç doğurmayacaktır.

KAYNAKÇA

- Acun, Necmi: **Ceza İnfaz Kurumu İdaresi**, 2.bs., Ankara, Seçkin, 2021.
- Aebi, Marcelo F.,
Edoardo Cocco,
Lorena Molnar,
Mélania M. Tiago: **Space I - 2021 – Avrupa Konseyi Yıllık Ceza İstatistikleri: Hapishane Nüfusları**, Çev.Ali Rıza Çangırılıoğlu. Strasbourg, Avrupa Konseyi, 2022.
- Aebi, Marcelo F.,
Edoardo Cocco,
Lorena Molnar,
Mélania M. Tiago.: **2021’de Avrupa’da Mahpuslar ve Hapishaneler: Space I Raporunun Temel Bulguları**, Çev.Ali Rıza Çangırılıoğlu, Strasbourg, Avrupa Konseyi, 2022.
- Akgündüz, Ahmet: **Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri**, Cilt No:III, İstanbul, Osmanlı Araştırmaları Vakfı, 1991.
- Akın, Abdülkadir: **İnfaz Hukuku**, 3.bs., Ankara, Seçkin, 2016.
- Akkaya, Çetin: **Cezaların İnfazı ve İnfaz Hukuku**, 6.bs., Ankara : Adalet, 2018.
- Aktaş, Sururi: "Cezalandırmanın Amacı Üzerine", **Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.XIII, No:1-2, 1 Haziran 2009, s. 1-25.
- Akyüz, Emine: **Çocuk Hukuku**, 7.bs., Ankara, Pegem Akademi, 2020.
- Andenaes,
Johannes: "The General Preventive Effects of Punishment", **University of Pennsylvania Law Review**, Vol.CXIV, No:7, May 1966, pp.949-983.
- Andenses, Johs: "General Prevention--Illusion of Reality", **Journal of Criminal Law and Criminology**, Vol.XXXIII, No:2, 1952, pp.176-198.
- Aras,Bahattin,
Sezgin Güverçin: **İnfaz Hukuku**, Ankara, Yetkin, 2021.
- Artuk, Mehmet E.,
Ahmet, Gökçen,
M.Emin Alşahin,
Kerim Çakır: **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 13.bs., Ankara, Adalet, 2019.

- Artuk Mehmet E.: "Güvenlik Tedbirleri", **Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.XII, No:1, 2008, s.461-492.
- Artuk, Mehmet E.,
Mehmet Emin
Alşahin: "Hapis Cezalarının ve Cezaevlerinin Tarihi Gelişimi", **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi-Prof.Dr.Mehmet Akif Aydın'a Armağan**, C.XXI, No:2, 2015, s.297-338.
- Aydın, Melike B.: "Kant ve Hegel'in Felsefesinde Cezanın Amacı", **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt.XI, No:1, 2020 s. 126-138.
- Barnes, Harry E.: "The Historical Origin of the Prison System in America", **Journal of the American Institute of Criminal Law and Criminology**, Vol.XII, No:1, May 1921, pp.35-60.
- Bayraktar, Köksal: "Yeni Türk Ceza Kanununda Belirlenen Ceza Hukuku Temel İlkeleri", Ed.Necmi Yüzbaşıoğlu, **Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.II, No:1, Ocak 2003, s.3-19.
- Beccaria, Cesare: **Suçlar ve Cezalar Hakkında**, 9.bs., Ankara, İmge Kitabevi, 2020.
- Bentham, Jeremy: **Ahlak ve Yasama İlkelerine Giriş**, Çev.Ömer Saruhanlıoğlu,Uğur Kaşif Boyacı, 2.bs., İstanbul, Litera, 2021.
- Berger, Ryan: "Kriminalomsorgen: A Look at the World's Most Humane Prison System in Norway", **Social Science Research Network**, 11 December 2016, pp.1-42.
- Bozkurt, Nurgül: "XX.Yüzyıl Başlarında Kütahya Hapishanesinin Genel Durumu", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C.V, No:21, İlkbahar 2012, s.261-277.
- Centel, Nur,
Hamide Zafer,
Özlem Çakmut: **Türk Ceza Hukukuna Giriş**, 3.bs., İstanbul, Beta, 2005.
- Centel, Nur: "Cezanın Amacı ve Belirlenmesi", **Prof. Turhan Yüce'ye Armağan**, İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, 2001, s.333-372.

- Çağlar, Duygu D.: **Hapis Cezasına ve İnfazına Seçenek Kurumlar**, Ankara, Seçkin, 2021.
- Çetintürk, Ekrem, Ali Rıza Töngür: **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Ankara, Adalet, 2020.
- Demirbaş, Timur: **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 16.bs., Ankara, Seçkin, 2021.
- Demirbaş, Timur: **İnfaz Hukuku**, 8.bs., Ankara, Seçkin, 2021.
- Denny, Meagan: "Norway's Prison System: Investigating, Recidivism and Reintegration", **Bridges: A Journal of Student Research**, Vol.X, No:10, 2016, pp.20-37.
- Doğan, Fatma K.: **Cezanın Amacı ve Hapis Cezası**, İstanbul, Seçkin, 2010.
- Don, Weatherburn, Sumitra Vignaendra, Andrew McGrath: "Specific Deterrent Effect of Custodial Penalties on Juvenile Reoffending", **National Judicial College of Australia**, January 2009, PP.1-9.
- Dönmezer, Sulhi: "Ağır Hapis Cezasında Hücre Devresi ve Tenfiz Sistemimiz Üzerinde Tekliflerimiz", **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, C.XXVII, No:1-4, 25 Ağustos 1961, s.3-20.
- Dönmezer, Sulhi, Sahir Erman: **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**, C.III, 14.bs., İstanbul, Der Yayınları, 2020.
- Erdem, Mustafa R., Bahri Öztürk: **Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku**, 21.bs., Seçkin, Ankara, 2021.
- Erem, Faruk: "Türk Ceza Kanununda Emniyet Tedbirleri", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.I, No:3, 1944, s.351-378.
- Erem, Faruk, Ahmet Danışman, Mehmet Emin Artuk: **Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Ankara, Seçkin, 1997.

- Evsile, Mehmet: "Cumhuriyet Döneminde Adalet Alanında Meydana Gelen Gelişmeler (1923-1950)", **Tarih Araştırmaları Dergisi**, C.X, No:10, 2018, s.119-129.
- Foucault, Michel: **Hapishanenin Doğuşu**, Çev.Mehmet Ali Kılıçbay, 6.bs., Ankara, İmge Kitabevi, 1992.
- Gazel, Ahmet A.: "Tanin Muhabiri Ahmet Şerif Beyin Notlarında Osmanlı Hapishaneleri", **Hapishane Kitabı**, Ed.Emine Gürsoy Naskali, Hilal Oytun Altun, 2.bs., İstanbul, Kitabevi, 2010, s. 143-151.
- Gödekli, Mehmet: **Ceza Hukukunda Güvenlik Tedbirleri ve Muhakeme Usulü**, Ankara, Adalet, 2020.
- Gökçen, Ahmet: **Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Kanunları ve Bu Kanunlardaki Ceza Müeyyideleri**, İstanbul, Nadir Kitap, 1989.
- Gökçen, Ahmet: "Hürriyeti Bağlayıcı Cezanın Amacı ve İnfazı Sistemleri", **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.VIII, No:1-2, 2000, s.205-215.
- Gönen, Yasemin S.: "Osmanlı imparatorluğunda Hapishaneleri İyileştirme Girişimi, 1917 Yılı", **Hapishane Kitabı**, Ed. Emine Gürsoy Naskali, Hilal Oytun Altun, 2.bs., İstanbul, Kitabevi, 2010, s.173-183.
- Gülşen, Recep: "Hürriyeti Bağlayıcı Cezaların İnfazında Çağdaş Sistem", **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul,1993.
- Hakeri, Hakan: **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 22.bs., Ankara, Seçkin, 2019.
- Hanılçe, Murat, Ersin Şeyhoğlu: "Osmanlı Devleti'nde Bir Ceza İnfaz Kurumu Olarak Hapishaneler ve Kadınlar", **Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C.IV, No:2, 18 Temmuz 2020, s.405-436.
- İçel, Kayıhan, Füsün Akıncı, **Yaptırım Teorisi (3.Kitap)**, İstanbul, Beta, 2000.

İzzet Özgenç,
Adem Sözüer,
Fatih Selami
Mahmutoğlu,
Yener Ünver:

İnsan Hakları
Derneği:

Türkiye Hapishanelerinde Hak İhlalleri İzleme Raporu,
İstanbul, İnsan Hakları Derneği, 2020.

Karim, Ezazul:

"The Critical Evaluation of the Different Theories of Punishment", **Jahangirnagar Review**, Vol. XXIX, pp.471-489.

Karsai, Krizstina:

"Avrupa Ceza Hukukunda Ultima Ratio ve Katmanlı Yetki", Çev.Tuba Kelep Pekmez, **Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi**, C.3, No:1, 16 Haziran 2015, s.313-328.

Kirby, Emma J.:

"Norveç'te Suçlular Nasıl İyi Komşulara Dönüşüyor", **BBC News Türkçe**, 10 Temmuz 2019, (Çevrimiçi)
<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-48932195>, 25 Ekim 2021.

Koca, Mahmut,
İlhan Üzülmaz:

Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 15.bs., Ankara, Seçkin, 2022.

Koruculu, Irmak:

Türk Ceza Hukukunda Cezanın Belirlenmesi ve Bireyselleştirilmesi, Ankara, Seçkin, 2022.

Kristoffersen,
Ragnar:

"Correctional Statistics of Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden 2016-2020", **Kriminalomsorgen**, Viken, University College of Norwegian Correctional Service, 2022

Liszt, Franz V.:

Der Zweckgedanke im Strafrecht, Marburg, 1882.

Maier, Katharina:

"Canada's 'Open Prisons': Hybridisation and the Role of Halfway Houses in Penal Scholarship and Practice", **The Howard Journal of Crime and Justice**, Vol.LIX, No:4, December 2020, pp.381-399.

- Marta, Marti: "Prisoners in the Community: The Open Prison Model in Catalonia", **Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab**, Vol.CVI, No:2, October 2019, pp.211-231.
- Mastrobuoni, Giovanni, Daniele Terlizze: "Leave the Door Open? Prison Conditions and Recidivism", **Collegio Carlo Alberto**, No:580, December 2018, pp.1-62.
- Materni, Mike C.: "Criminal Punishment and the Pursuit of Justice", **British Journal of American Legal Studies**, Vol.II, No:1, 2013, pp.263-307.
- Mecit, Kemal: **İnfaz Hukuku**, 4.bs., Ankara, Adalet, 2017.
- Mjåland, Kristian, Julie Laursen, Anna Schliehe, Simon Larmour: "Contrasts in freedom: Comparing the Experiences of Imprisonment in Open and Closed Prisons in England and Wales and Norway", **European Journal of Criminology**, 31 December, 2021, pp.1-22.
- Nagin, Daniel S.: "Deterrence", **Reforming Criminal Justice**, Vol.IV, Ed.Eric Luna, 2017, pp.19-35.
- Norwegian Correctional Service: Annual Report, **Kriminalomsorgen**, 2020.
- Osment, Lana: "The Complexity of Rehabilitation in Open and Closed Prison Setting", **Lund University**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Lund, Spring 2018.
- Ölmez, Gökhan, Osman Gazi Ünal, Efe Can Karabulut, Funfa Kaya: **İnfaz Hukuku**, Ed. İzzet Özgenç, Cumhur Şahin, 4.bs., Ankara, Seçkin, 2021.
- Önder, Ayhan: **Ceza Hukuku Dersleri**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1992.
- Özbek, Veli Ö., Koray Doğan, Pınar Bacaksız: **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 12.bs., Ankara, Seçkin, 2021.
- Özbek, Veli Ö.: **İnfaz Hukuku**, 15.bs., Ankara, Seçkin, 2022.

- Özçelik, Mücahit: "Mütareke Dönemi'nde Osmanlı Hapishanelerinin Durumu", **Hacettepe Üniversitesi Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi**, No:14, Güz 2011, s.16-39.
- Özdemir, Orhan: "7242 Sayılı Kanun Sonrası Hükümlülerin Açık Ceza İnfaz Kurumlarına Ayrılmaları", **Adalet Dergisi**, No:67, 17 Kasım 2021, s.379-410.
- Özgenç, İzzet: **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 17.bs., Ankara, Seçkin, 2021.
- Özkavalcı, Nimet: **İnfaz Hakimliği**, 3.bs., Ankara, Seçkin, 2021.
- Öztürk, Sevcan: "XIX. Yüzyıl Osmanlı Ceza Sisteminde Dönüşüm: Zindandan Hapishaneye Geçiş", **Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın, 2014.
- Pakes, Francis: "Old-Fashioned Nordic Penal Exceptionalism: The Case of Iceland's Open Prisons", **Nordic Journal of Criminology**, Vol.XII, No:2, 26 March 2020, pp.113-128.
- Pavarini, Massimo, Bruno Guazzaloca: **Corso di Diritto Penitenziario**, Bologna, y.b., 2004.
- Pavarini, Massimo: **Corso di Istituzioni di Diritto Penale**, Bologna, y.b., 2013.
- Proctor, Jon L., Michael Pease: "Parole as Institutional Control: A Test of Specific Deterrence and Offender Misconduct", **The Prison Journal**, Vol.LXXX, No:1, March 2000, pp.39-55.
- Radzinowic, Leon, J.W.C Turner.: **The Modern Approach to Criminal Law**, London, Macmillan, 1948.
- Roberts, Leonard A.: "Bridewell: The World's First Attempt at Prisoner Rehabilitation Through Education", **Journal of Correctional Education**, Vol.XXXV, No:3, September 1984, pp.83-85.
- Sağlam, Yılmaz: **Türk İnfaz Sisteminde Ceza İnfaz Kurumları**, Ankara, y.b., 2003.
- Sanıvar, Ramadan: **Modern İnfaz Hukuku ve Koşullu Salıverilme(Şartlı Tahliye) Kurumu**, Ankara, Seçkin, 2020.

- Sevig, Vasfi R.: "Cezanın Tarihi Menşei", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.XII, No:3, 1955, s.9-49.
- Slice, Austin V.: "Elizabethan Houses of Correction", **Journal of Criminal Law and Criminology**, Vol.XXVII, No:1, 1936, pp.45-67.
- Sofuoğlu, Ebubekir: "Osmanlı Hapishanesinde Islah ve Firar Teşebbüsleri", **Hapishane Kitabı**, Ed. Emine Gürsoy Naskali, Hilal Oytun Altun, 2.bs., İstanbul, Kitabevi, s.163-172.
- Soran, Volkan: "Cumhuriyetin İlk Yıllarına Ait Hapishaneler Raporu Üzerine Bir Değerlendirme", **Atatürk Yolu Dergisi**, C.XV, No:59, 28 Mart 2016, s.111-140.
- Statham, Bethany M., Belinda Winder, Daniel Micklethwaite: "Success within a UK Open Prison and Surviving the 'Pains of Freedom' ", **Psychology, Crime and Law**, Vol. XXVII, No:8, 20 November 2020, pp.729-750.
- Steiro, Trygve J., Bjørn Andersen, Linda Solveig Olsvik, Per Johansen: "Balancing Structure and Learning in an Open Prison", **International Journal of Management, Knowledge and Learning**, Vol.II, No:1, 2013, pp.101-121.
- Stohr, Mary K., Anthony Walsh: **Corrections: The Essentials**, 4.ed., London, Sage, 2022.
- Süslü, Güven: **Ceza İnfaz Kurumlarında Hükümlülük**, Ankara, Seçkin, 2016.
- Şen, Ersan, Beyza Başer Berkun: **Koşullu Salıverilme – Denetimli Serbestlik Ve Ceza İnfaz Sorunları**, 4.bs., Ankara, Seçkin, 2022.
- Taner, Mehmet T.: **Ceza Hukuku Umumi Kısım**, İstanbul, Ahmet Sait Matbası, 1949.
- Tokgöz, Havva B.: "Cezalandırmanın Amacı ve Bu Bağlamda Ütopyalar Üzerine Bir Değerlendirme", **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.XXII, No:1, 2020, s.431-467.
- Tolstrup, Jens: "The Danish Prison Model", **Track Two**, Vol.XI, No:2, April 2002, pp.39-43.
- Toroslu, Haluk: **Ceza Müeyyidesi**, Ankara, Savaş, 2010.

- Tosun, Öztekın: **Suçluların Gözlemi**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakóltesi Yayınları, 1966
- Watling,
Christopher,
Gavan Palk,
James E. Freeman,
Jeremy Davey: "Applying Stafford and Warr's Reconceptualization of Deterrence Theory to Drug Driving: Can It Predict Those Likely to Offend?", **Accident; Analysis and Prevention**, Vol.XLII, March 2010, pp.452-458.
- Yavuz, Hakan A.: **Denetimli Serbestlik**, 3.bs., Ankara, Seçkin, 2022.
- Yetgin, Feridun: **İnfaz Hukuku El Kitabı**, 3.bs. Ankara, Adalet, 2020.
- Yıldız, Özgür: "Osmanlı Hapishaneleri Üzerine Bir Değerlendirme: Karesi Hapishanesi Örneği", **Gazi Akademik Bakış**, C.IX, No:17, 17 Aralık 2015, s.91-111.
- Yurtseven, Yılmaz: "Klasik Dönem Osmanlı Ceza Hukukunda Ta'zir Suç ve Cezaları", **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakóltesi Dergisi**, C.IX, No:3-4, 20 Aralık 2001, s.265-292
- Yüce, Turhan T.: "Hürriyeti Bağlayıcı Ceza ve Suçlunun Terbiyesi Meselesi", **Adalet Dergisi**, No:9-10, Ed.Murat Erol, 1961, s.927-935.

YARARLANILAN WEB SAYFALARI

<https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/cik-genel-bilgi>

<https://cte.adalet.gov.tr/Home/haritaliste>

<https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/turkiye-ceza-infaz-kurumlari-tarihcesi-arastirma-projesi>

<https://www.ag.gov.au/national-security/australias-counter-terrorism-laws/control-orders>

<https://howardleague.org/history-of-the-penal-system/>

<https://data.tuik.gov.tr> > Download İstatistiksel Tablo

https://www.ntv.com.tr/turkiye/ceren-ozdemirin-katilinin-firar-ettigi-cezaevinden5-yilda-126-mahkumun-firar-ettigi-ortaya-cikti,CDLPT5u_7U6zxI7PgiiGjg